

పురగిరి గ్రంథమాల.

శ్రీ

సంపాదకుడు,

టి. సర్వా రావు.

శ్రీ పుస్తకాలయము.

CHENDIKA.

చండిక.

గ్రంథకర్త,

ముత్తనెని వేంకటచెన్నకేశవులు.

శ్రీ
రగిరి గ్రంథ మాల.
ప్రథమ గ్రంథ ము.

సంపాదకుడు,
టి. నర్సారావు.
వీరభద్రపురం, రాజమండ్రి.

చండిక.

ఇది

శులసీదేవి మున్నగు నాటకములు రచించిన
ముతనేని వేంకట చెన్న కేశవులు చే
రచింపఁబడినది.

మొదటికూర్పు 1000 పృథులు.
రచయిత

దేశీయ విద్యాలయ ముద్రాగారమున
ముద్రింపఁబడినది.
రాజమండ్రి కేంద్రము.
1925

ఇందలిపాత్రములు

పురుషులు.

గిరిరాజు—పురగిరిరాజు

పశ్చిమండు—గిరిరాజు తమ్ముడు కథానాయకుడు

ధీరమల్లుడు—గిరిరాజుకుంత్రి.

రామమల్లుడు—కుంత్రి భృత్యుడు

జగన్నాథుడు
గుణమల్లుడు } రాజభటులు

విదూరుకుడు—రాజువేడుక చెలికాడు.

విజయేంద్రమల్లుడు—గిరిరాజుకుడుకు

రాజేంద్రమల్లుడు—కుంత్రిపుస్త్రుడు

పశ్చిమమల్లుడు—ఒక నేనాధిపతి, కుంత్రికి పితరుడు

ధీరమల్లుడు—శ్రీమదాధీశ్వరుడు.

సన్నాథుని—ధీరమల్లుడు

భోజమల్లుడు—వేటకాడు

స్వాయాధిపతి

శ్రీ లు.

చండిక—కథానాయకు

దేవి—గిరిరాజుభార్య

ధీరపత్ని—కుంత్రిభార్య

గంగ—ఒక దాసి

(ఇంకను భటులు వైద్యుడు సైనికులు దానవాసీ జనములు వత్తురు.)

ప్రకటన.

లిఖితరూపకమైన నాయనుమతి గొనక యెవ్వరు నీనాటకముఁ బ్రదర్శింపరాదు.

10—10—25

టి. సర్వారావు.

ఈపుస్తకము వలయునారు ఇట్లున్నాయెవరెను.

టి. సర్వారావు.

వీరభద్రపురం, రాజమండ్రి.

చండిక

—: నాం ది :—

శా॥ శ్రీభాసాగిరిజాహ్నుదీశరుముదిన్ నేవింప, భావింప నెం
తొభక్తిన్ సుగమరుల్ మునివరుల్, దుష్టాహితవాక్యమున్
దాభంజించుచు, దానకోబులకయార్ద్ర స్వాంతయైమంచుచున్
సౌభాగ్యోన్నతి మీఱుచుండెడి యుచున్ సభ్యభిక్తి శ్రేయముల్.

(ప్రవేశించి నాద్యగ్రంథమున సూక్తిధారుడు)

సూక్తి-ఏలయతివిస్తరము? సభ్యులార! నేనుమేము మీసాన్ని
ధన్యునఁ బ్రదర్శింపఁజూపు చండికానాటకము వ్రాసినకవి మీఱుఁజెరఁపరి
చితుఁడు. ఆకవిగూర్చి నీ గుఱుమనుచుంటిరా? ఆలించుఁడు.

సీ॥ సన్మల్లవశాద్ధి చుంఁగి, పాశ్చాత్య,
య్యాదిలక్ష్మికి వేంక యాఁబునకును.

భూ దేవికినృసింహ మూర్తిఁబుత్తుండ.

వరమలహరదేవ చరణభక్తుఁ

డాగమవేదికి నాగేంద్రయోగికి

శింగరామ్యనకును శిష్యుఁడెంత

కున్ మున్నుఁదులసియన్ కొండొకనాటకం

బుగువ్రాసిపేరును గొనినవాఁడు

ఆ॥ వె॥ ఆవనిముత్త నేని యనుగృహనామమ్ము

గలుగువాఁడు, వాసిఁ గన్నవాఁడు,

చెన్నకేశవుఁడు రచించెనిద్దాని,

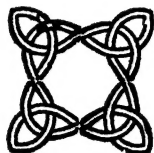
సత్కవివ్రజమ్ము సంస్తుతింప

సరసకవితావిదులకు సభాసదులకు సతండిట్లు విన్నవించుకొను
చున్నాఁడు.

ఆ॥ వె॥ బెటకునందురసముఁ జేకొంటఁబిప్పిని
బాటవేయుచుంటఁ బలుకవలెనె?
గ్రంథమందు గుణము గలిగినఁగైకొండు
విడుఁడుదోషమున్న విబుధులార

నేనింకనరిగి నాటక మారంభింపఁ జేసెదను.

(నిష్క్రమించు చున్నాఁడు)

చండిక,

ప్రథమాంకము

(ప్రథమరంగము:—ప్రదేశము పురగి. చండికామందిరము.)

(ప్రవేశము చండికాప్రేమిండును శిశుకావసాసీమలై)

ప్రచం—ప్రాగపియా! చండికా! ఎందులకు నీమందస్మితసుండ
రవదనారవింద మింత కందువాటినది? ఏకారణమ్మున నీమనోహరమధు
రాధరమింత శోభఁగోల్పయినది? ఏకతమ్మున నీమనోజ్ఞ చంచలనేత్రీ
ములిట్లు గణతల నాశ్రయించినవి? హృదయేశ్వరీ! చెప్పరాదా! నావ
లననేమి వాషముగలిగెనో నీకేమి లోపముగలిగెనో వాప్రవ్వరాదా!
మనోహరీ! చిబుక మంటి, చేతులఁబట్టుకొని, నీమనోనాధుఁడు నీప్రేమఁడు
నీచరణసేవకుఁ డింతదీనతతో నింతగాఁ బ్రార్థించుచుండ, నింత
పెదవి విప్పి వచింపరాదా? ఇదినాకుఁ గావలయు, నదినీవు గొనిరావల
యునని నీదాసునకాజ్ఞ యొసంగరాదా? మనసులోని మమత వెల్లడింప
రాదా? ఈచింతయెందులకు? నాచెంత దావటిక మెందులకు?

చ॥ వలచెదో వజ్రహారముల? వాంఛవహించెదో హేమభూషణన్?
వలిపెఁపుఁ బట్టుఁబుట్టముల వారక కోరెదో? చెల్మికత్తెలన్
బలుపుర నిచ్చగించెదవో? వాత్సల్యమహిషదుకూర్మితమ్ము ము
ద్దుల రతనంపుఁ బేటిక! యెఱియెదఁగోరిక? తెప్పుమొప్పుగన్

చండి—ప్రాణనాథా! మెడనిండఁ దగిలించుకొనుటకుఁ దట్టెడు సొమ్ములు లేవయ్యెనని తల్లడిల్లుటకు నేను గోమటి కొమ్మునుగాను. శ్రుతియొకాంతను శ్రుతియొకాంతను సంపదించఁజేయునదియా త్రేత్య రునిదోస్సారముగాని ధనాగారముగాదు.

పృచం—అటులయిన మాత్రము నీకీ చింతయేల?
 మ॥ కొంటిన్ బిద్దులఁబెక్కులాజి బలవద్దోరారులం గొట్టి, కై
 కొంటిన్ బోరులఁబోరిపేరు విమలక్షోణీశులంగట్టి, చే
 కొంటిన్ గోటలుఁ బేటలున్ విభునకున్ గోట్లుద్రుతింబట్టి, వా
 ల్లంటీ! యింకటిజెట్టి నీవరుఁడు! శోకంబంద నీకేటికిన్?
 మఱియు.

నీ॥ ఎవ్వండఁడుగూ పెట్టజివ్వఁగలఁగిపోవు?

గరివడ్డ సరసిజాకరము నీతి

ఎవనిసీక్షించి శాస్త్రవకోటి కళవళ

పడు?1 ధైరవింగన్న పక్షులట్లు

ఎవని గర్జకు రిపులవని వ్రాల్తురు దలల్?

నెమలి కూతకును సర్పములుఁ బోలె

ఏనిపాణిఁ గృపాణ మెసఁగ నెసఁ గుఁదోన?

పరుల ప్రాణముదండధరునిపాణి

గీ అట్టిలోకత్రయీభీక రాజరంగ

సంగతప్రతిపక్షరాట్ సైన్యనిచయ

చటులమదవిపాటనపటుస్ఫుటవిహార

ధూర్ధరునిముద్దుటిల్లాల! దుఃఖమేల!

చండి = ప్రాణేశ్వరా! సంతోషముకాని నామనవి నిన్ను యాలిం
పుము కష్టపడికాలికి గండపెండెరములఁ గట్టికొంటివిగాని శిరమునఁ
గిరిటముఁ బెట్టుకొనలేదుగదా? నకలదిక్కినుల జయస్తంభముల నాటించి
తివిగాని స్వాతంత్ర్యము స్థాపించుకొనలేదుగదా? రక్తముధారవోసి
రాష్ట్రములపై రాష్ట్రములు సంపాదించి రాజుగారి కర్పణముఁగావించి
తివిగాని స్వరాజ్యము సమార్పించి సార్వభౌముఁ డవుగాలేదుగదా?
సీఘ్రైర్యమునీశ్వర్యము సీఘ్రైర్యము నపుంసకుని కులటాభార్య తాడుణ్య
మువలెఁ బరులకుపయోగ పడుచున్నది గాని నీకుఁగాదు. ఏమిఁతోపమ
నుచుంటివా! లోపముగాక మనకున్న మహాభాగ్యములేమి?

నీ॥ పారతంత్ర్యమున లభ్యంబైన యన్నమ
న్నంబొనె? పాడుసున్నంబుగాక?
సేవకన్యత్రినిఁ జేరుజిలుఁగువల్వ
వల్వయే? పెనుగొండ చిల్వగాక!
బానిసతనమున లోనైనగృహము గృ
హంబొనె? యుగ్రిగ్రి హంబుగాక!
భృత్యత్వమునను లభించుభోగంబు భో
గంబొనె? మోరఱోగంబుగాక!

గీ॥ పారతంత్ర్యమ్ముకన్నను నారకంబు
సేవకత్వమ్ముకన్నను జెడ్డచేటు
బానిసతనమ్ముకన్నను బాపఫలము
గట్ట! భృత్యత్వమునకన్నఁ గష్టమున్నె?
ప్రచం—ఏమోచదువుచుంటివి? అయిననీకుఁబారతంత్ర్యమేమి?
చం—భర్తకుఁ బారతంత్ర్యమైన భార్యకుఁ గాదా?

ప్రచం—నాకా పాఠతంత్రము! అబ్బ! ఎందుకీ వెట్టి! ఈరాజ్య మెవ్వరిది? ఒరులదిగాదే! మదగ్గజునిదే! అదియు నతని స్వాధీనమా పైతృకము. నాకునంతయ. పైతృక మనుభవించుటలోఁ బాఠతంత్ర మేమి?

చండి—పైతృకమునీవనుభవించుటలేదు. నీవనుభవించునది నీచ దాస్యము! ఎంగిలిగంజి! రాజ్యముననుభవింపనోఁచినవాఁడునీయగ్గజుఁడు. గిరిరాజు. నీవీపురగిరిరాజ్యరమావరుండవుగావు. అతని కనునన్నల నను సరింపఁదగిన యథమనేవకుండవు. కాదు! అతని నేవకులందఱిలో నగ్గగ యుండవు. అనఁగా నేనాధీశుండవు. అంతేసుమా! పాపము; పైతృకమనివర మానంద భరితుండ వగుచుంటివిగాఁబోలు. ప్రాణేశ్వరా! నీవెంతటియ మాయకుండవు? ముచ్చిబంగారపు నగలు వెట్టుకొని మురిసిపడు వీధి యాటగాండ్ర విధముననీయధ్వాన్నపుటాభరణములు ధరించుకొని మనము కులుకవలయునా? చిలుకకొఱగిన పండ్లుమఱిత మధురముగా నుండుననితెగఁ దినుతిండిపోతులరీతి, నీయెంగిలిపరమాన్నముఁ గుత్తుక బంటిమెక్కిమనమునిక్కిపడవలయునా? చల్లగానుండునని పాడుబురద మడుపులలోఁ బడి పొరలాడు నీచవరాహమ్ములవలెమెత్తగా నుండునని యీపాపంపుఁ బూసెజ్జలపైఁబడి మన మొడలుమఱచి నిద్రింప వలయునా? నాథా! ఇవిమణిహారములుగావు. ఫణివారములు—ఇదివీడుకాదు. వల్లకాదు.

ప్రచం—చండికా! ఇంతకేమి చేయుమనదవు?

చండి—చేతగానిచోఁ జేయునదేమున్నది?

ప్రచం— (మీసముమెలిబెట్టుచు) ఏమి! చేతగానివాఁడా ప్రచండుడు?

చండి—చేతి నైన జెట్టియే కావచ్చును. కాని విద్దుకోవలసినది మీసముగాదు. రోసము.

గీ॥ పురుషులకు వాసిఁగలిగింపఁ బోలునది
చండిమయఁగాని మీసాల దండిగాదు
సకియలకు వన్నెఘటియింపఁ జాలునది
శిలమేగాని పాలిండ్ల చెలువుగాదు.

ప్రచం—మనోహరీ! చండికా! మోహాతిరేకమ్మునఁ బురుషులు దమకుఁ బరమవిధేయులై యున్నంత మాత్రమున నింతగా నోనాడుట నిను బోటిశీలవతులకు నీతిగాదు.

చండి—ఏమి? ఉచితకార్యపరాజ్ఞుఁడగు పిటికి మగనిఁబరుష వాక్యములఁ బరిభవించి కాశ్యోన్ముఖుని గావించుట పరమాభిజాత్య సంపన్నయగు పవిత్రక్షత్రియ కాంతకు ధర్మపుగాదా?

ప్రచం—పిటికిమగఁడా ప్రచండుడు! ఔరా!

ఉ॥ భండనభూమి ఘోరరణ పాండిలికిన్ మదిమెచ్చి, నిచ్చలున్ గండరగండఁడంచు రిపుకాండము లెవ్వనిఁ బ్రస్తుతించు? ద చ్చండపరాక్రమక్రముఁ బ్రచండుని నేటికిఁబోటియోర్త హూ! చండిమలేని పందయని సారెకుదూరెడు నేమిచిల్లమో!

చండి—నీకుఁ జండిమలేదనికాదు. శక్తిలేదనికాదు. ఉన్నది. కాని యున్నందులకు లవమైన లాభములేదయ్యెనని—మఱియుఁ దేజో నిధియగు రాజాత్మజునకు సాజముగ నుండవలసిన సామ్రాజ్యకాంక్ష నీకు రవ్వంతయులేదయ్యెనని—పరమాభిమానధనుడగు ధరణీశ్వర నందనునకు సహజముగనుండఁదగిన స్వాతంత్ర్యపేక్ష నీకునివ్వరిముల్లం తయు లేదయ్యెనని—బలపరాక్రమసంపన్నుడగు ప్రభుకుమారకునకుఁ బుట్టుకతో నుండవలసిన పారతంత్ర్య పరాజ్ఞుత్వము నీకినుమంతయు

లేదయ్యెనని--నదమలక్షత్రీయవంశసంహతునకు జన్మముతోనుండదగిన
సాహసిక్యమునీ కావంతయు లేదయ్యెనని--సామర్థ్యమున్నను సామ్రా
జ్యములేదయ్యెనని--

ప్రచం--పట్టమహిషిం జేయదగిన పరమాభిజాత్యసంపన్నును,
స్వాతంత్ర్యమంటప ప్రదీపికయగు చండికను బ్రభింజేయలేదేయని--
ఆమాటఁ జెప్పమఱచితివేమి?

చండి--ఏమి? నన్నుబ్రభింజి జేయవైతివనియూ నాకీచింత?
నాకీవలవంత! కాదునుమా! ఆదైవముపై, నాదైవమవగునీపై, బ్రహ్మ
ణముఁ జేసి చెప్పచుంటిని. నాకట్టియాసలేదు. లేదు. రాజరాజువై
భూజనమ్ముల నెల్లఁ గటాక్షముల నూటాడింపఁ దగిన దక్షుఁడవు
నీవాక నీచాధముని యడుగుజాడలఁబడి నడచుకొనుచుండఁ జూచి
సహింపలేక, చక్రవర్తివై సంశ్రితజనమ్ములపాలి కల్పవృక్షమనై
యశోనిధివై యెనంగఁ దగిన సమర్థుఁడవు నీవాక హీనుడింత
పెట్టువఱకు నట్టె నోరుతెరిచుకొని మిచుకుచుండవలసివచ్చెనే యని
మనసుఁ బట్టఁజాలక, సార్వభౌముండవై సర్వసామంతజన మస్తకప్రదే
శములఁ బ్రకాశింపఁదగినధీరుఁడవు నీవాక పందకాలికిందఁబడికాలము
గడపుకొను చుండ వలసివచ్చెనే యని యవమానము భరింపనోపక
నేనిట్లు వాపోవుచుంటిని. పురగిరిరాజ్య సింహాసనము వలంకరించి
నిండుకొలువై నీపుండఁగనులపండువుగఁ గాంచి సంతసింప వలయుననియే
గాని నేనుఁ బ్రభింజి యెగిరిపడవలయునని కాదు. నేనుఁ బట్టమహా
దేవిని గానక్కఱలేదు. నేనుబానిసనై యున్నను నాకుఁజింతలేదు. నాకుఁ
గావలసినది నానాథుఁడు జగతీనాథుఁడగుటయే. ఆవలవంతదక్క
నాకుఁజేటుచింత లేదు. లేదు. హృదయేశ్వరా! నీచరణసాక్షి! నాకా
చింతలేదు.

ప్రచం—జీవితేశ్వరీ! నీహృదయమెట్టిదో నీహృదయేశ్వరుడే
యెఱుంగఁడా? నాస్వాతంత్ర్యము కొఱకే—నాసౌఖ్యముకొఱకే—
నీవు సంతతము చింతించుచుందువు.

చండి—ప్రాణనాథా! పారతంత్ర్యముకన్న మౌరసరకము,
స్వాతంత్ర్యమున కన్న స్వర్గలోకము, మఱియొకటిలేదని మదభి
ప్రాయము. పరతంత్రునకు సౌఖ్యమెచ్చుటది?

సీ॥ గంగిరెద్దులవాఁడు గడఁక మూఁదాడ్వోసి

యెగిరింప నెగిరెడు నెద్దువోలె

కోఁతులవాఁడిడు కోలనుగేలను

గొని పికారునొనర్చు కొత్తివీతి

అహతండికుఁడుబుట్ట యందిడినాగవ్వ

రంబూఁద నాడునర్పమ్ముగతిని.

పంజరంబుననిడి పలుగాకులలయించి

పలికింపఁబలికెడు చిలుకభంగి.

గీ॥ అధిపునాజ్ఞలఁ దలఁదాల్చి, యధిపుకత్తిఁ

బట్టి, యధిపు మాటలఁజెవిఁ బెట్టియధిపు

నుడులె నుడువుచు బ్రదుకును గడపుకొనెడు

సధమభ్యుత్థునకున్ సౌఖ్య మన్నదున్నె?

తిలయూఁపు బసవన్నయన్నఁ దలయూఁపవలయు. తిరుగుతిమ్మ
న్నయన్నఁ దిరుగవలయు. ఆడునాగన్నయన్న నాడవలయు. పలుకు
రామన్నయన్నఁబలుకవలయుఁబట్టిపాపంపుబ్రతుకు, ఇట్టినికృష్టంపుబ్రతుకు
బ్రదికిననేమి? బ్రదుకకున్ననేమి? కాన మానవుఁడు—

గీ॥ భ్యుత్థుఁడై వేలయెండ్లు జీ వించుకన్న

మహి స్వతంత్రుఁడై యొక యేడు మనుటమేలు.

అదియై పదియేడులు బ్రదుకుకన్న
నదియై నాలుగేడులుంటయె ఘనమ్మా.

ప్రచం—అతివా! అస్వతంత్రతయన్ననాకు ననన్యమే స్వాతంత్ర్యమున్న సంతోషమేకామియేమిచేయవలయు? దైవమునకు దయలేదు.

చండి—దైవమునకుదయలేదా! మానవునిపుట్టిలో మదిమన్న దైవమునకు దయలేకపోవునా! గంజయోకలియో కందఘ్నముగఁ ద్రావి కాలునేతులు గదల్చి యింటఁగూర్చుండి దైవమునకు దయ లేదయ్యె రాజ్యము రాదయ్యెనని కన్నీళ్ళుగాట్చినంతి మాత్రమున రాజ్యముఁజేతిలో రాలిపడును గాఁబోలు?

గీ॥ నరుఁడు వొనరించుయత్నమ్ము నకుఫలమ్ము
దానొనంగుటకే కర్త దైవమైన
ఇంటఁబండిదేవుఁడు వెట్టఁ డేయటన్న
గూడుగొనివచ్చి నోటిలో గుక్కఁబోఁడు

ప్రయత్నమునఁగాని ఫలము చేకూరదు.

శా. పాణిగూరకృపాణిఁబూని, బలవత్ప్రతిష్ఠభూభృదృఢుట
శ్రేణిదాఁకియన్పృథ్వరం పరిల నుర్వింగార్చినంగాక. యీ
క్షోణి రాజ్యముశూర భోజ్యమెటువచ్చుకొ ముండలట్లిండ్లలోఁ
బ్రాణాశంబడి వేడి యశువులఁ గాల్చుకొ త్తత్రియగ్రామణి.

ప్రచం—చండికా! నీ కఠోరవాక్యముల నేనువినఁజాలకుంటిని

చండి—నీ యనమర్థ వాక్యములు నేను వినఁజాలకుంటిని ;
నీపిఱికితనము నేను నహింపలేనుంటిని. నీబానిసతనము నేనుఁజూడలేక
పోవుచుంటిని—నీ హైన్యమునేను భరింప నోపకుంటిని

ప్రచం—భరింపలేకున్న బారతంత్ర్యశృంగుల విచ్ఛేదమునకు
మార్గముఁజెప్పుము—

చండి—మార్గము లనేకములు.

ప్రచం—నా కేమార్గముగనిపించుటలేదు.

చండి—నీయొకలోనున్నది.

ప్రచం—కలవాలు

చండి—ఇక నేమి?

ప్రచం—దానితో నేమికాగలదు.

చండి—ఏది తలంచిన నది

ప్రచం—ఎట్లు?

చండి—వైరికంతచ్చేదన మెట్టులో వీరునకుఁ జెప్పనదియేమి?

ప్రచం—ప్రాణేశ్వరీ! అట్లుకాదు.

ఉ॥ సైంధవకోటులున్ నుభటసంఘము స్వందనసంచయంబులున్
గంధగజేంద్ర బృందములు గల్లుమదాంధుల, ఘోరదోర్బల
గ్రంధులవైరులంగెలిచి రాజ్యమువొందుట యెట్టులోక్కడన్
సింధుర యాన! యేకరణి జీమయొకండు దరించు సంద్రమున్?

చండి—చతురంగ బలములులేక శత్రునిబర్హణ మెటులని

జంకుచుంటివా?

గీ॥ శాత్రువాళిఁ గెలువఁ జతురంగబలములే
గలుగునేనిఁ గేలఁ గత్తిఁదాల్చు
పురుషవద్యుఁ డెల? పోలడే కేలగా
జలధరించుకొన్న కలికిమిన్న.

అదియునుగాక

క॥ కరులున్ హరులున్ దేరులు
వరవీక్షులు నేలవైరి వర్గముఁగెలువన్,

గురుతర బుద్ధిబలంబే

పురుషునకున్ జయముఁ గూర్పఁ బోలున్ జామిన్

ప్రచం—చండికా! బుద్ధిబలమునాకులేదు. ఉన్నదానవునీవే
యూపాయ మెఱింగింపుము

చండి—ఉపాయ మేమున్నది? గిరిరాజశిరము నఱకివేయుము

ప్రచం—హరహర! పితృప్రతిమానుడగు నగ్రజుని, దైవ
సమానుడగు నగ్రజున్నుని, నాప్రభుడు నాస్వామి నారక్షకుడు నగు
నన్నున వధించి రాచటికము నేను వెలుఁగఁజెట్టినా? మలహరదేవా!
మలహరదేవా!

సీ॥ చిన్ననాటంగోలఁ గన్నతండ్రియుఁబోలఁ

గన్నులననుఁజెట్టి కాచినాఁడు

విదైలనేర్పించి బుద్ధులఁ గఱపించి

పెంచినన్ బెద్దఁ గావించినాఁడు

నేఁగోరుకామినినిభ రాజగామిని

జాసినిన్ బెండిలఁజేసినాఁడు

తప్పఁజేసిన నైవదండింపఁ డలఁపున

కించువేకుకనాదరించినాఁడు

గీ॥ తల్లి దైవతమ్ముదానయై నిరతమ్ము

మెచ్చినాఁడు సేరులనిచ్చినాఁడు

కలికిమిన్నయట్టి కరుణానిలయు నన్న

నెట్టుచంపువాఁడు గట్టవీడు!

చండి—ఎట్టులా! కత్తితో

ప్రచం—ప్రాణిప్రీయా! చండికా! ఏపాపమెఱుంగని నన్నీ
మహాపాప కూపంబున నెందులకుఁ బడవైచెదవు?

ఉ! భూతల పారిజాతమును, బూతచరితునిఁ బుణ్యమూర్తి, ము
ద్రాభ్రతవధించి, తత్సతినిఁ బావనశీలఁ బతివ్రతామణిన్
గోతిని డిండి, పాపనికి గోడును బెంచి, కలంచి నజ్జన
వాల్రిము, క్షౌర్యతలంబెటులు పాలన సేయుదు రోయలోకముల్
చండి—భాత్యవధ పాపవ్రదముపరులకుఁగాని పరాక్రిమైకధనుడగు
ప్రభు కుమారునకుఁ గాదు. శూరకర్మమట్టిది. వీరధర్మమట్టిది.

ఉ! పాండవులల్ల కౌరవులు భ్రాతలుఁ దమ్ములుగారెభూమికై
యొండొరు గండడంపదలఁపూనరె భండనమున్ బొనర్పరె
పాండుతనూజలాజని విపత్కులదక్షతనొంచి ధారుణీ
మండలమేలుచో నుజనమండలిరోసెనె? నిందసేసెనె?

ప్రచం—చండికా! తలరాయిఁజేసికొని నాయగ్రజనిశిరము
ఖండింతును అంతమాత్రమున నీరాజ్యమునాకెట్లు లభించును?

చండి—ఏమి?

ప్రచం—ఆయుష్మంతుఁడు మదగ్రజని కుమారుఁడువిజయేంద్ర
మల్లుఁడు లేడా! ఆతఁడుండ నేను సింహాసనమెక్కిన మంత్రులు
వహింతురా!

చండి—గుడిమింగినవానికి గుడిలోనిలింగమెంతటిది?

ప్రచం—హా! ఆపాలపాపని కుత్తుకగూడఁ గొఱగొఱఁ గోయ
వలయునా?

చండి—నీవాపనిఁ జేయనక్కఱలేదు. నీవీపనిఁజేసిన ధీరమల్లా
దులు వానిపేర సతఁడు పెద్దయగువలకు రాజ్యమునిన్నేలుమనియెదరు.
వారంగీకరింపకున్నను, నీవునేనాధీశ్వరుడవు గావున బలవంతుమునైన
జనులమెప్పువకుఁ గొన్నాళ్లవలకు రాజప్రతినిధివై రాజ్యముఁ జేయ
వచ్చును పిమ్మటనేదో మార్గము యోజించుకొనవచ్చును

ప్రచం—ఇంక వేతేమార్గమేమి? వానిసూడఁ బొట్టఁబెట్టు
కొనుటయే

చండి—అన్నమాటయే

ప్రచం—అగ్గిజనిఁ జంపుట జనులెఱింగిన నన్నురాజ్యము నేల
నిత్తురా? ధీరమల్లాదుల నేలుమందురు

చండి—జనులెఱుంగ కుండనే చంపవలయును

ప్రచం—ఎట్లు?

చండి—దేవీనవరాత్రములుగదా యివి? ఈదినములలో బ్రత్య
ర్ధరాత్రమున నీయగ్గిజఁడొక్కఁడే దేవ్యాలయమునకుఁ బూజకొఱకుఁ
బోవుచుండును. ఆతఁడు నివృత్తో శక్తిని బూజించునమయమున రవా
స్యముగా నతని మడియింపవచ్చును

చండి—హా! ఈ యకార్యకరణము జగజ్జనయిత్రీయు సక
లలోకాధిపతీయు నగు చండికాదేవి చరణసాన్నిధ్యముననా?

చండి—చండికకు భక్తికన్న రక్తమెక్కువ ప్రియకరము.

ప్రచం—(అత్యగతము) ఈ చండికకు అంతకన్నఁబ్రియకరము

చండి—నీవట్లు లొనర్చిన దేవి నీయందనుగ్రహముజూపును.

ప్రచం—మూపవచ్చును. (ఆలోచించుచుండును)

చండి—ఆలోచించుచుంటివేమి?

ప్రచం—ఏమియు లేదు.

చండి—తప్పక ఈ కార్యమొనర్తువా?

ప్రచం—అట్లడుగుచుంటి వేమి?

చండి—అడుగడువకు వెనుకంజ నిడు నీవాకార్యమొనర్పలేవే

ప్రచం—నాకేమియు సందేహములేదు. ఇంక నీ నాథుడు భూనాథుడయ్యెననుకొనుము. చింతడక్కి యింక నైన సంతోషముగా నుండుము.

చండి—నామనోరమణుడు పురగిరి రాజ్యరమారమణీరమణుడగు వఱకు నాకు సంతోషమెక్కడిది?

ప్రచం—ఓ బేలా! నీకేల సందేహము? ఇటు వినుము.

సీ. గోహత్య గావించు క్రూరచండాలుండు
గురుసతి గవిసిన కుటిలబుద్ధి
పోషించుస్వామిని బోకార్చిన ఖలుండు
మాతఁ గాలం నన్న ఘాతుకండు
జన్మభూమికి నెక్కు జలిపెడు చెన్నంటి
బావులఁబూడ్పించు పాపకర్ముఁ
డానావంతున వెనకంజవేయు జమండు
శరణన్న పగతునిఁ జంపునీచుఁ

గీ. డాట్టిఘోరాఘమున్ గాంతు రిట్టిపాప
మేఁ గ నెడఁగాక భూవువధింపనేని
నాథుఁడునాక్షి యిందులకు శ్రీవరుఁడునాక్షి
అంబుఁబాక్షి నీపాదయుగ్మంబునాక్షి.

చండి—ఎప్పుడు?

ప్రచం—నేడు పొద్దు గుంకనిమ్ము

చండి—(సంతోషముతో)మనోరమణా! నీవందులకుఁ దగుదువు
చెంతకుఁబోవును)

ప్రచం—ఎందులకు నీయాలింగనమునకా?

(యవనిక జాటును)

ద్వితీయరంగము

ప్రేక్షకులు దేవాలయమునకు ముందటి స్థలము

(ప్రేక్షకులు ఖడ్గహస్తైః జగన్మృదుః.)

జగ—(ఆత్మగతము)

దేవీ నవరాత్రీములలో నిదియైదవ దినము. ఈరాత్రీకూడఁ జల్లఁగఁగడచెనా! మహారాజుగారి పూజ మఱి నాల్గురాత్రులు. చండి కానుగ్రహమునఁ బ్రభుచంద్రునకు నెట్టి కీడును గలుగదు. ధీరమల్లుఁ డెందులకైన మంచిదని నన్నురహస్యముగఁ గావలియొచ్చెఁగాని గండర గండండును వైరిలోకదండధరుండును బ్రచండ శాసనుండును నగు గిరిరాజరాజశేఖరునిఁ దేటి చూచువారెవ్వరు? (నేపథ్యమున గంటచు ప్పడుచునఁబడును.) పండ్రొండుగంట లైనది. మహారాజువచ్చుడు పూజా ద్రవ్యములతో దేవిని బూజింపవచ్చును. ఇందున్నఁ గనంబడిన నెట్టి మాటవచ్చునో? ఆచెట్టు కీర్తనను నిలిచియుండి కనిపెట్టుచుండెదను.

(ప్రేక్షకుల బోవును.)

(పూజా ద్రవ్యములతో నిండియున్న బంగారుపల్లెరమును జేదాల్చి గిరిరాజు ప్రవేశించి యాలయములోనికిఁ బోవును)

ప్రచం—(ఘనుఁడు వెట్టుకొని ప్రవేశించి) అగ్రజుఁ డిప్పు డేగదా యాలయములోని కేఁగెను? కొంతవఱకు సింహద్వారముకడనిలు వఁబడి యుండి పిమ్మటఁ గర్తవ్యమునకుఁ గడంగెదను (విష్కమించును)

జగన్మ—(వెంటనేప్రవేశించి) ఏదెవ్వఁడు? ఏనికొక్కడ నేమిపని? చచ్చి సింహద్వారముకడ నిలువ బడెనేమి? మహారాజ రక్షణార్థమైవని గూడ మంత్రించునఁడంపియుండునా? నేనుండ వీనినేల పంపును? లేక దేవిగారంపిరా? ఏమియుఁదో? యదు ఏడుపొత్తుఁదో? అహితుఁదో? ఏమైనఁగానిమ్ము. ఏగఁక నిలిచియున్న నేనింటే నిలిచియుండెదను

లోని కేగిన నేన నేగెనః (జవాలు కేదాల్చి అవంకకు జూచుచు నిలిచియుండును)

చండి—(వెనుకనుండి మెల్లగఁ బురుష వేషముతోఁ బ్రవేశించి) ఏడవ్వఁడు? నానాథుఁడు వచ్చినవెంటనే ఎక్కడనో నక్కియఁడి ఈవలకువచ్చి అవంక నే చూచుచున్నాఁడు. ఫీవికాలుడగు ధీరమల్లుఁడు వీనిగావలియొంచెగాఁబోలు అదిగో వీనిచేత గత్తియు నున్నట్లున్నది. ఇంక నాలసింపరాదు కిక్కిటుమనకుండ వీనికంతము నెగురవేయవలయు. (ఒకనుండి కఱవాలు వెఱికిజగన్మల్లుని కంఠము దెగవేయుచున్నది)

జగన్న—(వడిపోవును)

చండి—(కఱవాలునొఱిగొనిది) వాడుగో నాథుఁడులోనికిఁ బోవుచున్నాఁడు. నేనుగ బోయి శక్తివ్యమునకుఁ గడంగునో లేదో కని పెట్టుచుండద. (నిష్క్రమించును)

(సీ)వేశము గుణమల్లుఁడు)

గుణ—(చిన్నయెలుంగున) జగన్మల్లుడా! జగన్మల్లుడా! ఏడీ! కనబడడయ్యేవేమి? మహారాజ సంగక్షణార్థము వానిబుపితి. అతఁడు జాగ్రదవస్థలోనండెనో లేదో చూచిరమ్మని గదా యమా శ్మ్యుఁడు నన్నంపె. ఏమని జెప్పుదును? (కాసునకు జగన్మల్లుని మృతకళే బరము దగుల నులికిడి) ఓహూ! ఇదియేమి? (కూర్చుండి తడవి చూచి)హా! మొండెము! ఈపొడవు నీలావును బట్టిచూడ నిది జగన్మల్లుని శవముగా దోచుచున్నది ఇక నిందునిలువరాదు ఎవ్వరోశత్రువులు వచ్చిరి. మహారాజునకు ఎమిచేటు మూడెనో లోనికిఁబోయి యరయుదునా? జగన్మల్లుని చంపిన వారికి నేనెంత? కార్యము చెడును. పోయి మంత్రికిఁ జెప్పి తగిన సైన్యముతో వత్తును.

(నిష్క్రమించును)

తృతీయ రంగము

ప్రదేశము. ఆలయము

(ప్రవేశము. దేవి కెదురుగఁ గూర్చుండి గిరిరాజు)

(ఒకప్రక్క ఖడ్గపాణియై ప్రచండుడు—ఒకరహస్యస్థలమున నిలిచిచండిక. దేవినన్నిధిని దీపము వెలుగుచుండును)

ప్రచం—(ఆత్మగతము) మహారాజు చండికాధ్యాననిష్ఠా గగి
ష్ఠుడై యున్నవాడు ఇట్టిసమయమున నితనిన్ గడతేర్చుట కడుంగడు
సులభము (పరికిమించి కఱవాలునెత్తి సంశయించి) హా! ఏమి
చేయఁబోవుచుంటిని? ఈమహారాజును— ఈకలియగ ధర్మరాజును— ఈ
కరుణానిధిని— ఈవాత్సల్యభరిని—ఈభూలోక కల్పవృక్షమును—ఈబంధు
జనమందారమును— ఈపవిత్రత్రిత్రయశిరోభూషణుని ఈపురగిరిరాజ్య
రమాధురంధరుని— ఈచండికాచరణభక్తుని— ఈదీనజనావనానక్తుని—
ఈసద్గుణ జాలుని— ఈసత్యశీలుని—జంపబోవుచుంటినా? ఎందులకు! నా
కితఁడేమి యపకార మొనర్చె? ఏలోపముగావించె? వెలుగుఁ జెయిదములఁ
జలిపిన నైనఁ బల్లెత్తు మాటాడి యెఱుంగఁడే? ఎట్టిబెట్టిదపునప్పజేసిన
నయిన నిట్టులేమని పృచ్ఛించి యెఱుంగఁడే? కరుణాదృష్టులఁబఱపుట
యే గాని ఏక్షణమున నయిన గోపదృష్టులఁ జూడఁడే? తన్నివోయిన
నాటంగోలె దనయునిం బోలె మన్నించెఁగాని వేఱుగాదలఁపడే?
అడుగుటయె తడవుగ నఖలమ్ము సమకూర్చునే? ఇట్టిప్రభుసత్తముని ఇట్టి
సుజనోత్తముని. ఇట్టి తండ్రిని, ఇట్టి స్వామిని, ఇట్టి వాత్సల్య నిధాన
మునుఏమని చంపుదు? ఎట్లు మనస్సు రాయిచేసికొందు? ఏదిదారి?

సీ. ధరణశుభలఁగోసి తత్ కిరీటముఁదీసి

యేశ్వరమ్మనధరియింప వలెనె ?

క్షీతినాథుమత్స్వమిఁ జిత్తిపైని నెక్కించి

యేనుసింహాసన మెక్కవలెనె ?

వసుధేశ్వరు శ్రీశాసనవాటికకు బం.

యేవంతిపురితుందు నెసఁగవలెనె ?

సరివాలు నగ్గజు నక్కలపాల్ చేసి

క్షీణినాపాల్ చేసొకఁగవలెనె ?

గీ. శాశ్వతమ గాద యేదియు నశ్వరింబ

ఁట్టిచో నెట్లు చుపుదు నగ్గజన్ము

పుడమిఁజేని శిరమునేలఁబడిన యంతఁ

బడకయుండునె నా నెత్తిపైని పిడుగు?

అక్కటక్కట ! ఒకతల్లి గర్భమున జన్మించి, ఒక చిరజీవీ పాలు
దాగి, ఒక కిరీటమున ఘరియించి, ఒక సెట్ట శిరునించి, ఒక్కగురుని
చేరొజదవి, ఒక్కచో నాడి. ఒక్కచోఁబాడి, నేటికనెత్తుకు కూటికై
తనకుడి భుజమును దానుఖిలించినట్లు, తిన్నయింటివాసములులెక్కించి
నట్లు, తల్లిఁజూర్చు గుడ్డినట్లు, అన్నముజెల్లినవానికి నున్నముఁబె పె
ట్టినట్లు నాయగ్గజన్ముని నేపై వధింపనా ? ఏమైనఁగానిమ్ము. చండిక
విషముద్రావనిమ్ము, ఉర్రపెట్టకొనిచావనిమ్ము, మనోవ్యధతో మండి
పోనిమ్ము, అదిపోయిన నింకొకతె వచ్చును అగ్గజుఁ డెట్లువచ్చును?
ఈ కల్మషకార్యము, ఈ ఘాతుకకృత్యము నేనొనర్పజాలను జగ
జ్జనయిత్రీ చండికా!

గీ. ఆడుదాని మాటలువిని యనదవోలే
 ద్వచ్చరణ భక్తబోలియింపఁ దరలివచ్చి
 నీప్రభావమ్మునం జేసి నీతిఁదెలసి
 తిరిగి పోయెదక్షమియింపు దేవినన్ను

తల్లీ! భక్తలోక కల్పవల్లీ!

గీ. నన్నుబోలు పాపాత్ము లెందఱు గడంగ
 నన్నవారో ఈమహానీయు మన్నె గొనంగ
 వారిబుద్ధుల మఱిలించి భూరికరుణ
 సంతతముఁ బోవు నాయుగ్గజన్ము లెల్లీ!

అమ్మా నాకింక పెలవో సగుమునేబోయివచ్చెద.

(పరిక్రమించుచున్నాడు.)

చండిక—(తటాలున బ్రచండున కేదురువచ్చి) (అపవారింది)

ఎక్కడకుఁ బోయెదవు?

ప్రచం—ఓసీ! నివెట్లు వచ్చితివి? ఎందులకు వచ్చితివి?

చండిక—(అపవారింది) నీకెట్లై న నీపనిఁ జేతగాదని

ప్రచం—నిశ్చయముగ నీపనినాకుఁ జేతకాదు

చండిక—మంచిది. ఇంకనిచ్చట నీవెందులకు? నడుపుము

ప్రచం—నీవుమాత్రం మెందులకు?

చండిక—ఈమాత్రపుఁబనినాకును జేతకాదను కొనుచుంటివా?

ప్రచం—ఏమి! పితాచీనా యుగ్గజని, నీవుచంపెదవా?

చండిక—పాపము ఆడుదాని చేతిలో నగ్గజన్ముడు చావ

వలసివచ్చెనేయని చింతపడుచుంటివా? ఏమియింత సమర్థుడగు తమ్ముఁ
 డున్నందులకు నతనికిఁదగిన పోయత్పత్త మే జరుగనున్నది

ప్రచం—వీ! ఆడుదాని చేతిలోఁబుచ్చు కర్మమొండలకు! నా
 యుగ్గజన్ముని నేనేచంపెదను నీపావలకుఁబొమ్ము

చండిక—నీవాపనిఁ గానిమ్ము (వ్రక్కఁకుఁబోవును)

ప్రచం—(వరికొమించి గిరిరాజును జంపుటకు సిద్ధమగును)
(నేపథ్యమున నందడి)

చండిక—(ఆత్మగతము) ఓహూ! ఆవల నేమొసం దడివినఁబ
డుచున్నది? పోయిచూచివచ్చెద (నిష్క్రమించును)

ప్రచం—(గిరిరాజుశిరము నఱకబోయి కళవళముతో భుజము
పైఁగత్తి విడచును).

గిరిరాజు—ఎవఁడురాదోహీ! (లేచినిలువఁ బడును)

ప్రచం—(తత్తటముతో బాఱిపోవుచుండ ధీరమల్లాదులు
ప్రవేశించి ప్రచండుని బంధింతురు)

(తెర ప డు ను)

ఇ డి ప్ర థ మాం క ము .

చండిక

ద్వితీయాంకము

ప్రథమరంగము

ప్రవేశము ఆస్థానమునకుముందు ప్రవేశము
(ప్రవేశము వురుష వేషముతోఁ జండిక)

చండి—నీ. దైవమా ! దుష్టస్వభావమా ! యేనొండు
దలఁచుచో నీవొండుదలఁచినావె ?
నాదుర్దశంజేసి నానాధ నీకెంత
వలుకంగరాని పెన్ బాములొదవె ?
ధీరమల్లాహుత్య ! తీరిపోలేదురా
కలదు చండిక, రాజుఁగాచికోర ?
గిరిరాజ ! యింతకే గరువంబు నొందకు
మెప్పుడో నీశిరంబెగిరి పోవు ?

గీ. వన్నుఁబురగిరి శ్రుతియా న్యాయమునందుఁ
బుట్టఁ జేసి నీపేరును బెట్టఁజేసి
నట్టిచండికా ! యేనాటికైన నీదు
నామముకొనిపెదన్ జమ్ము నమ్ము మామ్ము !

నాప్రాణనాథున కేమి శిక్ష విధింతురో ! ఇట్టి నేరమునకు
రెండే శిక్షలు రాజు కనికరించినా ! శాశ్వత ద్వీపాంతర వాసము
లేదా ! యరి. నాదైవమునకు ఉరిశిక్షవడిన నేజీవించి యెందులకు ?

అ! ఉరియా నానాధునకు చండిక బొగిది బ్రాహ్మణముండఁ జండిక
యొంటిఁగృహముండఁ బ్రచంకున కురియా!

గీ. ఎప్పుడురి యటంచు నృపుని నోటను మాట
వెలికివచ్చు నపుడ, వెలికివచ్చు
నన్నదుగ్గిడ్డ, మష్టయెగిరి పడు
నృపుని శిరము, నింత నిజము, నిజము.

ఒక వేళ శాశ్వత ద్వీపాంతరవాసశిక్ష విధించెనా! యేదో యుపాయము
నఁ దప్పింపవలయు. శాశ్వత కారాగారావాస శిక్షవిధించెనా యిప్పు
డేమియుఁ దొందరపడరాదు. బంధవిముక్తియు బారతంత్ర్యబంధవిము
క్తియు నొక్కమాట చేయవచ్చును. విచారణ ఆరంభింతురేమా!
ఒక రహస్యస్థలమునఁ గూర్చుండి చూచుచుండెద (నిష్క్రమించును)

ద్వితీయ రంగము

ప్రదేశము ఆస్థానము

(ప్ర) నేశము గిరిరాజు. మంత్రి న్యాయాధిపతి సేవకులు-చూడవ
చ్చినజనము కొంత దూరమున, బంగరుసంకెలలు వేయఁబడిన ప్రచం
డుడు. ఒకరహస్య స్థలమునఁ గూర్చుండి చూచుచు (జండిక)

చండిక—(ఆత్మగతము) హా! మనోవల్లభా! నీమృదుకరాంబు
జంబులకు నీకటికి బంగరు సంకెలలు తగిలించిరి? ఇంతవఱకుఁ బారతం
త్ర్యముననుంచి తగిలించినవికూడ నివియేనుమా! హాహంపుదైవ మె
ట్లుచేసె! ఎంతవైరము వహించె! హా! నాథ! పురగిరిరాజ్య సింహాసన
మునఁ గూర్చుండఁ బెట్టినెంచితిఁగాని నిన్నీకటిన కారాగారమునఁ గూ
ర్చుండఁబెట్టుచునని యెఱుంగఁగా? పారతంత్ర్య శృంఖలలఁబట్టి తెగింతు
ననిసంతసిచితిఁగాని గోరుచుట్టుపై రోజలిపోటను నట్లువానిపై వినిశూ

డఁదగి లింతునని న్వన్నముననైనఁ దలంపఁగా? స్వాతంత్ర్య మిప్పింతు నని. యెంచితిఁగాని చెప్పరాని ముప్పుఁ దెప్పింతునని తలంపఁగా? నా మూర్ఖు నొనర్చి నకలజనమస్తక ప్రదేశములఁ బ్రకాశింపింప నమక ట్టితిఁగాని నిందితునొనర్చి నిందఱుమోల నిలుపుదునని భావింపఁగా? హానాథ! నామూలమునఁగదా నీకీకాటు! నీకీదురవస్థ! నాకీజగజంత మూలమున నింతవంత గలిగెనని నన్నెంత మనంజున దూఱుచుంటివో! ఓనాదైవమానీకు మేలుగలుగునని యాసిందితినిగాని యిట్టిచెట్ట కలు గునని ఎఱింగి నిన్నీకూపమునఁ ద్రోయఁజూమా! ముందుముందు నాథ ర్తవదభక్తి, నాశక్తి, గ్రహింపఁగలవు ఇప్పుడు నిందించిననప్పుడైనఁ బ్రశంసింపకపోవు!

గిరిరాజ—మంత్రీ! అందఱువచ్చిరి. విచారణ కేలవిలంబము?

ప్రచం—మహారాజా! విచారణయేమి? నా నేరమున నిరూ పణయేమి? ఈ న్యాయాధిపతి యెందులకు! నేనుజగన్మల్లు నిజంపినదబద్ధ మా! మిమ్ముజంప నుద్దేశించినదబద్ధమా! భుజమున గాయమొనర్చిన దబద్ధమా! ఈధీరమల్లాదులు నన్నుఁబట్టుకొనిన, దబద్ధమా? అంతయు సత్యము! నేనే యొప్పుకొనుచుంటిని! నన్నుమీరే శిక్షింపుఁడు మీరే శిక్షింపవలయునని యనుటలో సహజస్పృహనని నన్నుఁగని కిరింతురని కాదు రాజవంశమువాని విచారించు వాఁడన్యుడైన నదిక్షీర్తికరము కాదు. ఎంతశిక్షయైన మీరేవిధింపుఁడు!

చండిక—(అత్యగతము) జగన్మల్లునినేనుఁ జంపుటఁజిగియు బ్రాణేశ్వరుఁడు నా నేరము తనపైఁ బెట్టుకొనుచున్నాడు హా! యిట్టిద యామయుని, గారకప్పగించి నేనీవలఁగులు కుచుండవలయునా? నేరము నాపైఁ బెట్టుకొన్న నాకుని విడుదలఁ జేయుదురా? అబద్ధము కాననేనీ వల నుండుటయే మూచిది.

గిరి—హా! ప్రియసహాదరా! ఈబుద్ధిసీకు బుట్టినది కాదు. ఎవ్వరో దుష్టులు బోధించిరి.

ప్రశం—ఎవ్వరుబోధించిన నేమి? దోషామొనర్చినది నేను; శిక్షార్హుడను నేను;

గిరి—(అపవారించి) మంత్రీ! ఎట్టి శిక్షవిధియింపవలెను?

మంత్రీ—(అపవారించి) ఇంకేమి శిక్ష ప్రాణదండనము.

గిరి—(అపవారించి) మంత్రీ! ప్రాణదండనమా!

మంత్రీ—(అపవారించి) లేకున్న శాశ్వత ద్వీపాంతర వాసము.

గిరి—(అపవారించి) అయ్యో! అట్టి శిక్ష విధియించిన మాతమ్ముని నేనెట్లు చూడఁగలుగుదును. నేఁగూడవానితో బాటు పోవలయునా!

మంత్రీ—(స్వగతము) హా! ఏమి వాత్సల్యము ఏమి సౌదర్యము?

గిరి—(అపవారించి) మంత్రీ! ప్రథమ దోషము క్రింద నిది త్రోసి వేయఁగూడదా?

మంత్రీ—(అపవారించి) శాసనమును ద్రోసివేయటయగును. శాసనము దైవ స్వరూపమగు ధర్మమును రక్షించుటకు నేర్పడినది. అట్టి ధర్మము మట్టి పాలగును?

గిరి—తమ్ముని మట్టిపాలొనర్పనా?

మంత్రీ—(అపవారించి) దుష్టులు పెచ్చుపెరుగుదురు. మఱి యొక శిక్షయైన విధియింపుఁడు?

గిరి—(అపవారించి) ఏదది?

మంత్రీ—(అపవారించి) శాశ్వత కారాగారము;

గిరి—(అపవారించి) అబ్బ! నాతమ్ముని శాశ్వతముగఁ గారాగారము పాలొనర్పనా? విధిలేదు. (ప్రళాపముగా) నిందితుఁడా నేరము నీవే యుప్పుకొంటివి. విచారణ యుక్తములేదు. శిక్షవిధింతును;

ప్రచం—చిత్తము.

గిరి—నీకీ రెండు నేరములకు శాశ్వత కారాగారావాస శిక్ష విధించిరిని ;

ప్రచం—అయ్యో ! ఇదియేమి ? మరణదండనమైనగాదే ! ద్వీపాంతర వాసశిక్ష యైనగాదే ! ఇది యేటి శిక్ష ,

గిరి—రాజానుజనకు నిట్టి బెట్టిదవు శిక్ష తగనిదనియే నాతలంపు అయిన విధిలేదు కాని యిదికఠిన శిక్షగాదు. నిన్నొక సాధమున నుంతురు దాస దాసీజనంబులు నిన్ను సేవించుచుండురు. అయిన గొండలు సేవకులు నిన్నుఁగనిపెట్టుచుఁ గావలియుండురు. ఆత్మబంధువులతో నేరితోనయిన నీవు మాటాడఁగోరిన వారిని బిలిపించుకొని మాటాడిపంపవచ్చును.

ప్రచం—నేనెవ్వరితోను మాటాడను ఇదియేటి శిక్ష ?

అందరు—ఆహా ! మహారాజుగారి వాత్సల్యము.

గిరి—సేవకులారా ! ప్రచండునిఁ గొనిపొందు ?

వేవ—(అట్లు చేయుదురు)

గిరి—మంత్రి నేడునాకెట్లాయున్నది. ఇంకఁ గొలుపు జాలిం తము.

మంత్రి—చిత్తము.

(చండిక దప్ప అండలు నిష్క్రమింతురు.)

(చండిక యీవలికి వచ్చును అవ్వలి తెరపడును.)

చండి—అనుకొన్నదానికన్న నెక్కువ మేలే కలిగినది. నాథుని వైఖరిఁజూడ నిప్పుడు బంధవిముక్తి గలిగినను నామాట వివకుంటాయ కాక నాచేయఁబోవు తంత్రములకు విఘ్నముఁ గలిగింపక పోవఁడని తోచుచున్నది. కొన్నాళ్లవఱకు అట్లుండనీ ?

సీ. పాశ్చాత్యునకిట్టి పాటుగల్గించిన

గిరిరాజురక్తంబు వరయు వలకు

మంత్ర మంత్ర పదమ్ము మాయ మాయన్ జేసి

తిరిపెంపుఁ గూటికై త్రిప్పవలకు

అవసితలేశ్వరు నర్థాంగిమెడబొందుఁ

బెల్పురేవునను ద్రోపించువలకు

సకలసామంత రాజ్యము శిరమువంచి

నాయాజ్ఞఁ బాలించి నడచువలకు

గీ. పారలౌక్య విముక్తిని బంధముక్తిఁ

గాంచి సామ్రాజ్యలక్ష్మి వరించి వరుఁడు

భూవరుండగు వలకును ముట్టఁబోదు

చండికాబ్రాహ్మి యన్నంబుఁజండి సాక్షి.

కార్యసాఫల్య మగువలకుఁ గాయలంగందలందిని కాయము నిల్పికొనెద. నేలయే నాకింకఁ బూసెజ్జ, నీరమే నాకింక క్షీరము. పతి హితమే నాకింక వృతము. (నిష్క్రమించును)

తృతీయరంగము

(ప్రేక్షకులు గంగయిల్లు. ప్రవేశము గంగ)

గంగ—(స్వగతము) ఏమికారణముననో చండికాదేవి నన్ను బిలిపించి నీవిటకాని విదూషకు నీదినము సాయంత్ర మగువలకు నిల్లు గడలనీయ వలదనియు నట్లుచేసిన నీకోరినంత ధనమొసంగుచుననియు, నుడివె. ఎందులకైన నాకేమి? మనకుఁగావలసినది ధనము. ఈయనంద ర్భవు దేవయ్య నెన్నాళ్ళు నేవించిన నాయమ్మ యొసంగు వంతధనమొ సంగఁగలఁడు. వేళయైనది. అతఁడింకను రాలేదేమి?

(నేపథ్యమునఁదలుపుచప్పిడి)

గంగా! గంగా. ఎచ్చటనుంటివి!

గంగ—[తలుపుదీసి] నేలమీద!

విదూషకుడు—ఓసీ! నేలమీద నుండక నత్తిమీద నుండువా!

గం—అగంగ స్త్రోతశ్వరుని నత్తిమీదనే యుండునట! కాని యీగంగ మాత్రము పార్శ్వము నీకాలికింద.

విదూష—ఓసీ! నిన్నుమార్చిము నత్తి నీక్కించు కొనుటలేదా! నీయింటిలో నప్పుడడుగు పెట్టితి నో యిల్లాలినినప్పుడే అవ్వలికి నెట్టిరి నిగదా!

గంగ—అదేగో సౌజకాయ కోతలకారంభము! ఇల్లాలినవ్వలికి నెట్టిన నూరు విడిచిపెట్టి పోయినదా? నిన్నువిడిచి పెట్టిపోయినదా? పుట్టిల్లుజేరినది. జెట్టుతోరప్పించు కొనుచున్నది

విదూష—దాని మొగము! అదిరప్పించుకొనుట యేమి? నేనే

గంగ—నిజమే! ఆమెరప్పించు కొనవలసిన ఆవశ్యకమేమి! నీవే దానికీసినద వగునీవే, దానిచేతీ కీలుబొమ్మ వగునీవే, మనస్సు నిలుపు కొనలేక, మమతఃబట్టఁ జాలక, నలుగురు నవ్వెదరని తలంపులేక, ఎగ్గుసిగ్గు మానము అభిమానములేక, నీచునుజూచిన కుక్కవలె వెట్టురెత్తి, అదియెంత చీకొట్టిన దాని యింటిచుట్టుఁ బ్రదక్షిణ మొనర్చుచుఁ గృతార్థుడవగుచుండువు

విదూషకుడు—అట్లుగాదే నేనే, ఎవ్వరైన నేమైన వినుకొందురని, గాజుగారువిన్న ఉద్యోగమూడునని, అల్లిపై ననురాగముగల వాని వలె, నప్పుడప్పుడుపోయి వచ్చుచుండున. పోయినమాత్రమేమి! నీచెక్కిటముద్దులు! దానివీపున గుర్రులు! నీయింటిలో సొమ్ము, దాని కంటిలోదుమ్ము! నీకంఠమున దారహారములు, దానికంఠమున నూలుదారములు, జిలుగువలువలునీళ్లు! చింపిరిపేలికలుదానికిఁజూసాభాగ్యమేగదా!

విధిలేకపోయెదనేగాని మఱుంగుదొడ్డికిఁ బోయినవానికిబలె జరణమే నిలువదు

గంగ—(అత్తుగతము) అసంగతి నేనెఱుంగకకాదు నిన్నింట గట్టి పడనైచుటకీ పోగము! (ప్రకాశముగా) ఏమియిచ్చకపు మాటలు! చరణమేనిల్వదట! పోతిదినము పట్టవగలు పోయినపోకడఁగూటదీపముఁ బెట్టువఱకు నెందులకో! పోణనాయకీ పదపద్మసంసేవ రాదా?

విదూషకుడు—ఓసీ! బేల! పోత్యహము గాజుగారితో వన విసారమునకుఁ బోవుట నీ నెఱుంగ వా? అపోకడఅక్కడకుఁగాని యిక్కడకుఁగాదు వేళయగుచున్నది!

గంగ—ఊ! నేఁజెప్పలేదా మఱుంగు దొడ్డికివచ్చినవాని కొలఁతె జరణము నిలువనిదిచ్చట మమతయాచ్చట

విదూషకుడు—అచ్చటకుఁగాదే

గంగ—ఎచ్చటికిని బోవలదు నేఁగవలసినదాననైచ నిచ్చటనే గుండవలెను

విదూష—ఓసీ! ఉద్యోగ మూడదా!

గంగ—తుమ్మిన నూడిపోయెడు ముక్కుఎన్నాళ్ళు నిలువఁగలదు! ఉద్యోగమూడిన నగలమ్మపెట్టెదను. నినుఁబోసీయను.

విదూష—ఓసీ! నీవు బోగంపుఁ బుట్టుకఁ బుట్టఁబడిన దానవు కావుఎఁగవఱకు వలలోనిది పిట్టల వలసమోయువఱకు నగలుఁదప్పించు కొనవలయునుగాని ఉన్నవానిని నూడఁగొట్టుకొనుట ఎట్టివివేకము! పోసీ కొ నెగడవుండి పోయెదను

గంగ—(నునోగతము) కొంతతడవుదుననియెదా! నరనల్లా మూలలో ముగ్గుముందుఁ గలిపిన సారాయిదా'వి చి వివమ సుజేసి

వైచెదను. పిమ్మట నెట్లుపోగలడో చూచెదను (ప్రకాశముగా) అలాగు ననేకానిమ్ము కొంచెము లోనికిరమ్ము

(విదూషకునితో నిష్క్రమించి పునఃప్రవేశము గంగ)

వీడుమైచుటచి పోరలుచున్నాడు వీనినింటగట్టి పడవైచినసంగతిఁదఱకెఱింగింపవలయునని చండికాదేవి చెప్పియుండెగదా పోయి యెఱింగించి వచ్చెదఁ (నిష్క్రమించుచున్నది.)

తురీయ రంగము

[ప్రవేశము ఉద్యానవనము ప్రవేశము ఒక చంద్రిశిలావేదికపైఁ గూర్చుండి గిరిరాజు]

చండి—[సాలంకృతయై ప్రవేశమొకప్రక్కనుండి అత్మగతము) ఓ! పంచభూతములారా! ఓ! సర్వదైవతములార పరికింపుడు

శా. అక్షిణాగ్రత సంగరిస్థలుల సీహంబట్లు వర్తించు శి
తుగ్ధాజీశ్వర సైన్యకాలుడు, దొలిన్ దోస్సారమే పారఁగన్
గాఢేయుంబునఁ జేయనేరని మహాకార్యంబు సాధించున
బ్రాహ్మీ రత్నమిదే కటాక్షమునఁ దల్ ప్రారంభమున్ జూడరే.

ఈ భూతలేశ్వరుండు నీతి పరుండట, ఏకపక్షి వ్రతస్థుండట, పరసతులం గన్నెత్తి పరికింపఁడట, అట్టిచో నాకటాక్షమున కితిఁడు చిక్కునా! నావలలో నితఁడు పడునా! చూచెదఁగాక? అనన్య నామాన్య మగు నాసౌందర్యము అఖిల జన సంతోష పాత్రంబగు నాచాతుర్యము, రిత్రవోవునా! [కొంతదూరమునకుఁ బోయి గిరిరాజునకుఁగనబడునట్లునిలిచి పూవులుఁగోయుచువిలాస చేష్టితముల నొనర్చుచున్నది.

గిరి—[చండికను జూచి అచ్చెరువుతో] ఓహహా! ఎక్కడి డీ సౌందర్యముంటవచ్చిదీసిక? ఎక్కడి డీ జగత్త్రయ సౌభాగ్య జన్మభూమి ఎక్కడిదీ సూదరమందారలలికామతల్లి?

చ:డి—(ప్రక్కచూపుల గిరిరాజును జూచి) ఓహో! కలియగ
శుకమహర్షులు గాబోలునే కన్నతి పరనతులు గాంచరు గాబోలునే
(నవ్వుకొనుచు సిగ్గుతో నవ్వలి మొగమగుచున్నది)

గిరి—ఓహో! ఏమి చంచల నేత్రములు, ఏమి విలాస!
చేష్టితములు! ఏమి దరస్థితములు! ఏమి లజ్జనటనములు!

ఉ. ఏవ్వతెయ్యొక్క యీసరసిశేక్తుణ యీత్రణమీత్రణావళిన్
మవ్వపు నవ్వలం బఱపి మమ్మలయించుచు, నివ్వనంబునన్
బువ్వలు గోయుచున్నయది పొత్తుక భంగినిఁ జూడనే మొకో
పువ్విలుకాని బారిశనుఁ బోడిమి దోచు విధంబు గన్పడున్.

ఎక్కడనుండి యిక్కడకవతరించి నది యీజగన్సోహని!

సీ. గగనంబు నందుండి పగటిపూటన్ జాటి

ధారిణిఁబడినట్టి తారయొక్క?

నందనమిదియంచు డెందమ్మున భ్రమించి

వనముఁ జేరినదివ్యవనిత యొక్క?

పుష్పశరుని బాణములకుఁ బూవులుగోయఁ

గోరివచ్చిన రతీనారి యొక్క?

నాపుణ్యవశమున నాకు దర్శనమీద

లంచి వచ్చిన వనలక్ష్మియొక్క?

గీ॥ పడఁతియెవ్వతియొక్క! తద్ భర్త కాగ

నవఁజునోచె నొక్క! కులమేమియొక్క?

ఆతివకింతకుఁ బెండిలియైనదొక్క?

ఇంతకిచటకు రాగతమేమి యొక్క?

చండిక—(మనోగతము) పాపమునోరుఁ దెలుచుకొని పరికిం
చుచున్నాడు? కామభూతమా వేసించుచున్నది) ఎఱుంగనట్లు పువ్వులు

గోయచు ముంచునకువచ్చి గిరిగాజు నరిసిబెదరిననానివలెనటించి
పయ్యెద జాటునట్లానర్చినద్దగొనచు సిగ్గునభినయించి ముసిముసి
నవ్వులతోఁ బొడలంటి మఱుగునకుఁబోయి నిలుచుచున్నది)

గిరి—అయ్యారే! ఏమియీ యొయ్యారము!

సీ॥ పాలిండ్లుఁ గన్పింపఁబయ్యెద నడలించు
నడలించి యంతలోఁ జక్కఁబఱచు!

మందహాసమ్ములు మలయించు మలయించి
సాగనేద సిగ్గున మొగము మాడ్చు!

తభుకుఁజూపులనన్నఁ దిలకించుఁ దిలకించి
యులుకున దృష్టుల నుర్విఁబఱపు!

ఎఱుంగనట్టుల చెంతకే తెంచు నేతెంచి
పరుగున నవలకుఁ బాటిపోవు!

గీ॥ అతివచెయిదమ్ములకు నేమియర్థమొక్కో!
నన్నఁగనియొకో! కాకున్న నైజములొక్కో!

పరనతులఁదల్లులుగ నెంచుభావ మివ్వ
ఘాటియెటువోవ నటువోవు నేటికొక్కో?

ఈకాంతామణి ఎటువోయినది! (పరికించి) ఓహూ ఆపొద
రింటిమఱుగున నిలిచియున్నది

గీ॥ కలికిచెంగిటకుంబోయి పలుకరింపఁ
గొంచెపుంబుద్ది వీడంచు నెంచు నేమొ!
ఇటులె బిగదీసికొనియున్న నింతిమిన్న
వీడరసికుడటంచు భావించునేమొ?

ఏమైనఁ గానిమ్ము. పలుకరించియే చూతును (పరికిమించి)
ఓకాంతామణి! కళవళపడకుము.

మ॥ చెలు లంతపురకాంతలేనియుఁ బ్రేవేళింపందలం, పూసరీ
యెలదోటంజొట నీకునేరొసగితో యీపాటి స్వాతంత్ర్యముగా
గలవాణీ! యలరాణి చెల్లెలవాణి? గాకున్న నవ్వర్చునో?
తెలియంజేయుము నీయుదంతమ్మును సంజేహమ్ము మాకయ్యెడున్
చండి—(తలవంచుకొనినవ్వుచు) ఓవురుషకర్యా? దయచేసి
ముందునాకుఁ బ్రత్యుత్తరమిండు.

మ. ఎలదోటం జొటనాకు నేరొసగితో యీపాటిస్వాతంత్ర్యమా
పలుకట్లుండఁగ నిండు నేఁ దెలిపెదన్ బ్రత్యుత్తరం బవ్వలగా
గలయట్టుల్, దొలుతన్ వచింపుడిటులేకాంతమ్ము నందున్న కాం
తలతో మాటలు గల్పనేరిడిరొ స్వాతంత్ర్యమ్ము మీకిచ్చటన్.

మతియుఁ గలవాణీ? యని, నారాణి చెల్లెలవా నాముద్దులమహాదలవా
యని, యింతచనువుగ బరస్త్రీల బలుకరింపఁ దగిన స్వాతంత్ర్య
ము మీకెవరొసంగిరి—మలహరుడుగాఁబోలు

గిరి—మలహరుడుగాఁడు మలహరునితో సంగనకు సర్వశరీర
మిప్పించిన మాయలమారి మరుడు- మరుడునుగాఁడు మరుని చేతి
జంత్రీపు బొమ్మవగు నీమధురమండహాసములు నీమనోజ్ఞ రూపరేఖా
విలాసములు! నీలలిత లజ్జానటనములు! నావంతయ్యెగదా? నీ కెవ
రొసంగిరో చెప్పుము?

చండి—నాకా! నేనుమాత్రమెందులకు దావవలయు? నికు
వమానమగు నీయశము. నిఖిలలోక స్త్రాత్రీపాత్రీమగు నీ పవిత్రీచరి
త్రీము—సదమలదయార్ద్రమగు నీహృదయము—అనన్యసామాన్యం
బులగు నీ యందచందములు.

గిరి—(నవ్వుగతము) ఓహూ! ఏమివచోనై ప్రణయము?
(ప్రకాశముగా) తరుణీమణి! నీవెవ్వరిదానవో తెలుపవలసివి?

చండి—పాపము మిగులఁ గుఱావాలముతో నమగుచుంటిరి
నా వృత్తాంత మెఱింగిన బెడరిపోయెదరు.

గిరి—ఎవ్వరికి? నీనాథునకా!

చండి—నా నాథునకు జడియవలసిన యవసరమేలేడు, లోక
నాథునకు, లోకమునకు

గిరి—ఏమి? వావివరుసలు వ్యతిరేకములా?

చండి—వావివరుసలు వ్యతిరేకములు గాకున్న నన్నుఁబరిగి
హింతురా! నన్ననుగ్రహింతురా!

గిరి—ఓబేలా!

కం. సిరిరా మోఁకా లొడ్డెడు

నరులుండఁగవచ్చు నీ జనమ్ములలోనన్

సరసీజాక్షి వలచిరా

హర హర! “ఉహు,, వనెడునట్టి యరసికుఁడున్నే?

చండి—రసిక శిఖామణి! ధన్యోస్మి? నేను వరుసయైన దాననే
నీముద్దుల మఱఁదలనుఁ ప్రచండునిభార్యను—పెండ్లియాడుటచేఁజూమా!

గిరి—(ఉలికిపడి) ఆ!ఆ! నీవు ప్రచండునిభార్యవా! చండికా
దేవివా!

చండి—రాజేంద్రా! ఎందులకంతకళవళము! పరకాంతయైనఁ
బనికివచ్చునుగాని ప్రచండుని భార్యయైనఁ బనికిరాదా యేమి? ఆతఁడు
నీకుఁబగయైన నేనేమి? ఆతనికి నాకు నెంత తారతమ్యమో పరి
కింపుము.

నీ. పోయియుం గ్రహించుచు భావించె నీతమ్ముఁ
 డేను బాణగ్రహించ నెంచియుంటి
 కాటిని వినుఁజేర్చఁగాఁగ్గింప నాదోహ
 'మే సెజ్జఁజెప్పికో నెంచియుంటి
 అగ్గిని వినుబెట్ట యత్నించె నాకూర్చుఁ
 డేఁ గాఁగిటుబట్ట నెంచియుంటి
 కత్తిఁగుత్తుకఁగోయఁగాఁబూనె నాసీమఁ
 డేఁ బూసరము వేయ నెంచియుంటి.

గీ. నీకుఁ బొడమర్పించ యత్నించె నాతఁ
 డేను నాదేహమర్పించ నెంచియుంటి
 బాఁదిలోదకమ్ము లొసంగ దలఁచె నాతఁ
 డేను మోవిపానక మీయ నెంచియుంటి.

రాజేంద్రా ! దయతో నావృత్తాంత మాద్యంతముల నాకర్ణింపుము—
 నేను విన్నుఁ గామించుట ధర్మమవునో కాదో నీవేనిర్ణయింపుము. నేను
 వయస్సువచ్చి గృహమున నుంటిని. నీవొకనాఁడువారువము నెక్కి
 రాజవీధిని మిత్తులతో నేఁగుచుంటివి. నేనుఁ దలుపుచాటుననుండేనిన్న
 బాచితిని. అప్పుడే నామనస్సు నీయందు లగ్నమయ్యెను. సిగ్గుతో
 బెద్దల కెఱింగింపనేరక కొన్నాళ్లు గడపితి. పిమ్మట నెటులో యొక
 నాడు తఁద్రీ కెఱుంగం జేసితిని. నీకప్పటికే వివాహమైనదనియు, నీవేక
 వత్సవృత్తిస్థుండవనియు నాతండ్రి నాయాశనిరాశఁ గావించె. అట్లుపైని
 నాతఁడే నన్నుఁ బ్రేరేపించుని కీయనిశ్చయించెను. ఇష్టము లేకున్నను
 మంత్రపురమువనున్న సులేతమా నీముఖారవిందసందర్శనమునవయసఁ
 గాలముఁ గడపుకొనవచ్చువని నేనందుల కంగీకరించి యతనిఁ బండ్లి
 యాడితి—పండ్లియాడుట మూత్రమేగుమా ! ఈరెండ్రేడ్లనుండియుఁ

బండికావ్రత మోచరించుచువ్రతపూర్తి యగువఱకు బురుషస్పర్శనము కూడదని వ్రచించుని నంటక నియమము వెల్లఁబుచ్చు చుంటిని—ఇంక నావ్రతము గెంచునూపములున్నది. వ్రతము పూర్తియగువఱకు నా మమత యెటులైన నీకెఱింగించి నీపంగీకరించిననరి లేకున్న నీకెరీరము నగ్నికర్పితమని దృఢనిశ్చయముతో నుంటిని. నాపుణ్యవశమునఁ బ్రచంకుఁడు కారాగార బద్ధుండగుటయు నీతోఁ బ్రసంగించుట కనువు చిక్కుటయు సంభవించినది. ఇంక నీదయ నాదుపొత్తి. ఎటులున్న నటుకాఁగలదు. రాజేంద్రా! ఆలోచించుచుంటివేమి?

గిరి—ఏమియులేదు.

చండి—రాజచంద్రా! ఏమియులేదనఁగ నేమి? నిన్ననుగఁ హించుటకు నందేహమేమియు లేదనియా? కాక మాటలబంధారవే గాని మాకేమియు నుమకారము లేదనియా? మాటాడవేమి? ఆహా పురుషులకిది నైజము మనూ!

గీ. ఊహించుని బిట్టబిగిసెడు నునిద కొఱకుఁ

బ్రాచులాడుట పురుషులభంగి చూపె

అయనుచుఁ దలయాడించు నతివహించి

దూరమేగుట రసికుల తోనదేవ!

గిరి—కాంతామణి!

నీ తమ్ముడటంచు హితమ్ముదలంపక

లేని నేరమునెత్తినెనిగట్టి

కలువమరింతేసి కఠిన కారందోచి

ధర్మమ్మునోనాడి దయనువీడి

మూనినిఁ దనకుమారంబోలుదానిని

దన నహజన్ముని ధర్మవత్ని

నయముననోలేక భయముననో యెట్లూ

వరమిహధ్యంబట్టి భంగపెట్టి

గీ. ఏలుకొను చున్నవాడ హా! యాచెనంటి
ఇంతదోహి, యింతటిసీచుఁ దింతకూరుఁ
దింతహీనాత్ముఁడెందుండ నే? యటంచు
వన్నుదుష్కృతి తిట్టరే నలుపురతివ!

చుడి—రసిక శిఖామణి! నిఖిలమెఱింగిన వాడవు. నీకుఁ
జెప్పటకు నేనెంతదాన! అయిన నామనవి నించుక యాలించిక ర్తవ్య
మూలోదించు కొనుఁడు.

గీ. అబ్జభవునివ్రాత నంగభవుని కోత
నరులకిట్టి వర్తనంబు లొదవు
మందులయినవారు నిందించెదరుగాక
ఏరుకర్తలయ్య నేరమునకు

ఇదియునుం గాక.

ఉ. నీత్తులకేమి యెల్లరును నీతులు పెప్పడివారె, ధర్మపుం
గోతులు ద్రోవువారె కొనగోటను, నంతట నేమియయ్యె? న
య్యేతుల్లు గొట్టువారి నొకఁడేనియు నుండఁడు నాతిఁజూచినన్
గోతలుమాని, కక్కుఁజీరిఁ గూలని మాని, మహేశ్వరాగ్రణి!

రాజేంద్రా! నీవుపరధ్యాసముననున్నాడవు. నాయీప్రసంగముఁ గోరిన
వన్నెకాఁ జూడఁగూడని పూఁబోడి జవ్వవమువలె, లోకనిందకు పెను
ంజ వేయురసికుని మోహమువలె వ్యర్థమగుచున్నది. నరి.రసికాగ్రణి!
నామనసులోని సంగతి నీవెఱింగితివి. నీమనసులోని సంగతినేనెఱింగితిని
నాకున్న మమకారమునేను వెల్లడించితిని నీకున్నయిబ్బంది నీవువెల్లడిం
చితివి నాది కానిపోని యారాటము. నీదివట్టియారాటము ఇంకనిక్కడ
మనకేమిపని? ప్రొద్దుగుండున్నది నీదికూడకుఁ జెందుచేతనో నేఁజు

రాలేదు- అతఁడువచ్చినను నింక నెవరైన వచ్చినను నాయభీష్ట మొన గూడకపోగా నేను నిందపాలగుచును. పోయివచ్చెదను. రాజేంద్రా!
 ||డపటిమాట. పేమకలుగుమన్నఁ గలుగునదికాదు తొలఁగుమన్నఁ దొలఁగునదికాదు. అపకీర్తినది లక్ష్యపెట్టదు. అపకీర్తియగుగు వెనక కీడ్చిన మోహము ముందునకునీళ్ళును. రాదలఁచుకొన్న రహస్యముగ రావచ్చును, పోవచ్చును. ఈవనమునుండి నామందిరమునకుదొంగిన యున్నది. నాకు సెలవు! ఈదీనురాలిపై — నీదురదృష్టవంతురాలిపై దయయుంచుము.

(తిరిగిచూచుచు నిష్క్రమించుచున్నది)

గిరి—ఓహూ! ఈకల వాణియేగినది-నామనసుగాని కోర్కె మాత్రమేమింత ప్రయత్నించినను గదలకున్నది-ఏమిచేయుదును?

ఆ -వె బంధుకోటిమాట భరియింతు న్నరింతు

హితలుదూట లోకతతులుదూట

యముఁడు వెట్టుబాధనైన నైచెద నైన

స్మరుఁడు వెట్టుబాధనైఁవఁజాల

ఏది యుచితమార్గము! ఇది.

(చండిక పోయినవంకకు నిష్క్రమించును)

చండిక

తృతీయాంకము.

ప్రథమ రంగము.

ప్రజేశము. మలత్రిసాధము. ప్రవేశము. ధీరమల్లుడు

ధీర—(ఆత్మగతము) హా! ఎంతవైపరీత్యము! వారువము
చేసారు వైచుచున్నది. మీనము బయల సాచరించుచున్నది. సింహము
స్థానాకురించు నేరికొని తినుచున్నది. సకల ధర్మకోవిదుడు గిరి
రాజ మహారాజీదుగ్గిడు యరకాంతాలోలుడై వాపకూపమునఁ గడి
పోవుచున్నాడు. హా! గుమగుమలాడు నీ గులాబిపూవున కింతకాల
మన కీడ్మల్యంబేమి? భగ్గుభగ్గున మండు నీయగ్గికిఁ జెడలు పట్టుట
మేమి! అన్నన్నా!

సీ భువనత్రయపవిత్రీ పురగోక్షితిసాధ

వంశమ్మునకు నెంత వాదువచ్చె!

అసమతేజో బిడఁ జనునకు గిరిరాజ

వసుధేశ్వరున కెంత వాసిదగ్గె!

లలితపాతివ్రత్య నిలయులు శ్రీవ్రాత్య

రాజాంగవల కెంత అవ్వహెచ్చె

సతివాపక్రియారతి దుష్టకోటికి

వారవార! యెంతటి అసు చిక్కె!

గీ. ఈమహాభూత. మీప్రేత, మీఁకాది

యీచెడుగుగంత, యీమోరన్మృత్యుకాంత.

వృష కులమ్మునకెట 'దావరించెనొక్కా?

ఆలమందకు బెబ్బులియట్టులకట.

అక్కటక్కట! విప్లవతీరయవనితీ వాత్సల్యక్షుత్తీయవరవంశ
యశోలకాల విశ్రాంతిగ నీదుశ్చరిత్రంబుఁ జలంచుకొన్న మీతీమన
నుల్లము దల్లడిల్లుకొని పోవుచున్నది. నిఖిలజననించాచాత్రంబగు నీనిర్వా
దము వినలేక వీనులు వీలిపోవుచున్నవి. సరమాసహ్య కరగబగు నీపా
పకార్యముఁబరికింపనేరక కన్నలు గాలిపోవుచున్నవి. ఘోరలజ్జా ప్రదం
బగు నీకటిలోదంతము వాకొననేరక వాయెండికొని పోవుచున్నది.
పురగిరిక్షుత్తీయాన్వయోద్ధారక! మలపారి! యీకరాని యీపంకిలా
చరణముఁ, జలఁవరాని యీదారుణ కృత్యముఁగనరాని యీకలుషో
దగతము, వినరాని యీవికృత వృత్తాంతమునంత మొందింపరాదా! మహా
మోహసాగరమునఁ జిక్కి, మధుపాన మొనర్చుచు మైముఱ చిమతిలేక
పాపప్రవాహమునఁ బడికొట్టికొని పోవుచున్న గిరిరాజరాజశేఖరుని
నీచరణదాసుని నుద్ధరింపరాదా! హా! మహారాజా! కలియుగధర్మరాజా!
ఎంతలో నెంతచెడిపోయె! స్వామిభక్తి పరాయణుల సాగఁదోలుచు
న్నాఁడు. చెనటుల పాలుద్రావి పొదుగుఁగోయి దుర్మార్గుల రాజద్రో
హులఁ జేర్చుకొనుచున్నాఁడు. సమర్థుల స్థానముల నసమర్థుల నిలుపు
చున్నాఁడు. మిత్రులద్యజించి శత్రువులఁ జేష్టుచున్నాఁడు! ఇవియెల్ల
నామాయలమారి - ఆపెనుభూతము - చండిక కుతంత్రములుగాఁ
దోచుచున్నవి? ఏబుద్ధితో నిట్లుచేయుచున్నదో! ప్రచండుని సింహాసన
మెక్కింప వలయుననియా! రాజులన గీచిన గీటుదాఁటుటలేదే.
ఆయుద్యేకమున్న భర్తను గారాగారమునుండి విడిపింపదా! ఏ మో

ఈకులంలేములన్నియు నటుగాకున్న నింకెందులకు? స్త్రీలచిత్తపుత్రి నెఱుంగ నెవరికి పాధ్యము!

ఉ—వారిధిలోన మీనములు వర్తిలుజాడ లెఱుంగుపోడలుక
భూరితరాంధ్యముందు నలవూనలనేరెడు ధీరులుక బవల్
తారల లెక్కిడంగలుగు దంటలు ధాత్రిగలారు లేరువో
నారులచిత్తి వృత్తినిగనందగు నేర్పుగలట్టి దిట్టరుల్.

పురగిరిరాజ్య సింహాసనము దానధిరోహింపవలయునని కాదు
దా? ఏమో! హా! యీసింహాసనమున కట్టిగతి పట్టునా! ఈరాజ్యము
నకట్టి చెట్టపుట్టునా!

ఉ. చండకరాన్వయాంబునిధి చంద్రులు, హారసమన్వృతేంద్రులు
ద్వంద్వపరాకృతాధ్యులు, విదారిత్వములు బూర్వమేధరా
మండలమేలిరో యహితమండలి గుండెలువీల నమ్మహిన్
రండయొక్కర్తు పాలనమొనర్చునె? కూర్చున్నదైవ మీవిధిన్

ఈరాజచంద్రుడు చండిక వలలో బడెనని విన్ననాడు విశ్వసింపక
మండలింపనైతి. విశ్వసించిన పిమ్మట మండలింతమన్న నతినిదర్శనము
దుర్లభమయ్యెను. ఏదైనవారింతురని కాబోలు నారక్కసి రాజేంద్రుని
బయటికి రానిచ్చుటలేదు. చండికాచరణ పాన్తిధ్యమే రాజేంద్రునికు
సభామంటపమైనది. అదియే యంతఃపురమైనది. అదియే యాద్యాన
మైనది. విదూషకుడు చెప్పినట్లు మహారాజును సంస్కరింపవలయునన్న
నింక నామూరిమందిరముననే చూడవలయు. ఆహా! ఆకులపాంసని
మందిరమునకు బోవుదునా! ఏమి! పొరబడ్డము! తప్పదు. పోయి
నాయాశ యేమగునో పరికింతును. (నిష్క్రమిం)

ద్వితీయ రంగము.

ప్రవేశము చండికామందిరము

ప్రవేశము చండిక.

చండి—(అత్తగతము) 'ధీరమల్లునకు నేటికిఁ దెలివవచ్చినది గాఁబోలు? ఇన్నాళ్లకుఁ బాప మీపాలసాపాదు గన్నులు దెరిచినాఁడు ఈ చావు తెలివి యుద్యోగవసానమునకు నుద్భవించినదేమి? రాజు గారితో రహస్యలోచనములు గాఁబోలు? రాణిగారి రాయబారమో మంత్రిగారిమంతనమో! నేనన్ననితనికి నటకాలిమంట నడి నెత్తు కెక్కు నట! మహారాజుగారి మహస్సుద్రోహపుటకు మంత్రిచూడ్యులవారు దయ చేయుదురని నిన్నగదా విదూషకుఁడు చెప్పి? వీఁడేమి తిప్పగలఁడు? నీరువల్లమునకుఁ బాటుగాని మెట్టకెక్కునా? వాదరసముఁ బట్టి కొనుటకు వీని యబ్బతరమా! కుక్కతోఁకను వీడు నరిచేయునా. తిప్పటకు రాజు శకట చక్రమా! వీనిమొగము! వీనినేత్రీపైదను! వినఁడా యుద్యోగమునకుఁ దిలోకదము లిప్పించి తిరిపెమునకూరూరు దిరిప్పించెదను. వాఁడుగో! నేవకునితో వచ్చుదున్నాఁడు.

ప్రవేశము ధీరమల్లుఁడు నేవకుఁడు)

ధీర—(చండికను జూచి తలవంచి కొనును)

చండి—అమాత్యపర్యా!

అ. వె. గరుడవక్షిగడలఁబడికించివె అపునఁ

బడగవాల్చు త్రోమఁబామువోలె!

దలనువంచి కొంటి తిలకించి తల్లకితో

గాంతనేను మృత్యుకాంతగాను.

ధీర—మృత్యు కాంతకుఁ దలనును కొనుట భయలతోక

చండి—అయిన సర్థములేని యీతలవంపులేమి ?

ధీర—అర్థములేకేమి ? మహాగాజు మాండ్యము దలవంపులు గాదా ? పూతచరిత్రలకుఁ బురగిరి క్రిత్రియ కాంతలకిట్టి బుద్ధి పుట్టుట తలవంపులు గాదా ?

చండి—అంతియేనా ? చేతులు ద్విప్పచు నీతులఁ జెప్పచు సట్టిరాజుగ్గింద నమాత్మ్యులై యుండుట తలవంపులు గాదా !

ధీర—చాదరసమంటి వన్నెచెడినను బంగారము బంగారమే ! దానిదిడుగ బాగుచేసి కొనవచ్చును.

చండి—ఓహూ ! ఆయుధ్దేశ్యముతోనడుదెంచితిరా ! అయిన గంపాలియేడి ? అక్కఱలేదుకాబోలు ? అన్నిషనులకు నమాత్మ్యలే సమర్థులు గాబోలు ? చూతముగాక.

ధీర—నేను మహారాజుగారితో మాటాడుటకు వచ్చితిని.

చండి—తొందరయేమి ? మహారాజు మాటాడుచున్నది.

ధీర—మహారాజు యెవ్వరికి ?

చండి—పురగిరికి. పురగిరిరాజ్యసింహాసనమునకు.

ధీర—అబద్ధము. మహారాజు పట్టమహిషి.

చండి—పట్టమహిషి పట్టమహిషిగాదు. మంత్రి మంత్రికాదు సర్వము చండికాదేవ్యధీనము. ఇదిగో జటికెనప్పేలున నున్నది రాజముద్రీక. ఈసఖాంచలముననున్నదిపురగిరిమహారాజ్యముఁ బురగిరిమహారాజ్యాధికారము. పురగిరిరాజ్య ప్రజల సర్వస్వము. ఈకటాక్షమున నున్నది పురగిర్యధీశ్వరునిజీవితము. ఈజహ్వాంచలమున నున్నది నీ ప్రాణమునీపుష్పగడిన రాణిప్రాణము నెల్లరిప్రాణము! తెలిసినదా! సర్వము నీచండికా దేవ్యధీనము.

ధీర—ప్రస్తుతిము నీయధీనము మతిమాలిరాజౌసంగిన యధికారము! కానియెల్లరిప్రాణము భగవదధీనము.

చండి—అందఱమాట కేమి? ఈపురగిరి మహారాజ్యములోని సకలజనమ్మల యర్థప్రాణములు నాయుటచేతిలోనివి. ఇంతయేల? నీవు నాయాజ్ఞఁ బాలింపక నాపక్ష మవలంబింపక ప్రతిఘటించి నిలిచి చూడుము! నీయద్యోగము, నీభాగము నీప్రాణము నీయాలిబిడ్డల ప్రాణమువమగునో చూచెదవు;

ధీర—నీయాజ్ఞ బాలించుట యననేమి? సీమాటాలో నప్పటి నుండియు నొక గూఢార్థము స్ఫురించుచున్నది. ధీరముల్లుడు కాముకఁడగుడు

చండి—కాముకినై నిన్ను గొఱివిపు మనుటలేదు. నాపక్షి మవలంబింపు మనుచుంటిని

ధీర—అనఁగ నీలాఁజేరిప్రభుచందురీ నింకను భ్రష్టునిఁజేసి ప్రాణములుగూడఁదీసి, యాతనిఁజిత్తి నెక్కించి నిన్ను సింహాసనమెక్కించి సిగ్గులేక మంత్రిత్వము వెలుంగఁజెల్తు మనుచుంటివా?

చండి—అమాత్యవర్యా! ఆడుదానిక్రిందనుండుట హైన్యమని తలంచుచుంటివా! నీకా యదరక్కటలేదు. సింహాసనమెక్కునదిచండిక గాదు. ప్రచండవీరకేపరి.

ధీర—ఏమి! భర్తృక్షేమమున కాయీభ గీరధప్ర యత్నిము! పాపము! సతీమతల్లి స్వైరిణీవృత్తిని సంపాదించిన సామ్రాజ్యముఁబరిగ్రహించి ప్రచండవీర కేపరి భ్రభు చంద్రుడై సిగ్గులేక సింహాసన మెక్కి చిందులాడునా!

చండి—స్వైరిణీవృత్తియేమి?

ధీర—స్వైరిణీవృత్తి గాక యిది నదృష్టియా!

చండి—నీవు పొరబడుచుంటివి. నేను బండికావ్రీత మాచరించుచుంటిననియుఁ దద్వ్రీతినియమములును నీవువినలేదా!

ధీర—వింటిని. రాజకౌటకేయనియువింటిని. ప్రతిముపూర్తి

యగు నోడనే నీవతనికిల్లాల వగుదువనియు వింటిని

చాడి—అదియనత్య కల్పనము - మూఢలోక మట్లు విశ్వసిం
చుఁగాక. ఓబుద్ధిమంతుడా! నీవెట్లు విశ్వసించితివి!

గీ. వరునిఁ బాసిన పురగిగి వంశజాతి

పరుని వలచునె? మృతినైన వలచుఁగాక

కూర్మిమగని నెడంబాయు గువ్వలఁది

పులుఁగు వలచునె మృత్యువున్ వలచుఁగాక.

ఏమిని యాయుండగానిఁ గావించితివో!

సీ. ముకుతిలు వడిన యా వుడమితేని మొగమ్ము

గనియేను వలపును గంటి నొక్కొక్క ?

నారయునంబోలె నరసిన యారాజు

కురులకేఁ దమకమ్ము గొంటినొక్కొక్క

పారకకట్టలఁబోలు ధరిణీశు మీసాల

వాసికేఁ దబ్బిబ్బువడితి నొక్కొక్క

పైరింపఁగారాని క్షౌణిజానిమునలికం

పునకేను మోహమ్ముగనితి నొక్కొక్క ?

ఆ. వె. ఎట్టియ దమరసి యెట్టి చందముఁజూచి

యెట్టి సుఖముఁగోరి యిట్టిసూరి

పొంటఁ బ్రాకులాడు చుంటినొక్కొక్క! నేను

ధీరమల్ల నీవ తెలుపుమయ్య.

మోహించినట్లు నటింపుచు రాజును మాయ నేయుచుంటిని. అతనియవ
సానమే నావ్రోతావ నానము.

ర —హా! బ్రహ్మరాక్షసే! నీవ్రోతముపూర్తివఱకు రాజువని

బూర్తి సేయుదువా ! ఏమి మూటఁగట్టుకొని పోయెదవు.

చండి—రక్తపాతములేకుండ రాజ్యము బ్రాణవల్లభునకు బ్రచండ వీరకేసరికి.

ధీర—అదిమాత్రేమనత్యము మమా ! ఈధీరమల్లుని కంఠమునఁ బ్రాణములున్నంత వఱకు రాజవంశమున నొక మొలక యున్నంతవఱకు పురసి యత్రియులలో నొకపురుషుఁడుగాని యొకస్త్రీగాని బ్రతికియు న్నంతవఱకు నీమనోరథము వ్యర్థము ప్రచండుఁడు ప్రభువగుట యబద్ధము.

చండి—ఏది యబద్ధమో చూతము. మహారాజుగారు మూల విరాట్టుంబోలె మూలనున్నారు. వచ్చి మాటాడము.

ధీర—సేవకా ! దారిఁ జూపుము.

సేవ—దేవా ! ఇటు ఇటు.

(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

తృతీయ రంగము

ప్రదేశము—అందేమటియొకమందిరము

(ప్రవేశము అనవమునఁ గూర్చుండి సురద్రావు సుగిరిరాజువరస నిలిచి చండిక)

గిరి—ప్రేయసీ ! చండికా ఏది? ఈయమృతము నీవెంత సేవించి నీమధురాధర పీయూషము మాకొకెంత దయసేయము. దేనిరుచి యెట్టిదో తెలిసికొందము.

చండి—వృతభంగము గాదా?

గిరి—ఓహూ ! గొప్పచిక్కేవచ్చినది. పోనీ నీయధరసుధ మాకీకున్నమానె దీనినొకెంతనీవుద్రావి—సంశయమెందులకు? నేనెంగిలి గావించలేను. మిగిలివచ్చిన నాకిమ్ము. నీయధరామృత స్పర్శనమున

నిదిమఱియిది మధురతరమైన నగును. (మధుపాత్రీ) మొనఁగుచున్నాఁడు) హృదయేశ్వరీ! ఏమి? ఇందులకుఁ గూడి సందేహమేమి? ఈమాత్రీపు బనికే వ్రతభంగమా? శక్తి పూజగో మధుపానముఁదోసివేయఁదగి నదికాదే? నికుఁబనికిగామగాక నాకొఱకు. చూడు నీ కొఱకు—నీ ముఖారవిదశందర్శనము కొఱకు—నీచరణ సన్నిధినుండుకొఱకు నేను సభకై సఁబోవుటలేదే! నీయాజ్ఞననుసరించి నీమందిరము విడిచిపోవుట లేదే—ఈమాత్రీపుఁబనికి సందేహమా? ఇంత విధేయనియెడల నితియవిధేయత, కాదు. ఇగిరినిహ్మగుణ్యము తగునా? ఇదియైన నీవు నేర్పినదేకాదా? చండికా పూజాసమయమునఁ బ్రత్యహము నీవెంగిలి చేసియుచ్చుట యాచారమేగదా? ఇందుఁగొత్తయేమి? సందేహమేమి? చండి—తొందరయేమి? (త్రాగక త్రాగునట్లునటించి)

ఇదిగోఁబుచ్చికొనుఁడు (ఇచ్చును)

గిరి—(తిరుగఁ ద్రాగుచున్నాఁడు)

ధీర—(ప్రవేశించి ఆత్మగతము) అబ్బ! కొరనాసికడం గొట్టు దుర్గంధముకన్న మిన్నయగు నీకంపేమి? హా! మహారాజా మధుపాన మొనర్చుచున్నాఁడు. హా! ఎట్టి మధువు నేర్పినది! ఆమధువు గబ్బుగాఁ బోలు నిది! హా! దయ్యపుఁ బుట్టుక! రాకాసి యాపు! రాతిగుండె! (ప్రకాశముగా) మహారాజేంద్రా! జయము! జయము.

గిరి—ఓ హేలా! ఏమి యీ మాధుర్యము.

అ. వె. తేనెకన్నఁ జెఱకుఁబానకమ్మునకన్న

మదిర మదిర యధిక మధురతరము

మహితి మధురతరము మానినీ మధురాధ

రావృతమ్ముఁగలసి నట్టిమధువు

ధీర—రాజచంద్రా! నేనమాత్యుడను.

గిరి—ఓహూ! అమాత్యుడవా! అమాత్యుడవైన నమా
వాన్యయెప్పుడు? పంచాంగములేకుండఁ బ్రేక్షి మెంచులకు?

ధీర—రాజేంద్రా! నేనమాత్యుడను.

గిరి—నీవమాత్యుడవు! సరి! మాత్యుడవైన నీకడనున్న
మాహాత్మ్యమేమి? మధ్యమా నింతకన్న మజాగా సురినింతకన్న సరస
ముగ మధువునింతకన్న మధురితరముగ మార్పగలవా! కాకి త్యుడవా
త్యుడకల్లమునకుఁ దొంగఁ దప్పవఁదిమా! తొండవైనఁ దోయవాత్సు
లున్న స్థలమున కేలవచ్చి? బద్ధాగు? తురిక దొరలకుఁ బెరిక దొర
లకు వాద్యక్షరములోనే భద్రము? లేకదానా? వనానా? అయినఁ
జండికంబాలు చుడిక రాన్వయా బుద్ధిచంద్రికల శాందర్భవార్ధి
చంద్రికల మానస్కలోనికి మాకాగిలిలోనికేమైనఁ దార్పగలవా?
ఏమి? మాటాడవేమి?

ధీర—హా! ఏమిప్రసంగమిది! రాజచంద్రా! రాజచంద్రా!
నేనుమంత్రిని. ధీరమల్లుడను.

గిరి—ఓహూ! ధీరమల్లుడవా! మంగ్రోచూడ్రుడవా! ఊ! అయిన
నందులకు వచ్చితివి? ఏమికార్యము? ఏమియువనరము? ఏమియావశ్యకము
ఏమిఁని? చెప్పవేమి? అదిగో మామాటలు వినుటకూని మధుపాత్రిము
నంక గుడ్లు వెళ్లఁజెట్టుకొని నిరీక్షించుచుంటివి. తప్పులేదులే—మహా
రాజేంద్రులకేమి, మంత్రిచంద్రులకేమి మదిరైన మదికేక్షణలైన
మనసుపోవుట మర్యాదయే. ఊ. ఇదిగో బుచ్చికొనుము. పాపము.
గుటకలు మ్రింగుచుంటివి నోరూరుచున్నది కాబోలు ఊ — కాని
యొకమాట ఇచ్చితివని సాంగముగ మ్రింగివేయకుము శుమా! పుచ్చు
కొనవేమి? బిగదీసికొనుచుంటివా! చల్లకుపచ్చి ముంతదాచు కొన
చుంటివా? సందేహమెందులకు? ఓయీ ఒకసారి నేవించి చూచుము!
పిమ్మట మేము వలదన్నను నీవువలదనవు.

ఆ. వె. మొట్టమొదట వేశ్య మొత్త ద్రోక్కడుదాక
సుంకుగొంతుపై నుదధిగుట్టు.

పెదవిదాటువలకు బెదవిమధువుగోల
నవలనాకనమ్ము నట్టెదాటు.

దాని ముఠా యట్టిది. దాని తీపియట్టిది. దాని సత్తయట్టిది. దాని
మహాస్త్రిని ట్టిడి. ఏమి కలదా. ఆవలనీవలచినచ్చిననలభింపమనుమా!

ఆ. వె సొంగబీల్చువేళ సురదానివు వేళను
ర్యాదల బ్రక్కవారి కందియిచ్చు
టందువలన దానివుమని వేకుకొనుచుంటి
గాక యెక్కువగుట గానుమాను.

ఇంతగాదు ఇంకిన దానివులకైన మేము సమర్థులమేనుమా?
చూడు. పాన గోష్ఠికలందును బతుకటిండ్లయందును సిగ్గుపడిన వాని
నోట నట్టి క్షణమేనుమా! మఱచితిని.

గీ. ఇతిరుదానిన దానినే నెట్టులాన
నంచునీవు నందేహమ్ము నందేదేమొ?
పంక జాక్షి మోవికి మద్యపాత్రమునకు
లేదునరసులకెంగిలి లేక మేని

ఏమి? వలదా? వలదా! వలదా!

ధీరి—మహారాజ్ఞాంధ్రా! ఎంతచెడిపోయితివి? మధుపానము
మహా పాపపదముగాదా?

గీరి—పరమామృతి పానము పాపపదమా! ఏమనువు చెప్పి
నాడు? మందమతి మనువు! మాటుమనువు మనువు! సురలుమెచ్చిన
సురదానివుట పాపపదమా! నీమొగముగాదా? ఎలుగుబంటులకు
బంటులకునిది దైవమేర్పఱచిన దివ్యాహారముగాదా? వెనుకటివారికన్న

నీవు వెలుంగఁజెట్టినదేమి? బుద్ధిసాగరుని బోలుబుద్ధి మంత్రుఁడవు గాఁ
బోలునే! మహాప్రతిభా శాలివసుమంతిమాళివి గాఁబోలునే! పకలశా
స్త్ర పారంగతుండవగు సచివోత్తముండవుగాఁబోలునే! ఇదియా నీ తెలివి
ఇదియానీలోకానుభవమా? ఓ తెలివి తక్కువదేవయ్యా! బ్రహ్మాండ
పురాణబసవ హృదయమునఁ బ్రథమాశ్వాసమునఁ బంచమాంకమునఁ
బ్రకరణారంభమునఁ బ్రహ్లాద చంద్రుఁడఁ బ్రథిమానాంధ్ర మహాకవి
భట్టభానుడు హాలాహన మమరలోక ప్రథమసాసమని, యటువది
యాటు మత్తేభగర్భ చంపకవృత్తములలో మందమతుల మందలొన
లేదా? హీ! హీ! హీ! నీమి! భాషాపండిత్యము! భట్టుమూర్ఖు! బావు
రుమని యేడ్చినన్నలులున్నది మిద్యప్రభావంబన నేమనుకొనుచుంటి

డి. పండిత సింహాలయ్యెదరు పామరు లేనియు దీని నానిన

భండన భీములయ్యెదరు పందలయేనియు దీనిఁగోలిని

మంకులు సైతముగ పురుషచంద్రములయ్యెదరిద్దితాళిని

బాండితీయ బరాక్రమము బౌరుషము సురయేయినగెడు
మతియు నెందఱెందఱు మహానీయులు మదిరాపాన మొనర్చి కృతార్థు
లైనారు?

సీ. మద్యమానియగాదె మధుసూదనుఁడు మున్నుఁ

బాండు తనూజలఁ బట్టిచాపె?

సురఁద్రావియేగాదె. శుద్ధోదనుఁడు వీరఁ

గర్జనఁడన యటకాలరాచె?

కల్లుఁగోలియకాదె కనకశశివు బల్కి

గుంభాద్గండప్తే కూలఁడన్న?

మదిరగొనియకాదె. మత్తుగడు చైద్యుండు

బలరాముఁ జిట్టికెలో బిలుకుమార్చె?

గీ. సీనిజవి చూచియేకాచె! వేనవేల

గొల్లపూబోండ్ల మెప్పించె గూడి శుకుఁడు.

దీనిరుచి! దీనిదగుమజా! దీనితీప!

దీని మాహాత్మ్యమెఱుగుబో దేవుఁడొకఁడె ?

మద్యమరసికైక వేద్యము నుజనలోక వ్యాద్యము మమ
బోటి దేవతా విగ్రహములకు నై వేద్యము. మిముబోటి ఛాందస
విగ్రహములకుఁ బద్యము తద్యము. చాడికా! నరుకు న్నగిలినది. ఏది
మఱియొక గిన్నెడు దెప్పింపుము.

చండి—(ఆత్మకథము) నేనింక లేకున్న నీమూర్తి యేమిక్క
క్కునో! చాటున నుండి వినిపోయెద (ప్రక్కకు నిష్క్రమించుచున్నది)

ధీర—హా! మహాగాజేదా! నిందాకరమగు నీమదిగా!
వానమేమి? ఈఘోరనరకలోక నివాస మేమి? ఈభయఁకరిమృత్యు
కాతా పాపగత్యమేమి? అయ్యో! అయ్యో! రిత్తిము అయ్యెనా
బగార మంగారిమయ్యెనా! వాఠిజాతిము ఘోరనర్పయ్యెనా,
హా! ఎంతటి అఁడెట్టి వాడయ్యె !

సీ పరిసరిఁదల్లిగా భావించు వానికీ

కలువవర్తన మెట్లు గలిగెనయ్య!

తమ్ముని యిల్లాలు దనకుమారించోలు

నను ధర్మవీనియు నరయవయ్య !

పావన మల్లభూపతి వంశసత్కిర్తి

బుగ్గిలోఁ గలుపంగఁ బూనితయ్య!

రాజిట్టు లొనరింప రట్టడివారలు

నలుపు చెయ్యము లాప శిశ్యమయ్య!

గీ. పదుమః బ్రాహ్మమునందు నేపాపమెఱుంగ
కార్జునము నేసికొన్నట్టి యమల యశము
దల నరసినట్టి యీముదనలితనమున,
బాడొనర్చుకొనుట యెట్టి పాడియయ్యును!

కాజేంద్ర! కాజేంద్ర! నిఖలనీతి కోవిదుడవు, నమస్తనీతిశాస్త్ర
పారంగతుండవు నదమలమల్లపంశసంజాతుండవు ధర్మము నాల్లు
పాదముల నమపదగిన బుద్ధిమ తుండవు నేటికి నీకిట్టి బుద్ధియా! ఆహా!
కన్నబిడ్డబోలు చిన్నితమ్మునిల్లాలు బరిగ్రహింపఁబ్రయత్నించుచుం
టివా! ఇంతకన్నఁబాపమంతకన్న ఘోర మింకొకటి యున్నదా! మహా
రాజా! మఱియొకమాట చండిక నీపై మీహమున నిట్లుగావించుట
లేదు. నిన్నుబుట్టఁజెట్టి, నీవలన సధికార మంతయుఁ జిక్కించు
కొని నిన్ను మట్టుపెట్టి భర్తను బ్రభువున జేయఁ బ్రయత్నించు చున్నది.
నీవిది యెఱుంగక మాయంబడిపోవుచున్నాడవు అయ్యో! ఈకామినీ
గూఁపయ్యత్తుడేవతను—ఈకామినీగూఁపబ్రహ్మరాక్షసిని—ఈగడ్డిగ
ప్పిన మహాకూపమును—ఈగూఁపమెత్తిన మహాపాపమును—ఈవయో
ముఖ విష కుంభమును—ఈ గోముఖవ్యాఘ్రమును—ఈ కాకినిని
ఈ ధాకినిని—నిశ్చయించుచుంటివా! వలదునుమా! చెడిపోయెడవు
నుమా!

గిరి—అ! అ! అంతటితో నీగ్రంథమును గట్టిపెట్టుము. అట్టచ
దువకు ఓయీ! బుద్ధిహీనుడా! నీకునోరున్నయెడల నీ యిష్టమువచ్చి
నట్లు నన్నుదిట్ట నీకుశక్తియున్న నామూలిపండ్లు విఱుగఁగొట్టు. గుడ్డు
చుపు. పొడుపు నఱుకు. తన్ను. చేతగాఢము గొంతుకకురిఁబెట్టుకొని
చావు. అంతేగాని నావగలాడిని, నాముద్దులాడిని, నావలపులాడిని
నాపూబోడిని మాత్రము చిన్న మెత్తుమాట జాతీతిగా నీపరువు

దక్కను. జాగ్రత్త! నీగుండెలలో నిద్దురవోయెదను. హే హే. హే.
ఏమినుకొనుచుంటివి?

ఆ. వె. తన్నుదన్న సైఁచుమన్నెగొప్పక సైఁచు.

దిట్టసైఁచుఁబట్టి మొట్టసైఁచు
చాసహింపఁ గలఁడె త్రాగుబోతురసిక
వరుఁడుముద్దుటాలి నొడుఁడిదూఱి

చండి—(ప్రవేశించి మధుపాత్ర) మొనగ) సైవకమీరు చేసి
నీచేమి?

గిరి—(త్రాగుచు) మిన్నకుందునా! మైకముదగ్గుటచే సారవద
గ్గినది. ఇప్పుడుచూచికో! ఓయీ! నీయద్యోగము నూడబోతిమి
నీవీనాడే యాలుబిడ్డలఁ దీసికొని యూరువిడిచిపొమ్ము. చండికా!
ప్రేయస్సీ! అమాత్యపదవికి సర్వులు లభించువఱకు దత్తుదంబు నివే
చూచుచుండుము

చండి—చిత్తము.

క్షీర—

ఆ. వె. నాయమాత్యపదము నామాత్యదేశము

వీడుటకు నెడంద నోడఁబోను.

మాయలాడి చెడిపెజారిచేతులస్వామి

విడువవలసెనంచు వెఱుకునేను.

(ప్ర)కాశముగ) రాజేంద్రా? నేనిక సెలవుదీసికొందును. నా
కడవాక్యముల నాకర్ణింపుము.

సీ. చెడుమిత్తి, దేనాబూసిన కత్తి, నీనత్తి,

క్షీతినాథమదివిశ్వసింపకయ్య!

నినుగాక నీచిన్నితనయునిగూడని

మ్మూరిహరించు నేమటకుమయ్య!

పాపవృక్షము నురాపానమ్మె యీచేటు

నకుమూలమద్ది మానంగదయ్య!

పైతృకంబైన యీపాపనరాజ్యమీ

రంపెలాడికి నప్పగించకయ్య!

గీ. జనములేమనుచున్నానో వినగదయ్య!

పాపపున్ నిందకొర్పుట భావ్యమయ్య!

మానంగదవయ్య! యీబుద్ధి మానుమయ్య!

ఏ నిదేయేగెదను సెలవీయుమయ్య!

గిరి—ఊ! హా. నీమొదటి వాక్యముల మన్నింపము. తుదివాక్యముల మన్నించితము. సెలవించితము. ఊ! మొదట నానిగానీ. హా. హా. హా.

ధీర—చిత్తము (నిష్క్రమించుచున్నాడు)

గిరి—దయ్యమువదలినది.

చండి—నిశ్చయముగ!

గిరి—నిశ్చయముగ! పేరీయనీ! అదిసరికాని యింక నెన్నాళ్లకు నీవృత్తిపూర్తి? నామనోరథపూర్తి?

చండి—దగ్గఱకు వచ్చినది—ఒక సెల.

గిరి—ఒక సెల? అబ్బ! ఒకమాసము. రెండుపక్షములు. నాలుగుచారములు. ముప్పదిదినములు. నూటయిఱువది నూటయిఱువది జాములు. కోటిముప్పది గంటలు! అబ్బ!

చండి—నాకును దుస్సహాయుగనే యున్నది. ఏమిచేయుదము.
అదిగో! బెద్దమ్మగారి దాసి!

(దాసిప్రవేశము)

గిరి—బెద్దమ్మగారిదాసి బెద్దమ్మగారివలెనే యున్నది.

చండి—ఓసీ! ఏమే!

దాసి—అమ్మా! దేవిగారు మరణావస్థలోనున్నారు.

గిరి—ఇంక నున్నా! వైద్యుడింక సంతకాలము బ్రతుకు
నని చెప్పినాడు?

దాసి—ఈరాత్రి జీవించుట మర్లభయించుచున్నాడు

గిరి—తెలివి తక్కువదేబెగాడిద ఈరాత్రిపాఠం నెందులకు?
వివశులకు నొక్కటి విషవలేక పోయినాడా! మందువేయలేక తనక
వస్థ, మధ్యమున విసలేక మాకవస్థ. ఇటునటు దిరుగలేక నీకవస్థ. మరి
ణావస్థ! మరణావస్థలో నున్నదా! మంచిదేకదా! అయిననేమి?

దాసి—ఒక్కసారి మిమ్ముజూడఁగోరుచున్నారు.

గిరి—రాజుగారు రాజ్యకార్యంతరవ్యగులై రవ్వంతయుఁ
దీక్షితలేక యున్నారు. దహన సంస్కారము దప్పనిసరియైన దగ్గఱ
నుండి చేయించుటకు దయసేయుదమని చెప్పినారిని చెప్పము. పో!

దాసి—చిత్తము.

(నిష్క్రమించుచున్నది.)

చంధీ—(అత్యంతము) ఈపీడగూడ వదలుచున్నది. వైద్యుఁడు
మూ యాజ్ఞననుసరించి యిప్పటికేచేయుదగినంత పనిజేసినాఁడు. ఇంక
దక్కినపని జేయఁగలఁడు, నిస్సందేహము.

(యవనిక పడును)

తురీయ ఘోషము.

ప్రేక్షకులు. మంత్రీవందనము ముందరింకలము

(ప్రేక్షకులు. ధీరమల్లుడు)

ధీర—(అత్మగతము) హా! దుర్విధా! నీచెయ్యలఁ దలంచికొన్న

గుండెలవియ్యచున్నవి?

ఉ. అంచిత ధర్మమార్గరతు నాద్యు, మహాత్మునిఁ, వాగ్గుబాతుఁగా
వించితి, మారిమాయఁ బడవేసితిఁ దోచితి పాపవాదిగా.

గొంచెపుబుద్ధిఁజల్పితిని కూర్చుని జెట్టలనింకి గొంతుఁగో

యించెదో! యేమిచేసెదవో యీవయెఱుంగుదు చూలదైవమా!

ఎంతటిసావాసిక యీపెనభూతము? ఎంతటి నెఱజాణగాని

దింతటికాలాపిని బుట్టలోఁజెట్టినది? ఎంతటి జగజంతగాని దింతటి
యొగ్గిసంహమును గ్రామసంహమునుంబలి నడుగుజాడలనడపించు కొను
చున్నది? ఎంతటి మాయలాఁడిగాని దింతటి మత్తగజమును మచ్చికచేసి
కొని పశువుంబలి నిటఁగట్టి పడవైచుచున్నది! హా! ఈపురగిరిరాజ
పురందకునకెట్టి యవస్థగలుగనున్నదో! ఈపురగిరి రాజ్యమునకెట్టి కీడు
మూడననున్నదో! ఈరాజ్య ప్రజలకెట్టి చెట్టపట్టనున్నదో? ఇదియెల్లనిటు
లుండఁ బురగిరిరాజ వంశాంకురము పురగిరికి ముందుముందు నెలిక కాఁ
బోవు నాయుష్మంతుఁడు, పసిపాప, కసిగండు, విజయేంద్ర మిల్లునికెట్టి
యపాయము రానున్నదో! దైవమా! ఏమిచేయుదును! చేతగాక భూ
తలనాథు నాపులివారఁ బడవైచితిని—ఈపాలసాపనిఁగూడ నాభూ
తమున కర్పింపనా! ఇంచున్న నాకుమారు నీరాకాసి బ్రదుకనిచ్చుట
కల్ల. దేవిగారితోఁజెప్పి విజయేంద్ర మిల్లునిఁ దప్పింపవలయు. ప్రయా
ణమున కాయత్త మొనర్ప వీరవత్స కెఱింగించి యంతః పురమున
కేగడఁగాక (ప్ర) ఓసీ! దాసీ!

దాసి—(చీవేళించి) దేవా! ఏమిసెలవు.

ధీర—వీరపత్ని యొక్కడ!

దాసి—దేవా! పట్టమహిషిగారు మరణావస్థలోనుండి మిమ్ము నమ్మగ రిని రమ్మని కబురంపిరి. మీకీ నార్త దెలుప నాకాశూజ్ఞయొ సంగి యమ్మగారు రాజేంద్ర మల్లునిగారితోఁ బల్లకి నెక్కియంతః పురమువఁకేగిరి.

ధీర— పట్టమహిషిగారు కబురంపిరా. మంచిది నీవుపొమ్మ (దాసినిప్ర) అరిల్లి మనోవ్యధంజేసి. మంచమెక్కినది-ఇంక బ్రదుకుటకల్ల! నేడేకడనారి శూవుగదా! శూచి కుమార. రక్షణమున కుపాయమాలోచించెద ఆమెకబురం పుటయుఁగలసి వచ్చినది—

(సిప్రమించుచున్నాఁడు.)

మంచము రంగము

ప్రదేశము. అంతఃపురము

(పవేశము ఉరువుకు దాసిలు చెటియొకవంకఁబట్టుకొని దేవిని సెజ్జ పైఁ గూర్చుండఁబెట్టి యుందురు—దాఁపునవీరపత్ని రాజేంద్రమల్లుఁడు నిల్చియుందురు.)

దేవి—దాసీ!దాసీ! నాదైవము నాస్వామి నామనోనాథుఁడు నా జీవితేశ్వరుఁడేమనినాఁడు? దహన సంస్కారము దప్పని పరి యైన దగ్గఱనుండి చేయించుటకుదయచేయుదుమనియా! హా! అభాగ్య మైన నాపాటి యదృష్టమైన నీ నికృష్టపు జన్మమునకున్నదా? అక్కటా! మహావిధూ! ఎంతటి నిర్దాక్షిణ్యము! ఎంతటి కార్మణ్యము! ఎంతటి బెడిదపుఁబగ! నీచరణదాసి, నీసేవకురాలు, నీబానిస నీకేమి యెఱ్ఱు గావించినది? ఎట్టి సావ యునర్పినది. అక్కటక్కట! హృద యేశ్వరా! అగ్నిపాక్షిగఁ బెండ్లియాడిన యర్థాంగలక్ష్మి—పట్టమహిషి

యని చప్పువఱకుఁ జేరువెలుఁగఁ జెట్టికొనిన గృహిణి—ఒకమాన
మునకుఁ బూర్వమువఱకుఁ బ్రాణప్రదముగఁ నీవుమన్నింపఁ దనరిన
ధర్మవత్ని—నీవు పరకాంతా లోలుఁడ వైతివనికాదు, అపకీర్తిభాజనము
వైతివని నలుపురి నోటిలోఁబడిపోవుచుంటివని, మనోవ్యధతో మంచ
మెక్కి మదినియెడ మమత విడనాడ నేరక, చచ్చుటకు సిద్ధముగ
నుండి తుదిసారి నీవదనారవిందమును సందర్శించి కృతార్థ గావలయునని
దీనతతో సందేశమంప నిట్లు నిరసించువే ఇంతటి నిష్కరుణ్యము
వహించువే! ఇట్లు నాయాశ నడియాస గావించువే! ఇంతటి జెట్టిదవుఁ
బగనాధింతువే! మనోహర! నిన్నేమనియండు? నాదుప్రాప్తిని నాప్రా
రభమును నానుదుటిగీతను, ఆపాపిన్ది విధాతను, నెంతనిదూఱుకొందు?
అమ్మా! తల్లీ! చండికా! అదృష్టవంతురాలా! నీకైన నీదీచురాలిపై
నింతకనికరము గలుగదయ్యెనా! నీవైవఁ బ్రాణేశ్వరునితో నొక్కసా
రిపోయి, ఆనిర్భాగ్యురాలి నాదురదృష్ట వంతురాలిని, జూచిరమ్మని
యింతమాత్రము చెప్పలేక పోయితివా తల్లీ! నీమాట నీచునోవిభుఁడు
గాదనఁ గలఁడా! పోనీనీకంత భయమైన, నాధునినేను మందులుపెట్టి
మలుపుకొందునని యనుమానము దోచిన నీవేయతని వెంటఁజెట్టికొని
వచ్చి, యొక్కసారి నాపాపంపుఁ గన్నులకు నాదైవమును గనంబఱచి
నీవుకూడ నీయకించునురాలిని ఒకకాలమున నీవలె నాధుని యనుగ్ర
హమునకు భాజనమై యివ్వడఁగతిపాలై మరణావస్థలోనున్న యీదు
రదృష్ట వంతురాలిని జూచినీవతిని వెంటఁజెట్టికొని పోలేకపోయితివా!
తల్లీ! అట్లుచేసియున్న నీకట్టై కొంతవఱకుఁ దరించియుండునా? నీకును
బుణ్యమట్టియుండునా? నీయువకారమునకు నీచరణములంటి కృతజ్ఞత
జూపియుండునా? తల్లీ! ఈమాత్రపుమలునేయలేకపోయితివా! అమ్మా!

ఇప్పుటికైన నీకుఁగనికరముగలుగరాదా! నాప్రాణనాథుని వెంటఁబెట్టుకొనివచ్చి తిరిగిపోరాదా! తల్లీ! రారాదా!

దాసి—అమ్మా! ఈ నీయవస్థకు నీమనోహరుని నిష్కారుణ్యమునకు నాకామినీభూతమే కారణము. అపితాచికిఁ గరుణయేమి? అమె రాజుగారిని వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చుట యేమి? ఇంతకు నివృద్ధాయనగారు వచ్చిమార్తరిమేమి లాభము.

దేవి—దాసీ! ఇప్పుడు రాజుగారు వచ్చిన మార్తరిమేమి లాభమును చుంటివా? లాభము లేకేమి తల్లీ! లాభము లేకేమి?

సీ. ప్రాణేశ్వరుని ముఖవద్యమ్ము గనుట కీ

జన్మాన నిదె కడపారిగాదె?

హృదయేశు పదములు స్పృశియించుటకును నీ

జన్మాన నిదె కడపారిగాదె?

ప్రాణనాయకుముద్దు పలుకులు వినుట కీ

జన్మాన నిదె కడపారిగాదె?

జీవితేశ్వరు చెంత సెలవు గైకొంట కీ

జన్మాన నిదె కడపారిగాదె?

గీ. మరణ వేళను సతులకు వరుని మొగము

గనుటకన్న, దచ్చరణముల్ గనులనద్ది

కొనుటకన్న, దద్వాక్యముల్ వినుటకన్న,

బతి సెలవుఁ గొంటకన్న, లాభంబు గలదె?

అదియునుం గాక.

చం. తొడలఁ బరుండఁబెట్టుకొని తొరపు వేడుకఁ బ్రాణనాయకీ

ముడుగుము చింత, ప్రాణులకు నున్నదె యీవలవంత యగుచునూ

ఱడిలఁగఁ బల్కు, చశ్రపుల రాల్పుచుఁ జెక్కిట నోటనొక్క గం

పెడు తులసీరసమ్ము ధరణీవతి వోసిసఁ జాలదే చెలీ!

మఱియును

గీ. ఇవిద! భర్తృ పాదక్షాళనోదకంబు

రామకాయుష్యమిడు నమలామృతంబు.

చెలియ! వరుచేతివర తులసీరసమ్ము

సతికిస్వర్గసౌఖ్యముఁగూర్చు సర్పిధమ్ము

వీర — హా! లల్లి! ఎంతటి నిష్కల్పవ హృదయము! ఎంతటి పాతివ్రత్యము!

వాసి—అమ్మా! కానిపోని యాశలతోఁగలఁతె నొందకుము.

దేవి—కానిపోనియాశలాయువి! హా! ఈనాపాపంపుఁ గన్నులకు బ్రాణేశ్వర వడనపంకజుండర్చనభాగ్యమింక వట్టిదే? ఈనాపాదుచెవులకు హృదయేశ్వరి మృదువాకృత్యవణసౌభాగ్య మింకఁగల్గయే? నాయీ నికృష్టపుఁ జేతులకు మన్మథఃకాంతిచరణవల్లవస్పర్శనభాగ్యమింక గగనకుసుమమే ? ఈదురదృష్టపుఁ గట్టకు నాదైవముచేతి తులసీరసమింక నందని మ్రోనిపంచే! అయ్యో అయ్యో! అయిననిక నాహృదయమేల బద్దలుగాదు? నాప్రాణములేలయెగిరిపోవు?

వీరపత్ని— అమ్మా! ఊఱడిల్లుము—

దేవి—ఊఱడిల్లక నేనుఁజేయనదేమున్నది? దైవమా! తుట్టతుడకు నాకెట్టిగతిపట్టినది? నాగతికేమి? నాపసిపాప గతియేమి?

వాసి! నాతండ్రియొక్కడ?

వాసి—అమ్మా! కొనినత్తును. (నిష్క్రమ)

దేవి—హా! త దీర్ఘ విజయేంద్రిమల్లా! నీకెంతటిదుర్గతి పట్టినది.

నీకింక దిక్కెవ్వరురా తండ్రి!

సీ॥ బాబూచిరాయన్నఁ బరుగెత్తికొనిపోయి
యన్నఁజేరెడు సమాయకపు శిశువు.
తినుబండ మేరిదండనునుండునో వారె
విహితులంచుఁ దలంచు పెట్టికట్ట
తనుఁజూచి యేరైనఁ గనులెట్టఁజేసిన
బిక్కమొగమువైచు పిచ్చితండి.
ఎఱుంగని వారెవ్వరేఁ జేరఁదీయ గ
గోలువకుచునేడు బేలబుడుత.

గీ॥ తాఁకినం గసికందు రక్తంపుముద్ద
నిన్న మొన్నఁ బొల్కెఱచిన పిన్నిసాప
సన్నుఁగన్నయ్య. నాయన్న, నాదుపట్టి
యేమిగానుండెనో విజయేందుఁడింక.

దాసి—అమ్మా! అందఱకుదిక్కు మలహారుఁడే యున్నవాఁడు.
మఱియు మీయప్పగారింబోలిన యాయమ్మగారున, అన్నగారింబోలిన
యమాత్యులవారు నున్నారు. మీకేమిభయము?

(ప్ర)వేళము—ధీరమల్లుడు)

దేవి—అన్నయ్యా! అన్నయ్యా! వచ్చితివా! నాయవసానమును
జాడవచ్చితివా!

ధీర—హా! పురగిరిరాజ్యలక్ష్మీ! నీకెట్టియవస్థ సంభవించినది.

దేవి—నాయవస్థకేమి! నాకుమారుని యవస్థ!

(ప్ర)వేళము దాసి. విజయేంద్రమల్లుడు)

ధీర—అమ్మా! నామేనఁ బ్రాణములుండువఱకు భర్తృదార
కునకువచ్చిన భయములేడు.

దేవి—అగ్గిజా! నేనింక నిర్విచారముగఁ బ్రాణమువిడిచెదను.

నాకాయాన మంతకంటకు నధికమగుచున్నది. నాయనా? విజయేంద్ర!
మల్లా! ఇటురాతండ్రి!

విజ—(దగ్గటకువచ్చును)

దేవి—(చేరఁదీసికొని ముద్దులాడుచు) నాయనా! నాతండ్రి!

సీ॥ నినుజంకనిడుకొని నిరతమాడించెడు

భాగ్యమీకట్టై కీపైనిలేదు

ముదమారసముద్దు ముచ్చటలో గనుగొను

భాగ్యమీకట్టై కీపైనిలేదు.

ఋజుగించుచునిన్ను బోనమ్ముదినిపించు

భాగ్యమీకట్టై కీపైనిలేదు.

చదువునాములఁజూచి సంబరంబునఁబొంగు

భాగ్యమీకట్టై కీపైనిలేదు.

గీ. నిన్ను యువరాజు గావించి నీదుతండ్రి

తండ్రి పేరంటములఁ జేసి ప్రియమునంద

నిరుపమానంద వాగ్మునింగి తేలు

భాగ్యమీకట్టై గట్టై బట్టఁబోదు.

నాయనా!

గీ. తండ్రి యుండియు నుండని చారి గలిగె

దల్లికాలవశమ్మునఁ దరతుచుండె

దల్లి దండ్రులు నీపయిందనయనీకు

వీర లే, వీరిభక్తి సేవిపుచుయ్య.

విజ—అమ్మా! ఇదియేమి? నీవునన్ను విడిచి పోయెదవా

వీరికప్ప గించు చుంటివా! నేను వీరితోఁబోను.

దేవి—(కన్నీటితో) నాయనా ! పోతున్నావా? నీతండ్రి యా మాయలాడి వలలోఁ జక్కియున్నాఁడు. నీక్షేమము గనుఁగొనకు న్నాఁడు. ఆరాకాసి నన్నుఁడన పొట్టఁ జెట్టు కొనుచున్నది. నీతండ్రిగారిని గూడ నది బ్రదుక నీయదు. నిన్ను మాత్రము బ్రదుక విచ్చునా నాయనా !

విజ—అమ్మా ! నీమరణమున కామయాశారణము! తండ్రి గారిని గూడ బ్రదుక నీయదా ! ఇన్నాళ్లనుండి నాకివ్వార్త నేల తెలుపవైతిని?

గీ. తల్లి నిట్లు చేసి,తండ్రినట్టులు సేసి,
నన్ను మన్నిగొనఁగ నున్నదాని
ఆదురాత్మురాలి, నాదుష్టు రాలి. నేఁ
జంప నేని నాచు జన్మమేమి ?

దేవి—నాయనా ! నీవు పసివాడవు! ఏగోడు మెఱుంగని వాడవు. ఎందులకుఁ దండ్రి ! యాదుష్టురాలితో శత్రుత్వము!

గీ. పాపఁడనయోదునేనైనఁ బ్రభవమంది
నట్టి యవ్వయంబమ్మికూరావ్వయంబు
తెలియనే గోడునైన వైకుల నడంచు
గోడుమాత్రమెఱుంగని వాఁడెగాను.

ధీర—అమ్మా ! ఈమార విజయేందుగిని వాక్యములకు మీ రాశ్చర్యపడుచున్నట్లున్నారు. ఇండాశ్చర్య పడవలసినయావశ్యక మేమి యులేదు. ఏమన ?

గీ. మీనునకు నీతపుట్టువుతోన వొడము
 శౌర్యమబ్బు జన్మముతోన శ్రుతియునకుఁ
 బుట్టుతోన శారము మిర్యమునకుఁ గలుగు
 రాజగుతునకు జనితోన లేజమొదవు.

దేవి—నాయనా! నీవు పెద్దవాడవై పగడిచుకొన్న మాకం
 నకన్నఁ గావలసిన దేమి? కాలమువచ్చువఱకు వీరి మఱుగునఁ దలఁ
 చాఁచికొనుము. (విజయేంద్రుని మంత్రి చేతులఁబెట్టి)

గీ. అన్న యెట్లుమన్నింతో? నాయనుఁగుఁబట్టి
 నీయనుఁగు బట్టినట్లు మన్నింపుమయ్య!
 తండ్రి యెటుమెలంగెదో మంత్రి దరిని నీవు
 భయము భక్తిని జూపుచు బిడుగుమయ్య!

(విజయేంద్రుని వీరపత్ని చేతుల నిడి)
 అమ్మా! వీరపత్ని!

గీ. కడుపుఁదీపి నెఱంగిన పడఁతిపేవు
 ఎట్లు మన్నింతో పట్టవచింపవలెన?
 నాడు మఱుఁడుగాఁడితండు నీచుగుఱుఁడు
 వీనిఁ బోషింపుతల్లి! సాధ్యమతల్లి!

అమ్మా! వీడది గావలయు నిదిగావలయునని పోరుపెట్టు చుం
 చును. వినువందక యొదవిన దొసగి యొదవని వస్తువున కేడ్చుచున్న
 బుజ్జగించి మఱపించి కనికరముతోఁ బెంచుకొనుము నాయనా! విజ
 యేంద్రా! నన్నుఁబోలె వీరి నది యిది తెండని యేడ్చింపకుమా!
 (వీరపత్నితో ధీరమల్లునితో) తల్లి! తండ్రి! నాతుదివాక్యముల మఱ
 వకుఁడు.

సీ. పసికూన వీడే యభముశుభమెఱుంగడు

తల్లియుఁ దండ్రియు చారి దెనయు
మీరనుండి యాకుమారకు నకు నింకఁ

దనయునిఁ గా వీని దలఁపుడయ్యు !

విదైల బుద్ధులఁ బెద్దను గావించి

దిక్కులేని కొఱంత దీర్పుడయ్యు !

ఒకయిటివానిగా నొనరించి రాజాన్వ

యంబిల నిలువంగ నరయుడయ్యు !

గీ. పెద్దయగుపైనిరాజు గావింపుడయ్యు

కన్నులం బెట్టి నాపట్టిఁ గావుడయ్యు !

నీటముంచిన బాలముంచినను గాని

యూనినువు భారమింక మీదేనుడయ్యు ?

ధీర: వీర—అమ్మా! భయములేదు,

ధీర—(అశ్మగతము) ఈయమాయకపుడల్లి నేనింక నుద్యోగముననుంటినని కాబోలుఁ గుమారుని రాజుగావించుభారమునాపై బెట్టుచున్నది నిశ్చయముగ నాభారమునీకుమారుని నాపెనురక్కసిమ్రొంగకుండ రక్షించుభారమును నాదియేకదా? మంత్రిత్వమూడిన సంగతిఁ జెప్పిన నీమెమఱింత గుండెపగులును. అవృత్తాంతముఁ దెలుపకుండుట యేమంచిది.

(ప్ర)వేళము. వైద్యుఁడు, భోజనపుఁ బళ్ళెరము. జలముతో నిండియున్న పైడిచెంబుఁ బట్టికొని దాసియు)

ధీర—ఇదియేమి? ఈస్థితిలో భోజనమేమి?

వైద్యు—అ య్యా! భుజంపకున్న మఱితనీరసము గల్గును.

దాసీ—(పశ్చిరముః బైడిచెంబు సమీపమునున్న బల్లపైఁ బెట్టుచున్నది)

(పంజరముననున్న చిలుక యటచుచున్నది)

ధీర—(సంకయముతో) ఏమిది? చిలుక యెందులకటచు చున్నది! ఓసీ! దాసీ! వానిపై మూఁతలఁ దొలఁగింపుము.

దాసీ—(అట్లుచేయును)

ధీర—(పరిశీలించిచూచి) ఏమిది?

చ. చిలుకయడేల పక్కినదొ చిత్రముమిన్నక?, యన్న మేలకో
నలిపినగట్టిగా విభజనంబొనరింపఁగఁ బోవమ ద్దగా
బొలుచుచుఁ, కేకకంఠమును బోలెఁగనంబడుఁ బెక్కురంగులకా?
జలమునఁ గృష్ణవర్ణము!, విషంబిడిఁడును సందుకాత్రపుల్!

అయ్యా! వైద్యుఁడా! నీవుపరిశీలించియే కదాపట్టించుకొనివచ్చితివి? తమరుగూడ నీఘనకార్యమున భాగస్వాములాప్సామి!

వైద్యు—(వణకుచు) అయ్యా! నేనేపాపమెఱుంగను.

ధీర—దేవ! అయిననీవణఁకేమి! ఈచెమటలేవి? ఈముఖవైవర్ణ్యమేమి? దోహి! దుష్టుఁడా! పట్టునుహిషినిల్లు పొట్టఁబెట్టుకొనుచుంటిరా? నేరమువ్వు కొనదవా! అగ్నిచేఁ బరీక్షగావింపు మందుగా!

వైద్యు—(అపవారింది) అయ్యా! నేనేమిచేయుదును. ఇది చండికా దేవ్యాజ్ఞ

ధీర—(అపవారింది) ఇదివఱకుఁగూడ విషము సువయోగించితివా!

వైద్యు—(అపవారించి) లేకున్ననింతటి స్థితికెట్లువచ్చును?

ధీర—(అపవారించి) చికిత్సవలన లాభములేదా?

వైద్యు—(అపవారించి) కార్యమిప్పటికే మించిపోయినది

ధీర—(అపవారించి) అవును శరీరమునందెలుపు రంగేర్పడినది

కృత్యము గన్నట్టుచున్నది. కన్నులు దిరిగిపోవుచున్నవి. రక్తము సంతోషమైనది. ఇంక లాభము లేదు. సరికాని నేనక్కడకు వచ్చినట్టులు గాని యీదురంత మెరింగి నట్లుగాని నీవెవ్వరికి నెఱిగింపరాదు. నీసంగతి నేను వెల్లడింపను.

వైద్యు—అమ్మయ్యా! బ్రతికితిని నాకింక సెలవిండు.

ధీర—మంచిది.

వైద్యు—(నిష్క్రమించును)

ధీర—దేవిగారు స్మృతి దప్పియున్నది. దాసీ! ఈయన్నము

నీ యుదకము దూరముగ నొక స్థలమున బొందదీసి యందు బూడ్చి వేయుము. ఎవకు భుజింపవలదు. కొనిపోమ్ము.

i దాసీ—చిత్తము (వానిం గొని నిష్క్రమించుచున్నది.)

దేవి—(కొంచెము న్మృతిగల్గి) అగ్రీహ! కుమారునితో నాకుదులనీ తీర్థమిప్పింపుడు. మీరు నొసంగుడు.

(దాసీ నిష్క్రమించి తులసీరసముఁ గొనివచ్చును)

(విజయేంద్రమల్లుడు, ధీరమల్లుడు, రాజేంద్రమల్లుడు వీరవత్ని పోయుదురు)

దేవి—మలహరదేవా! మలహరదేవా! (అందఱునందురు)

ధీర—(పరికించి) అమ్మగారు పాణముల విడిచిరి.

అందఱు—(దుఃఖింతురు) హా! హా! తల్లీ!

ధీర—దాసీ! పొద్దుగుంకివది. దీవముల వెలిగించి బాగిత్తగ నుండుము మరల రాత్రి చెల్లనా ఖరతకు వెళ్లిపోవకుండు. నాయనా! ఇలురా! (విజయేంద్రునిఁ జేయి బట్టుకొని భార్యాపుత్రులతో) ముందు పశువును పంపి! దాసి! రావలసినది మేము గొనిపోయితిమని వెల్లడింపకుండు, ఆరాక్షసి భర్తదారకుని బ్రదుకనీయును.

2 దాసి—చిత్తము.

ధీర—నాయనా! రమ్మ.

విజ—ఏమి? ఇప్పుడా! నాతిల్లి గతించెనే? మంత్రిచందా! మంత్రిచందా!

గీ. ఎన్ని కష్టంబులోపడి నన్నుఁగాంచి
పూలపొత్తుల యందిడి పోచినట్టి
కన్నతల్లిఁ గట్టెలనిడి కాల్పవలచె?
యిదియు లేకున్న బుత్తు లింకేటికయ్య!

ధీర—విజయేంద్రా! అంతవఱకు నాగుటకు వీలులేదు - అసాయము రాగలను. నీ కేకాదు మాకును - నకువుము తండ్రి!

ధీర—(భార్యాపుత్రులతో విజయేంద్రునితో నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

(యవనిక జాతనిడిచి కొంతతడవునకుఁ దిరుగ నెత్తవలయును. దీవములు వెలుగు చుండును. చెలులు దేవి శవముచెంతగూర్చుండి యుండురు.)

(నేతృభ్యమున సందడి)

1 దాసి—ఓసీ! అర్థగారితీమున నీసందడియేమి?

2 దాసి—తొత్తుఁగూఁగురు గంగవచ్చి చూచిపోయినదికదా? దానివలన నెఱింగి చండికాపిశాచి వచ్చుచున్నదేమో?

1 దాసి—(పక్కకుజూచి) అదిగో! నాభూతమే! అయిన నింతవఱకుఁ బ్రయాత్న ముతోఁ బట్టియూఁపికొని యున్నశోకముఁ భ్రారంభింతము. హా! తల్లీ! తల్లీ!

2 దాసి. హా! తల్లీ! తల్లీ!

[ప్రవేశము పరివారముతోఁ జండిక]

చండి—ఓసీ! యేమే! ఏప్పుచుంటిరి?

1 దాసి—అమ్మా! అమ్మగారిప్పుడే ప్రాణమువిడిచిరి.

చండి—హా! అక్కా! అక్కా! [మీఁదఁబడి కపటదుఃఖము నఱింపుచును]

1 దాసి—[అపవారించి] ఓసీ! చూచితివే? మనకన్నఁ బెద్దగ నేడుచ్చుచున్నది. మొగమున గొంగుఁగప్పుకొని యేడ్చుచున్నది. కన్నీరు గాఱదుగనుక గనంబడకుండ నీతంత్రము.

2 దాసి — [అపవారించి] ఓసీ! అట్లు గాదే! మొగమునఁ గొంగుఁగప్పుకొనుట కన్నులకుమ్మి రాచుకొని కనఁజేయుటకే! మాయ లమూరిమండ!—జగజంత!

చండి—ఓసీ! భర్తదారకుఁడు కుమార విజయేంద్రమల్లుడెక్కడ?

దాసి—అమ్మా! అప్పటినుండియు నమ్మాయమ్మాయని తల్లి శయ్య పుట్టు దిరుగుచు నేడ్చుచుండెను. ఇప్పుడెటువోయెనో?

చండి—ఎటువోయెను? ఎగిరిపోయెనా?

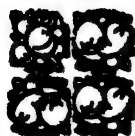
దాసి—అమ్మా! మేముచూడలేదు. ఎగిరిపోయెనో? నడిచిపోయెనో? మేమేమెఱుంగుదుము?

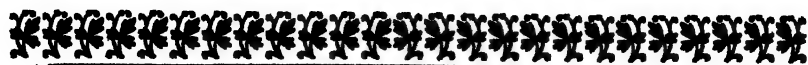
చండి—అ! చతురవచోరచపలు చండికదండినా! జాగ్రత్త!
వీరాపాణిములు దక్కవు! దాఁవకుఁడు.

దాసి—మేమెఱుఁగము.

చండి—నేవకులారా! ఈదురాత్మికి లబంధించికారనిడగొనిపొందు
(కొందఱు సేవకులువారిని బంధించుకొని పోవుచురు)

చండి — [ఆత్మగతము] మంత్రీ వచ్చిపోయినట్లు వానితో
భార్యయు నిరువురు చిన్నపిల్లవాండు నున్నట్లుమంత్రీ యనుగారవముంచి
రెండవబాలునిగూర్చి ద్వారరక్షకు లడుగమియుఁ దెలియవచ్చెగదా?
వానివనియే యిది. ఎక్కడకుఁ బోవునో చూతము [నిష్క్రమించు
చున్నది] [యవనికపడును]

చండిక

చతురాంశము

ప్రథమరంగము.

(ప్ర)దేశము. పురము వెలువలి ప్ర)దేశము.)

(ప్ర)వేశము. ధీరమల్లుడు. వీరవత్ని. విజయేంద్ర మల్లుడు.

రాజేంద్ర మల్లుడు రామమల్లుడు లక్ష్మణమల్లుడు)

ధీర—ప్రా)దేశ్వరీ! బండ్లును గుట్టములును నవిగో సిద్ధముగ నున్నవి. వీనిపై నేగిన వాడలఁబట్టికొని ప్ర)తిపక్షులు వెంటాడుదురు. మన కష్టమప్పుడు వృథాజుగును. కష్టమనక నీవును నీరామమల్లుడును జెటి యొక పిల్లవానినెత్తికొని యీబీడునఁబడి పదిమైళ్ళు నడచిపోయిన లక్ష్మణపురిఁ జేరుదురు. అందునీకు నొసంగిన ధనముతో రెండుగుట్టము లఁగొని వానిపై నెక్కి పిల్లవాండ్ర నెక్కించుకొని యడ్డతోవంబడి శ్రీనగరమునకురండు. నేచునులక్ష్మణ మల్లుడును శకటములతోడను వారువములతోడను బయలు వెడలి యీమార్గమున శ్రీనగరమునకు వత్తుము. బండ్లజాడలఁ బట్టియు గుట్టపుడెక్కల గుఱుతులఁబట్టియు, శత్రువులుమమ్ము వెంటాడుదురుగాని మిమ్ము వెంటాడరు. తప్పించుకొని వచ్చితిమా! శ్రీనగరమున మిమ్ముఁగలసికొందుము. శత్రువుల బారిం బడితిమా! చింతయేల? చా వెల్లరకు నున్నది.

గీ. సకియ! మరణంబులన్నింట నమధికంబు

పోరునందలి మరణంబు వూరుషునకు

అందు చూగ్యదేశము కొఱక ధిపుకొఱకు

నీయునురుఁ ద్యజియించుటెంతే ఘనము.

మఱియు.

అ! ఔ! సందయెనవాడు పొగిరికింకేసి
 ప్రశ్నపాములుచు బద్ధగంధి!
 పీరుడైనవాడు తెలువని నొడలికై
 యొక్కమాటచు నుత్పలాక్షి.

కాపుననాకొనుటఁ జింతింపవలదు. ఇంకమన ప్రభుకుమారుని మన
 పురగిరిరాజవంశాంకురమును రక్షింతుకొనివచ్చుభారము నీపైఁబెట్టితిని.

వీర—ప్రాణనాథా! మీసేవకురాలు మీమాజ్ఞను జీవనఁ
 గుచ్చమునుఁబోలె శిరమునఁ దాల్చునదిగదా? మీకేసిందేహ మేమి?
 కష్టమనక యంటిరి. ఇందు మాకుఁ గష్టమేమి? ఇంతటి మహారాజ
 కుమారకునకు—ఇంతటి యాగర్భకీమంతునకు - నింతటి కష్టము
 గలుగ మాకష్ట మేపాటిది?

ధీర—ప్రాణేశ్వరీ! విడువీమనివి. వేయిమాటలు సేకువచింపఁ
 బనిలేదు. అయిన విడిచిపోవుచుంటి గాన నింతగాఁ తెప్పడుంటిని
 నాకడవాక్యముల నాకర్ణింపుము.

అ. ఔ. ప్రభుని యువ్వగుడిచి, ప్రభుని పులును దాగిరి,
 మేను పెంచినార మోనెలంత!
 మేను విడువనైన నూను విడువ నైన
 విడువరాదు ప్రభుని కొనుకొనుట

రామమల్లా! జాగ్రత్తనుమా! ఇంక బాలుర నెత్తికొనిపోండు.

వీర—రామ—చిత్తము (కుమారుల నెత్తికొనినిష్క్రమింతురు)

ధీర—(లక్ష్మణమల్లునితో మఱియు) వంకరునిష్క్రమింతును)

... ..
... ..

(ప్రవేశము—అశ్వము నధిరోహించి ఖడ్గముఁబాల్చి చండిక
సాయుధులై కొందఱు కాల్పంట్లులు. తుపాకులతోఁ గత్తులతో
గొందఱాశ్వీకులు. పక్కల. దివిటీలతోఁ గొందఱు సేవకులు)

చండి—(అశ్వమునెక్కి నాశ్వీకులట్లు చేయుదురు) సేవకులారా!
సైనికులారా! ఇదియేమనము పరిశీలించదగిన స్థలము. కోటనుండి
బయటికి వచ్చినవారుముందుగనిటకే రావలయును. ఎటకుఁబోయిన
నిటనుండియే పోవలయు. ఇది నాలుగు బాటలుగలియు ప్రదేశము.
దివిటీల బాగుగఁజూపుడు. (సేవకులట్లు చేయుదురు)

1 సైని—అమ్మా! ఇదిగో సీమార్గమున బండ్లు గుట్టములు
పోయిన జాడలు గన్పట్టుచున్నవి.

చండి—అవును ఇదిగో శకటచక్రముల చారలు! ఇదిగోఁ జీలి
యున్న వృషభముల గిట్టల గుఱుతులు! ఇదిగోఁ జీలని గుట్టపు గిట్టల
జాడలు! ఏరెల్ల నిటే పోయియుండును. ఆయిన నమ్మరాదు ధీరమల్లుని-
సక్కజిత్తులవాఁడు వాఁడు. మనము నాలుగుబట్టుగాఁజీలి నలువంకల
వెదకనలయు. ఈచీకున గుట్టములు పోవుటకు ఏయేగాని యిటుకు
బాటలున్నవి. కాల్పంట్లుపొందు. అశ్వీకులలోఁగొందఱావంకఁ గొంద
ఱవంకఁబొందు. కొందఱునామెంటరెండు. సేవకులారా! దివిటీలతో
మీరు నాలుగుబట్టుతో నడుపుడు!

(ధీరమల్లుడులేగిన వంకఁ బండికయొకఁ గొందఱాశ్వీకులు గొందఱు
సేవకులు నిష్క్రమింతురు. తక్కినవారు. దక్కినమార్గముల నిష్క్ర-
మింతురు)

ద్వితీయ రంగము

(ప్ర)దేశము అడవి. ప్ర)వేశము విజయోద్యమములు నెత్తికొని వీరపత్ని,
రాజేంద్రములు నెత్తికొని రామముల్లుడు)

వీర—రామముల్లుడా ! సందడి ?

రామ—అమ్మా ! ఏవంక సందడి ?

వీర—అదెన విలోకింపుము. దిద్దిట్టిల వెలుగు! ఆ వెలుగున

గొందఱు సాయుధులగు సైనికులు!

రామ—అమ్మా ! విజయే ! శత్రువులు. కర్తవ్యము

వీర—[విజయోద్యమము] నాయనా ! ఆపత్కాలము !
నామాట కెదురాడ వలదు. వారితో బోరి మేము పడినట్లు నటించి
తిరుగనిన్ను గలసికొందుము. నిన్ను జూచిగా వారు వదలరు. కావున
దప్పని తలంపక యందాఁక నాపొదల మఱుగున దాగియుండుము.

విజ—అమ్మా ! నన్ను బందగాఁ దలంచుచుంటివా ! నాకు
భయములేదు.

సీ నిఖిలభూతములకు నియతమ్ముమరణమ్ము

ధారవారీలేటికీ దప్పనమ్ము !

మన మేడకుంబోవ మరణమాడకునచ్చు

దననీడఁ దావీడఁ దరములుమ్ము !

అనురేంద్రునకు నేయి యక్షులు మాత్రమ్ము

కాలునకుం గోటి కన్నులమ్ము !

పగవారలంజూచి పాతెడు భంగి మా

యిలుఁ గాచు కుక్కకుం గలదలుమ్ము !

అ. వె. రాచపుట్టువునకు రణమందు మృతికన్న

భాగ్యమేమి ? యట్టి భాగ్యమొదన

బెడరి పటవనమ్ము పెన్నిధి చేరరా

బ్రోతమందుఁ బాట బేలనమ్ము !

వీర—[అత్తుగతము] ఓహూ! పదియేడులుగడువని పాపని
యుపదేశము లెంత వింతగనున్నవి. [ప్ర]కాశముగ నాయనా!
విజయేంద్రా!

సీ. ఎల్లరకున్నదే మృత్యువట్లని కాని
కాలమ్మున గతింపఁ బోలునయ్య ?
క్షత్రియాన్వయునకు సంగరస్థలిఁజూపు
చనునంచు మిన్నకే చత్తురయ్య ?
రిపుని బర్హణమొనరింపక మ్రొందుట
రాచపుట్టునకు సార్థక్యమయ్య ?
1 జీవాత్మచనుపైని జన్మమ్ము గొఱగాని
యీకట్టై చేయన దేమియయ్య ?

ఆ. వె. చచ్చు మీఁద నెవరి సాధింపఁగలవయ్య ?

యింత చేసిన జగజంత గొంతు

గోసి పైతృకమ్ము గొని తల్లిదండ్రుల

వైరమెట్లు దీర్చి వఱలెదయ్య ?

తండీ! విజయేంద్రా! నేడల్లని గదా ? తల్లిమాటదాటుదురా
నిను బోటి బుద్ధిమంతులు? అదియుంగాక ? నాయనా ! నీవివ్వడు
దాఁగుటనిన్ను రక్షించుకొనుటకుఁగాదు. మమ్మురక్షించుటకు—పుర
గిరిరాజ్యప్రజల నందఱ రక్షించుటకు—పురగిరి సింహాసనము రక్షిం
చుటకు—తడవగుచున్నది. మాతాడకుము.

విజ—అమ్మా ! నీయాజ్ఞమీఱఁజాలక పోయెదను. కాని తా
జేంద్రముల్లుఁడెందులకు ?

1 పొలియఁగొనిపైని - పైపకుగొఱగాని

వీర—నాయనా! వాడు లేకున్న నిన్ను నతనినెందో దాచితిమని శత్రువు లనుమానమందెదరు. పసికూన కాని నెవ్వరేమందురు? వీడే మావెంటనుండెననియు, రాజకుమారునెఱుగమనియుఁ జెప్పి తప్పించు కొందుము. దగ్గఱకు వచ్చుచున్నారు శత్రువులు! నడుపుము.

విజ—అమ్మా! ఏగెదను కాని యొకమాట మాత్రమువిశ్వ సింపుడు?

అ. వె. కలనఁబడకనన్నుఁగలసికొందుర సరి

కాకయున్న నేన కలసికొందు

నన్ను బట్ట మిమ్ము మన్ని గొనిన శత్రు

కోటిఁగీటడంచి కూలితుదకు.

వీర—తండ్రి! అంతటి సాహసిక్యము వలదు సుమా!

విజ—ఏమి తల్లీ!

గీ. నాకొఱకుమీరు రెండుప్రాణము లొనంగ

నేను మీకొఱకీ రాదె ప్రాణమొకటి?

విభునకై ప్రజప్రాణమర్పింప దగవె?

విభుఁడు ప్రజలకై ప్రాణమర్పింపదగదె?

వీర—నాయనా! నీకెందులకు? మేముగలసికొనకున్నఁగదా? త్వరితముగ బొదరిండ్ల మఱుగునకు నరుగుము.

విజ—కలసికొనకున్న నింతనిక్కము. (ప్రక్కకు నిష్క్రమించుచున్నాడు)

వీర—రామమల్లా! చూచితివా! ఈతండ్రికిప్పటికే ప్రజలన్న నింతప్రాణము పెద్దవాడై మనయాదృష్టవశమున రాజైన బ్రజల కెంతసౌఖ్యమిచ్చుఁగలదో?

రామ—అమ్మా ! పువ్వుఁబుట్టినతోడనే పరిమళ మబ్బును గదా ?

వీర—తండ్రి! రాజేంద్రమల్లా! నీతండ్రిగారు నిన్ను రాజకుమారుని వేషము వేయించుటకుఁ గారణము నీవుగ్రహించియే యుండువు.

రాజేం—అమ్మా! ఎఱుఁగుదును. వైరులువచ్చిన వారిని భ్రమింపఁజేసి రాజనందను రక్షించి నన్నొనంగుటకు. అందులకు నేను సిద్ధముగ నున్నాఁడను.

వీర—నాయనా! నాతండ్రి! నీవీడునఁ బిన్నవయ్య బుద్ధినిఁ బెద్దవాఁడవు. నీకుఁ జెప్పవలసినదేమి ? అయిన నిదియే నేను నుడువుటకును నీవు నామాటల వినుటకుఁ గడసారి కావునఁ జెప్పుచుంటిని.

సీ. ఆకు మఱుఁగు కాయ నటుపెంచి నిన్నిష్ఠ
బలుమూరి కర్పింప వలసెనన్న !

పూఁబొత్తులందును బొదిపిన తల్లియే

కట్టెలనిడెనంచుఁ గనలకన్న !

నీపైని బగగాదు నీతల్లి దండ్రీకి

బ్రభునుప్పుదిన్న విశ్వాసమన్న !

స్వామికార్యమునకుఁ బ్రాణమీఁ గొంకెడు

వారలే జీవచ్ఛవంబులన్న !

గీ. అమలరాజవంశాంకుర మవని నిలుప

నీవు నేడు ప్రాణంబుల నిష్టువేని

నీవ కాదన్నఁ గడుపార నిన్నుఁగన్న

నేముఁబితరులునుం దరియితుమన్న.

హా! నాయనా! మముఁగన్నతండ్రి!

శా. చేతోపిధిని జాలిపిడి నినుమా చిన్నారి కన్నయ్య నీ
రీతిన్ రక్కసి నోటికిచ్చి యిటునంత్ప ప్రిక్ వహింపంగ, మా
పాతిత్యంబును, మాదువ్యాఁతయును, మాపార్థిరబ్ధ మిట్లుండెరా
మారండీ! యటుగాక రాజొమరునోమన్ మార్మింకేదిగా!

కుమార ! రాజేంద్రమల్లా ! నిన్ను మాత్రమేగాదు తమప్రాణ
ములను దమనర్వస్వమును రాజవంశము కొఱకు ధారవోయుటకు
సీతల్లిదండ్రులు వెనుదియరని విశ్వసింపుము వేయిమాటలేల ?

గీ. ప్రభుకుమారుని రక్షింపఁ బ్రభుమందుఁ
బోరమా యన్న స్వర్గమ్ముఁ కేరసీవు
ప్రభుకుమారుని రక్షించు పనినిగూలి
ఏముగలసికొందమునిన్ను నింకమీద!

రాజేం—అమ్మా! నేనుమీకుమారుడఁగానా? నాకింత చెప్ప
వలయునా? వెట్టిబాగుల తల్లి!

ఆ॥ వె ఎవనికూడుఁగుడిచి యెవనిగుడ్డంగట్టి.
యీశరీర మెదిగె నింతకింత
అట్టివాని కూర్చిపట్టికై యీమేను
నిచ్చుకన్న సర్వకృత్యమున్నె?

అదియునుంకాక.

గీ॥ పశ్వరంబైనయట్టి ప్రాణంబుదీని
శాశ్వరంబైనయట్టి యశంబుకొఱకు.
విడువఁజాలనా? నేనంత వెట్టినటవె?
తల్లి! పుణికినిబుట్టునే పిల్లకూన?

వీర—నాయనా! శత్రువులు మఱింత సమీపమునకు వచ్చి నారు. నీవువారితోఁ బెనఁగకుము! మేము పోరిపడి పోయిన శత్రుని క నిన్న వారు బంధించుకొనిపోయి చండిక కప్పగింతురు—అదినిన్నుఁ జంపఁ విడువదు - ఏమిచేసిననఁ. ధైర్యమువీడకుము. వీరడిగిన నేనేరాజు కుమారుడనని చెప్పుము. మఱవకుము

(నేపథ్యమున)

చోరాలాగా! నిలువుడు. పాతినఫలములేదు

(నీటవాలునొటనుండి వెలుకి)

వీర— రాజద్రోహులారా! రండు, రండు—మీకొక కే నలిచిముంటిమి

(ప్రవేశము కాల్పంట్లు నివ్వటీలతో నేవకులు)

రామ—(కృపాణిదాల్చి సిద్ధముగనుండును)

1. సైని—ఏడి? రాజకుమారుడు—

వీర—ఓరీ! ఇతఁడే! మాప్రాణములఁ గొన్నఁగాని రాకొమరుఁ గొనిపోనియము—

1 సైని— ఓరీ! మంత్రభార్యరా!

2 సైని—మంత్రయేడిరా!

3 సైని—వీడుమంత్రీ పుత్త్రిఁడేమో!

రాజే—మూతివంట్లు విఱుగఁదన్నెదను. నీకుఁగన్నులున్నవా!

చెవులున్నవా!

3 సైని—అయ్యా! క్షమింపుడు. నాకెలుగు బంటునకుఁబలె దృగ్బలమును, శ్రీవరాశక్తియఁ దక్కువ

రాజే—అయినఁ బసిపట్టుశక్తి లేదా? మూర్ఖుడా!

1 సైని—పసిపట్టుశక్తి లేదు భల్లూకపుఁ బట్టునులేదు. కాని

కల్లుద్రావుటలో మాత్రమువీని కెలుగుబాటునకన్న నెక్కువ సత్తి
యాన్నది

2 సైని—ఓరీ! ఈయశువులబట్టి యాయనయే రాజకుమారుఁ
డని నిశ్చయముగఁ జెప్పవచ్చును. పట్టుకొనుడు. [దగ్గఱకుఁబోఁగోవును]

వీర—దురాత్మా! దూరముగనుండుము. [కఱవాలు వినరును]

1 సైని—(పడిపోవును)

(తక్కిన సైనికులు వీరవత్సితో రామమల్లునితో యుద్ధమున
యుదురు-కొందఱు సైనికులు పడిపోదురు- గాయములుదగుల వీరవత్సిత
రామమల్లుడు చచ్చినట్లు పడిపోవుదురు. సైనికులు రాజేంద్ర మల్లునిఁ
బట్టికొని బంధింతురు)

మఱియొక సైని—అమ్మయ్యో! రమణిగాదు. రాకాసి!

ఇంకొకఁడు—పేరునకుఁ దగినట్లున్నది. (అపవారించి) ఓరీ

ఇదిచచ్చినమాట నిక్కమా!

మఱియొక సైని— (అపవారించి) ఏమో? చావ కే పడిపోయి
దగ్గఱకుఁబోయిన దొంగటక్కుల యెలుఁగుంబోలి మీఁదఁబడునేమో
మన కెందులకు ?

వేఱొకఁడు—ఓరీ! మనపనిమైనదిగాదా? మనభాగ్యమునే
దెంతపంజెనో - పోదమునడువుఁడు—(రాజేంద్రమల్లునితో సైనికులు
నేవకులు నిష్క్రమింతురు)

... ..

... ..

వీర—(లేచి) రామమల్లా! వైరులు వెడలిరి. లెమ్ము. లేవలే
కుంటివా?

రామ—(లేచి) అమ్మా! నాక పాయ కరములగు గాయములం

తగా దగులలేదు కాని యీబుజను మీది గాయముమాత్రము చేయు నెత్తనిచ్చుటలేదు మీకో-

వీర—తగులుగాక! విచారమెందులకు మనము కృతార్థుల మైతిమి. రాజకుమారుడెక్కడ?

విజ—(ప్రవేశించి) అమ్మా! వచ్చితిని. కానితల్లీ! రాజేంద్ర మిల్లుడేడి?

వీర—నాయనా! వానినివైరులు గొనిపోయిరి.

విజ—ఆ! ఎందులకు?

వీర—నీవని భ్రమించి-

విజ—అమ్మా! నాకుమాటు వానినప్పగించితివా!

వీర—నాయనా! వానికివచ్చు నపాయమేమియులేదు. ఒక వేళవాని కారాగారమున నిడిననిడుదురు పిమ్మటమనమే వదలింతము. విచారపడకుముఁబలురా — తండ్రి! ఇటురా! (దగ్గఱకురా నెత్తుకొని ముద్దులాడును)

రాను—అమ్మా! మీక పాదుకరములగు గాయములు దగిలి నవి—నే నీకుమారు నెత్తుకొని వత్తును.

వీర—అక్కఱలేదు. ముందునడువుము.

విజ—అమ్మా! నేను నడచివత్తును.

వీర—నాయనా! మార్గమున నన్నియు ముండ్లు నీవు నడువఁ జాలవు. రామమల్లుడా! నడువుము. (ఆత్మగతము)

గీ. గడియే యంకమ్ము బాయనికొడుకు నేల

పాలొసర్చిన నిర్భాగ్యురాలు లాఁగి

చిటుతవారలఁజంక దాల్చిన, నొకింత

దాని పుత్రకోకము హెచ్చి తగ్గుఁగాదె?

గామ—అమ్మా! ఇటు ఇటు ?

(నిష్క్రమింతురు)

తృతీయ రంగము

(ప్రవేశము, లక్ష్మణపుర సమీపరణ్యము)

(ప్రవేశము రామల్లుడు—విజయేందు) నెత్తుకొని వీరపత్ని)

గామ—అమ్మా! లక్ష్మణపురిని సమీపించితిమి.

వీర—ఓహూ! గుఱ్ఱపు డెక్కల చప్పిడి.

(నేపథ్యమున. భయపడకుడు)

వీర—ఓహూ! ఈకంఠస్వరము హృదయేశ్వరునిది ఆర్య
పుత్రుడిచ్చటి కెట్లువచ్చెనో!

గామ—అమ్మా! అశ్వముడిగి యమాత్యుల వారరుగుదెంచు
చున్నారు.

ధీర—(ప్రవేశించి) దేవీ! విజయేంద్రమల్లుడేడి ?

వీర—పుచ్చుకొనుడు

ధీర—(ఎత్తుకొని విజయేందుని ముద్దులాడుచు) మనోహరీ
రాజేంద్రమల్లుడేడి ? అనుకొనివలె జరిగినదా!

వీర—ప్రాణనాథా! అట్లే జరిగినది. వానినొసంగక తప్పినది
గాదు. (దుఃఖించును)

ధీర—తప్పినదిగాదా! కానిమ్ము దుఃఖమెందులకు? ఓబేలా!
రాజవంశ సంరక్షార్థము రక్తబిందువులఁ గార్పడగిన నీవు కన్నీళ్లు
గాల్చుచుంటివా?

గీ. ప్రభుని వంశమ్ము నిల్పిన భాగ్యమునకుఁ
గలికి! యానంద బాష్పముల్ గార్తునేను
పట్టి గోల్పోయినట్టి దార్భాగ్యమునకుఁ
గొమ్మ! వేడి యశువులను గురియుమీవు.

నెట్టిదానా ! శోకింపకుము.

గీ. ప్రియనకోమల! బాములు వడిన పైని
గాదె! నరులు సత్కీర్తి గలుగనేర్చు?
రవ్వ సానబట్టినగాదె రాణగొంచు?
పైడి పుటమువెట్టినగాదె ప్రిభవహించు?

వీర—ప్రాణనాథా ! నన్ను కమింపుడు. కడుపుదీపి నింతవిల
పించితి. నాథా ! మీరిట కెట్లు వచ్చితిరి ?

ధీర—ధర్మపురివల కిది లక్ష్మణమల్లముల శ్రీనగరమునకు
బొంపని చెప్పి పాదచారులై మీరరణ్యముల బోవుచుండనసాయ
మేమైన సంభవించుకేమో యను భయముచేత నుడున్నయడ్డ
తోవంబడి యిటు వచ్చితిని. ఇచ్చటనుండి శ్రీనగరమున కరుగు
నడ్డబాట యంత యిటుకుగానుండదు. అశ్వముతో బోవచ్చును
నేను రాజకుమారుని ముందికుకొని తురంగము నెక్కి యాబాటం
బోయెదను. లక్ష్మణపురిచూపుమేరదూరముననున్నది. మీరటకుం బోవు
సరికి దెల్లవాటును. వెంటనే రెండుగుఱ్ఱములు వెలకుంగొని వాని నెక్కినే
నేగుమార్గముననే మీరునురండు. దగ్గఱయని ధర్మపురి మార్గమున
బోకుడు. నేనేగు సీమార్గముఁ జాలమంది యెఱుంగరు. కావుననిటు
శ్రీనగరమునకువచ్చిన మీకు శత్రుభయముండదు.

వీర—చిత్తము.

ధీర—మెలకువతో మెలంగుడు. నేనరిగెద - (విజయెందు)
నితో నిష్క్రమించును)

వీర—రామమిల్లుడా! నడుపుము.

రామ—అమ్మా! తిరుగ గుఱ్ఱపుడెక్కల టకటక ధ్వానములు!

వీర— వీరుకత్తువులు. ఆర్యపుత్తుని వెంటబడి నచ్చును
 న్నారు! వీరినెదుర్కొని మనముచచ్చిన సరికాని కొంతవఱ కావలయు

కామ—అమ్మా! ఆయిన మనమిందేల తడవు సేయవలయు.
 ఎదురేగి కత్తిపోటులతో వారిని సత్కరింపము
 (నేపథ్యమున)

“మేమే ముందుగామిమ్మునక్కడఁ తుము. ఇదిగోఁగాచికొందు,
 (తుపాకులు పే)లును. రామమల్లుడు గుండుదగిలి చనిపోవును.
 వీరపత్ని గాయముదగిలి పడిపోవును)

నేపథ్యమున “అశ్వముల దిగుడు”
 (ప్రవేశము. చండిక. కొందఱుభటులు. దివ్వితీలతో నేవకులు)
 చండి—అమఁత్రీయేడి? ఆదొంగయేడి. దివ్వితీలనిటు గన
 బఱువుడు (నేవకులట్లు చేయుదురు) ఓహూ! వీడమాత్యుని నేవ
 కుడు రామమల్లుడు. వీడుగతించినాడు. ఓహూ! ఓహూ! ఈమె
 యమాత్య చంద్రుల ధర్మపత్ని, వీరపత్ని. ప్రాణములతోనున్నది! నేవ
 కులాగా! వీరపత్నిని బంధింపుడు. (అట్లుచేయుదురు) దొంగపేర్గడ
 యేడి? విజయేంద్రుడేడి? వీరపత్ని! నీవెఱింగియుండువు వారెటు
 వోయిరి? మీరిరువురెట్లువచ్చితిరి? గుఱ్ఱములెక్కడ?

వీర—చండిక్కా మేముకాలినడక నే వచ్చితిమి -విజయేంద్రుని
 నాకుమారుని యింతకుమున్నే నీకాల్పంటులు పట్టికొని పోయిరి నా
 నాథుడిటురాలేదు

చండి—విజయేంద్రుని నాకాల్పంటు పట్టుకొనిపోయిరా! నీనా
 థుడిటురాలేదా? లక్ష్మణమల్లారుల బాధించి వాడిటువచ్చెనని తెలిసి

కొనియే మేమువచ్చితిమి నీవబద్ధమాడుచుంటివి - విజయేంగుని
 మాటయైన నిజమా! సమ్మజాల! విజయేంగుడు పట్టుపడిన వాడు
 పాటిపోవునా! అబద్ధము. నాకాల్కుంటిటువచ్చిన మాటనిశ్చయమేకాని
 మీరుప్రాణములతోనుండ విజయేంగుని వాకిప్పుగించి యుందురా!
 హెసగించియో దాగితప్పికొనియో యుందురు. వాడుగుట్టముపై
 వచ్చినట్లు లక్ష్మణమల్లుడులు చెప్పిరి - దివిటీలజూపుడు [నేనకులట్లు
 చేయదురు] ఇవిగో గుట్టముగిట్టల చిహ్నములు. భటులారా! మీతోఁ
 గొందఱు హయములనెక్కి యాజాడలం బట్టికొనిపోయి వానింబట్టి
 కొనిరండు. వారిప్పుడు దొరకిరావెంటనే తెల్లవాఱకమున్నే పురగిరికి
 రండు - తెల్లవాఱినపిమ్మట దొరకిరా ప్రొద్దుగుంకినదాక నెందో
 యుండి, యర్ధరాత్రిమునఁ బురిజేరుకొనుడు. విడిచిరావలదు. మీప్రాణ
 ములఁ దక్కవుపొండు. (కొందఱుభటులు దివ్వీటీలుగొని నిష్క్రమిం
 తురు) [తక్కినవారితో] దీనినొక హయముపై బంధింపుడు (యిరువు
 రుభటులు వీరపత్నిని గొనిపోవుదురు) మనము తెల్లవాఱకమున్నే పుర
 గిరిజేరవలయును జనులుచూచిన విచిత్రీవార్తలఁ బుట్టింతురు. తురంగ
 ముల కడకునడువుడు

[అందఱు నిష్క్రమింతురు]

[యవనిక జాటును]

(తురీయ రంగము)

(ప్ర)దేశము-శ్రీ)నగర సమీపారణ్యము.)

(ప్ర)వేశము-తడిసినవస్త్రములతో ధీరమల్లుడు విజయేంద్రుని
వీపునఁ బైబట్ట తోబంధించుకొని)

ధీర—(ఆత్మగతము)

ఆ. వె. ఏటిదరిని శత్రుకొటి వెంటాడ, హ
యమున నుండి నీట దుమికి, పట్టి
గట్టి వీపుపైని, గట్టుఁజేరితి నీది
యేటినుండి! కాలు నోటినుండి!

ఆ. వె. కాసులేని పేటి నాసించి దొంగిలి
యందు నేమిలేమి నరసితొలగె
దొంగలటులు, పట్టి తురగమ్ముగని తెల్ల
వోయిపోవువారు దాయలింక.

(విజయేందునిఁ గట్లు విప్పి డించి వస్త్రములఁబిండి తన
వస్త్రముల బిండికొనుచు)

నాయనా ! విజయేంద్రమల్లా ! దెబ్బయేమియుఁదగుల లేదు
గదా ? నీకెంత యాయాసము గలిగెఁదండీ !

విజ—అమాత్యవర్యా ! నాకేమియుం దెబ్బదగుల లేదు కాని

గీ. నైరి నిచయమ్ము వెంటాడ వారుపమున
నుండి నను వీపున బిగించి యుదకమునను
దుమికి నవ్వడు నీదు దేహమున కెంత
దెబ్బ దవిలెనో యందుఁ జింతింతు నేను

ధీర — నాయనా ! నాకేమియు భాధగలుగలేదు కాని మీర పత్నియు రామమల్లుడు నేమయిరో ?

విజ — పగతురావంకనుండియే వచ్చిరి. వారుతప్పక చిక్కియుండుదురు.

ధీర — అవును

విజ — అయ్యయ్యా ! ఇసుమును గూడిన యగ్గికి నమ్మెట్ల పెట్టు దప్పదని నట్టినిర్భాగ్యునిఁ గూడినందులకు మంత్రించిందా ! నీకెట్టి చెట్టగలిగె ?

ధీర — తండ్రి ! చెట్టలకేమి ?

గీ. భృత్యుఁడేఛత్రము, పతిధరించువాడు,
వానలెండలుఁ గప్పముల్, వాని జేనిఁ
బొందనీక సేవకుఁడు దాఁ బొందవలయు?
ఇంతలేకున్న విభుఁడేమి ? భృత్యుఁడేమి ?

నాయనా ! నాకుఁగప్పములపైఁ గప్పములు గలుగుచున్నవని చింతించుచుంటివా ! కలుగుగాక ? కలఁతయేల ?

సీ. నన్నుఁ గన్నయ్య, నాయన్న, నానిధి, నాదు
పుత్తుండు రూపజి పోవుఁగాక !

ప్రాణంబు ప్రాణంబు పరమసాధ్వీరత్న
మర్థాంగి కాటికి నరుగుఁగాక !

నన్నుఁ దండ్రింబోలె మన్నించు సేవకు
లెల్లవారును నశియింతుఁగాక !

నాదు సంపదలెల్ల నాశమై తుదనాకు
బిచ్చ మెత్తుడుగతి వచ్చుఁగాక !

గీ. దిక్కుమాలి యీకట్టెయుఁ ద్రోళ్ళుఁగాక!

ఏను జింతింప మదిలోని నించుకైన

అవని నిను నిల్వఁ బెట్టిన నతియచాలు

వట్టి! యదె పదివేలు నాచుట్టువునకు.

కుమారా! ఒకమాటఁ జెప్పెద సావధానమతివై వినుము.

గీ. పట్టియును భృత్యకొటియుఁ బ్రాణ సఖయు

నున్నవారలే, యన్న నీవున్న నాకు!

పట్టియును భృత్యకొటియుఁ బ్రాణసఖయు

లేని వారలే నీవు లేవేని నాకు.

నాయనా! తెల్లవాటవచ్చుచున్నది. అదిగో! శ్రీనగరము! చీకటి

యొండఁగనే పోవుట మంచిది. వరైనఁజూచిన చండిక కెఱింగింతురేనో!

ఎఱింగినను శ్రీనగరా దీక్షరుని రక్షణమున నున్న నీకు భయము

లేదుగాని మనమై మనమెఱుంగఁ జేసికొననేల? ఇటురమ్ము.

విజ—నేను నడచి వత్తును.

ధీర—తండ్రీ! నడుతువా! వలదు?

గీ. నకల సామంత మస్తకస్థలులయందు

సమద రిపురాజవరకిరీటములయందుఁ

బరఁగఁజాలు నీపావన పాదయుగళ

మేల? నాయనా! యీకంటకాళి మోచ?

వలదు విజయేంద్రా! ముండ్లు—ఇటురా (ఎత్తికొని నిష్క్రమించును)

పంచమ రంగము

(ప్రేక్షకులము చండికా మందిరము)

[ప్రేక్షకులము చండిక]

చండి—[అర్చకము] ఆశ్వీకులు వట్టి గుఱ్ఱముం బట్టికొని వచ్చి నాయాశ నడియాసగావించిరి. వాడు పాయమును డిగ్గి యెటు వోయి యుండును? భటు లాప్రాంతమున దెల్లవాఱువఱకు వెదకి వేగ రితి మని చెప్పిరి. ఎందు దాగెనో? అట్లుగాదు ఈతఁడీతనుఘనుడని విందు. ఏటియొడ్డున నాశ్వీకులు వెంటాడివచ్చుచుండ బాలుని వీపున గట్టికొని నీటబడి యావలియొడ్డునఁ దేలియుండును. వాడంత వాడు. తేలుఁగాక! ఎట్లకైనఁ జేవలదా? అసమీపమున నున్న పురము లెయ్యవి?—మల్లవరము దానినేలు సింహమల్లుడు గిరిరాజునకు గర్భశత్రువు. ఒకతూరి నానిపై దండెత్తి యీమంతియే యోడించి నాని కోశమంతయుఁ గొల్లగొనెను—అక్కడకుఁబోయి—రెండవది రాజనగరము—దాని కధీశ్వరుడు నామనమామ, అతఁడు నాశత్రువును మన్నించునా! కాన నటకునరుగఁడు—ఇక నున్నది శ్రీనగరము. అ! అక్కడకే పోయియుండును. తన్నగరాధిపతి గిరిరాజునకు బ్రోయ మిత్త్రుఁడు. మంత్రీకిఁ జుట్టము ఇది నిశ్చయము. కానిమ్ము. ఉదయమున మూఁడు నగరముల బిచ్చగాంప్రేసములతోఁబోయి వెదకిరండని వేగుల వాండ్రీబంపితిగదా? వారువచ్చిన నిజమేమో తెలియఁగలను. (కొంత తడవు మిన్నకుండి) ఔరా! వీరపత్ని యెంతటిది? బెబ్బలిపిల్లయని భ్రమింపఁజేసి పిల్లిపిల్ల నిచ్చినట్లు రాజకుమారుడని దనకుమారు నప్పగించి నాకాల్పంట్ల కంటఁ గారము జల్లినది. ఏమిగుండెదానిది? బభ్రీ! వీరపత్ని ధీరమల్లునకుఁ దగినపత్ని. ఏడెంతవాడు! జేనెమలేడు.

తానే రాజకుమారుడనని తలచులేక వాకొనెనట—ఆశ్చర్యమేమి ?
మల్లెతీప కల్లిపూవు వొడమునా ! సింగముకడుపునఁ జెవులపిల్లిపుట్టునా!
వీరిరువురును సామాన్యులుగారు.

ఆ. వె. అబలబుంచు దీని, నర్భకుండని వాని,
విడుతుమేని సిలుగు లడరు, నాడు
త్రాచు గజవకున్నె ? తానెట్టలేలే చిన్న
దైన మీటకున్నె యవని జనుల

ఆమంత్రీ తంత్రములలో దిట్టరి. వీరింజంపక దాచియుంచిన
నేదోముక్తిని వీరిని దప్పించుకొని పోగలడు. అప్పుడు వాని
యత్సాహమధిక మగును. ఆయత్సాహమున వానికార్యోత్సాహమిను
మడించును. అంతవఱకు మించకుండఁ జేయుటకు నీపనిమంచిది—
భార్యాపుత్రుల మరణమున వానికి దిగులు పుట్టి యేమార్గమును
దోచ నీకుండును ఇట్లు గావించుట యన్ని విధముల మాకు శ్రేయస్కు
రము. ముందువీని బెడరించి మంగియునికిఁ దెలుపుదుగేమో చూడ
వలయు—(ప్రకాశముగా) ఎవరురా ?

(నలువంకల ఖిటులు పరుగెత్తుకొని వత్తురు)

చండి—వీరపత్నిని రాజేంద్రమల్లునిఁ గొనిరండు ?

భటులు—చిత్తము (నిష్క్రమింతురు)

చండి—గంగా ! గంగా !

గంగ—(ప్రవేశించి) అమ్మా ! ఏమి సెలవు ?

చండి—రాజెట్లున్నాడు ?

గంగ—మద్యప్రభావమున, మతిలేక, శవములాగున శయ్య

పైఁ బడియున్నాడు.

చండి—మంచిది - దాఁపున నీవుండి స్ఫుటివచ్చినప్పుడెల్ల మధు
పాత్రము జేరికిచ్చుచుండుము - ఏమటకుము—హమ్మ -

గంగ—చిత్తము (నిష్క్రమించును)
ప్రేమము భటులు. సంకెలలువేయఁబడిన చేతులతో, వీరసత్తి
రాజేంద్రములుడు)

1 భటు—ఓ మొద్దులారా ! మీకుఁగన్నులున్నవా ! దేవి
గనఁబడుటలేదా ? మౌక్తికము?

2 భటు—నూ మాటలు వినఁబడుట లేదా ?

వీ—నాయనలారా ! మౌక్తికముని మమ్ము మందలించుచు
టిరా? పురగిరి శ్రుతియవంశభూషణులు పురుషగ్రామణులు మీరు
మొక్కుచుంటిరా చాలదా?

చం. మొలలను ద్రాక్షగట్టితిరి, మూతులఁ బెంచితి రింతలేసి మీ
సల, గమఁగత్తిబట్టితిరి శౌర్యధనుల బలె, నట్టిమీరు భూ
స్థలఁదలలఁట మ్రొక్కినను జాలదెనిత్యము? మంచిచెడ్డల
దెలియని బేలయుక నినుఁగు దేవికిమౌక్తిక యున్న నేమిఁక?

రాజే—మూర్ఖులారా ! నన్ను మౌక్తికమును చుంటిరా !

నీ. శృజయింపఁ బెంప హరింపంగఁ గర్తయా

వారునకు మౌక్తికము నట్టిచేయి,
బురగిరి శ్రుతియ వరవంశ దేవత

కంచికకు మౌక్తికమునట్టి పాణి
దినఁగూడుఁ గట్ట బట్ట నొసంగిరక్షించు

వధిపునకు మౌక్తికమునట్టి కేలు,
గాంచి గారామారఁ బెంచెడు నమ్మకు
నయ్యకు మౌక్తికము నట్టికరము.

గీ—ఎత్తి, నాదగు జత్తుకం గత్తిఁజెట్టి,
 పశువునుంబోలె నన్నూమిఁ బండఁజెట్టి,
 ముదముమీఱఁ గొఱగొఱఁ గోసెదరుగాక
 మొక్కి నీముండకే నొక్కముండ నొక్కా?
 భటు—(అర్చగతము) అదిబల్లెపుఁబోటు ! ఇదితిపాకి వేటు!
 చండి—వీరపత్నీ! రాజేంద్రమల్లా! ఆమూఁడు లందురుగాక! నేను
 మిమ్ముమొక్కి డంటినా? గడనుమాట లెందులకు! నాకుమొక్కి
 టకు నేనేమిచండికా జేవినా!

వీర—అమ్మా! చండికాజేవిని గాకేమి? కాని, యాచండిక
 యమృతలలిక! ఈచండిక విషవల్లి! ఆచండిక కలదేవరి! ఈచండిక
 మృత్యుదేవరి!

చండి—శత్రువులకు!

వీర—కాదమ్మా! లోకమునకు!

చండి—మూఁధలోకమునకు

వీర—లోకులందఱు మూఁధులూ?

చండి—నిక్క మెఱుంగువారు దక్కువయని నాయభిప్రాయ
 ము? ఏమన?

అ॥ వె॥ ధరణిఁ దిరుగుచున్నఁ దిరుగు ననరుజనుల్.

దిరుగకున్న సూర్యుఁ దిరుగునందు

తప్పగలుగువారిఁ దెప్పరులోకులు

దప్పలేనివారిఁ దెప్పచుందు!

నాయుద్యమము నింద్యమైన భర్తృపదభక్తి పరమనింద్యము!
 నాప్రాయత్నము పతితమైనఁ బరిహితమే పరిహితమను మహానీయుల
 వాక్యము మహాపాప భాజనము!

వీర—చండికా! భర్తృశ్రేయమునకే యీభగీరథ ప్రియత్న మైననగుఁగాక! మానమమ్ముకొని మగనికి మహాభాగ్యము లుపపాదించి యిప్పుట సాఫీధర్మమా!

చండి—మానమమ్ముకొనుటయేమి? వీరపత్నీ! వీరపత్నీ! కఠిన శ్రీమల్లగోత్రసంభవ, చండికాభగవత్యంశసంభూత, చండకరాన్వ యాంబునిధిచంద్రిక, ప్రచండవీర కేసరి ప్రాణకాంత, మానవతీశిరో రన్నము మానమమ్ముకొనియెనన్నమాట నీవును విశ్వసించితివా? నాచండికాప్రియ, నావ్రతనియమములు నీవువిసలేదా? వానింబట్టి యెన గ్రహింపవా!

వీర—గ్రహించితిని - నాయభిప్రాయమునీవు కులటవనికాదు. కానియాయపక్షిర, బడనేల! ఈరిడిగుడ్డల, గొంతులుగోయు లేల ఈశ్రీవాత్యలేల? ఈశిశువాత్యలేల? ఈరాజద్రోహములేల? ఈవాప కృత్యము లేల?

చండి—భర్తృకొఱకు - నాద్దవముకొఱకు! నాప్రాణేశ్వరుని భూమిశ్వరునిజేయుటకు!

వీర—అదియేటిధర్మము? రాజ్యార్హ, డగ్రజఁడు? గాజ్యార్హత తమ్మునకెచ్చితిది?

చండి—అన్నవోయినఁ దమ్ముడే యగ్రజఁడు - లేకేమి? ఇదిక్షత్రియధర్మము!

వీర—అయిన క్షత్రియజన్మ మెత్తినవారెల్ల రాజ్యముకొ ఱకుఁ బ్రయత్నింప వలసినదే?

చండి—సమర్థతయున్న

వీర—సమర్థతయున్న సంగరమొనర్చి సామ్రాజ్యము సముపార్జించి ప్రాణనాథుని సార్వభౌముని జేయలేకపోయితివా! ఈమాయ

లేమి? ఈరించిములేమి?

చండి—రక్తపాతములేకుండ రాజ్యములు సాపాదించు తంత్రములు!

వీర—చేతగాక రక్తపాతముఁ జేయవైతివి! ఇందునీభూతదయ యేమి? అయిన నింతవఱకునీవు గావించినదియుఁ జేయించినదియుఁజేయింపనున్నదియుఁ జాలదా రక్తపాతము!

చండి—సాధ్యమగునంతవఱకుని నాయభిప్రాయము! ఈమాత్రమైనలేకుండననికాదు.

ఆ. వె. కత్తిఁబట్టకున్న నెత్తుగొడువకున్న
ఘోరభాదలొందనేరకున్నఁ
బ్రాణిహింససేయఁ బాల్పడకున్నను
లభ్యమగునె రాజ్యలక్ష్మి, యఱక?

అంతకార్యమునకేమి? ఇంత కార్యమునకుఁ జేసెడు బుడత, రక్షించు నీపాటికార్యమునకు మీరందఱర్థరాత్రీమున దొంగల గుంపులాగున దారిఁబట్టవలసివచ్చెగదా? తెని కొడుకని బొంకి మాయ చేసి కన్నకడుపు నడవిఁ గలుపుకొన వలసివచ్చినదిగదా? బెట్టులి బారింబడిన లేడియుంబోలె నాబారి నీవు నడవలసి వచ్చెగదా? విశ్వాసపాత్రుల రామమల్ల లక్ష్మణమల్లాదులఁ గంగఁ గలుపుకొనవలసివచ్చినదిగదా? పిటికి కండలేని మొఱకుబంటు బ్రమకు జీవుఁడా యని పాటిపోవవలసి వచ్చెగదా?

వీర—తుచ్చప్రాణముల కాసించి నాభర్త పాఱలేదు. రాజవంశాంకురమునా రక్షించుటకు -

చండి—ఎందులకైన నేమి? ఇందఁ జిన్నియనస్థులందవలసివచ్చెగదా? అట్టిచో నింతటి ఘనకార్యము సాధించుటకు నిదియేపాటి

రక్తిపాణము! ఇదియేపాటి మాతృలు ?

వీర—కాము? మమ్మునిట కేల రిప్పించితివి ?

చండి—ఆమెంతి? రాజకుమారునింగొని యెటువోయెన్
అలిసికొనటకు !

వీర—మేమేమి దైవజ్ఞులమా !

కాజే—దివ్యదృష్టిగల యోగులమా !

చండి—వీర! ఇదియే యాదువు—రాజకుమారుని 'క్షీం
చుటకెందో దాచి నీకుమా'న పుగించియుండువు—మంతిపాణివచ్చి
మమ్ముం గలసిగాన నర్చకుని నతినిశ్చియుండువు—అబద్ధచూడకుమా'

వీర—అబద్ధచూడకేల ? అంబయునిజమే !

చండి—ఎటువోయెనుమంతి? ఇదియు నిజమెఱిగింపుము—

వీర—ఎఱిగింపకు నేమి ?

చండి—ఇదిగో జూపితివా! నిశితకృపాణము'

వీర—ఇదిగో నశ్వరంబగు ప్రాణము ! దీనిపై నాకాశలేదు

చండి—నీ ప్రాణముపైని మాతృముగాదు—నీకొడుకుప్రాణము
పైని గూడ నాని విడువనలయు ?

వీర—ఇప్పుడు చెప్పినేల ? అప్పుడే ఏడిచితిని

చండి—అడవిలోనా !

వీర—అడవిలోనగాదు—అంతఃపురముననే !

గీ—గాణిచావించి యంతఃపురమునయందు

నెప్పుడర్చకునికొ మాకునప్పగించె

నపుడెవిడిచితి మాన మాయనగుబట్టి

పైని ప్రాణముపైని నగ్న.

చండి—అహ! మృగములలోఁ బులియొకటి ప్రసవించినరజి
 గఁగలికొరవక నిననేమియు లభించక తనపిల్లలఁ దానుజంపుకొని తిను
 యందుకు - అదియు నబద్ధమని కొందఱందుకు - నేడు మానవులలో
 నొకకాంత యుద్బాధంగాడు - అవవసరముగ - లాతివిడ్డకొఱకు -
 దనకొడుకును దానుజంపుకొనుచున్నది! విచిత్రము!

వీర—అగుఁగాక! ఏమి? బతులబడ్డని రక్షింప నావిడ్డనడవి
 గల్గుకొనుచుంటిని గాని నాకొఱకు లాతివిడ్డలఁ బసికూనలఁ జంపఁ
 గదా?

డి! కొంచెపురాజ్య భోగముల కోసము దోసమటంచు దెందమం
 దెంచకలాతి పాపలవధించుట పాపము; లాతివిడ్డ ర
 క్షించెడుచోటఁ, బుణ్యమును తేకొనుచోటఁ, నివాత్మజాతు న
 ర్పించిననేమి? యంబునిధిఁబెల్చును దొంగిలిన నేమి? భామినీ!

చండి—వీరవత్స ! కొంచెపు రాజ్యభోగముల కోస మాసింది
 లాతిపాపల వధించుట నీతిబాహ్యమని నీవు నన్నధిక్షేపించుచుంటివి!
 నేనీపురగిరిరాజ్య సింహాసనము నెక్కి బోరగిలఁబడుటకు నుద్దేశించి,
 యీపురగిరి రాజ్యాధికారముఁ గొనగోటఁదాల్చి గంతులు వేయుటకుఁ
 గాంక్షించి, యీపురగిరిరాజ్యప్రజలఁ గటాక్షపీక్షణములఁ గట్టువడఁ
 జేసి మిడిసిమిడిసివడుటకు నడియాస వహించి, యీరాజ్యభోగముల
 రెండుచేతుల బుట్టుమని బట్టుకొనుటకు నువ్విభులూరి, యింతకుఁ
 దెగింపలేదే? ఇట్టిపాపముల కొడిగట్టలేదే? ఇట్టి ఘాతుకక్రిత్యము
 లొనర్చుటలేదే? ఇందు నొకితయు నాకొఱకు, నాశ్రేయముకొఱకు,
 నాపాట్ల నింపుకొనుకొఱకుఁగాదే?

సీ॥ మాయలఁ బడవైచి మైమఱవంతేసి

బావ వలించిన పాపమునకు

మది వ్యధఁ గూర్చి మందుమాకులు పెట్టి

యధిపునలంగూల్పు నభుమునకును

మంత్రీమంత్రీవదమ్ము మాయించి కానని

కృంతలఁ దిప్పించు కలుషమునకు

ఏయభంబు శుభంబు నెఱుంగని ప్రభువుత్తుఁ

గూల్పింప యత్నించు ఘోరమునకుఁ

గీ॥ గలికి! స్వార్థపరత్వమా కారణంబు?

ప్రాణనాయకపదపద్మ భక్తిగాక!

పనుల మాంసాశఁ జంపఁ బాపమ్ముగాని

పాపమే దేవీ దనియింప బలియొసంగ?

వీర—చండికా! ఇది మూఢభక్తి! దేవిం దనియింపవలయు నన్న నోరులేని పశువులనే బలియొసంగవలయుననియేమి? తనరక్త మర్పించి తరియింపఁగూడదా? ప్రాణేశ్వరుని బాగునఁగఁ బరులగొంతు లఁ గోయవలయుననియేమి? వేఱుమార్గములు లేవా? అంతకన్నఁ దన కుత్తుకఁ గొఱగొఱఁ గోసికొన్న కాశ్వతకీర్తియు న్నారాజ్యమును నమియ్యనే?

చండి—వీరపత్నీ! నీవేమినుకొనుచుంటివి!

అ॥ నె! పతిహితమ్ముకొఱకుఁ బరులగొంతులనేమి?

కోసికొందునాడు గొంతునైన

భర్తృపాదభక్తిఁ బ్రాణమర్పించెడు

కన్నఁగామినలకు నున్నెముక్తి?

వీర—చండికా! నీవుపదులగొంతులు గోసిగాని నీకుత్తుకఁ గోసి
గొనికాని నీవృద్ధయేశ్వరునిఁ బృథ్విశ్వరునిఁ జేయఁజాలవు! ఏమన?
నియత్నము ముప్పయిత్నము! నీయాశదురాశి! నీచేయుకార్యము ధర్మ
బాహ్యము! సత్కార్యంబునకు జయంబును, దుష్కార్యంబున కపజయం
బును గీసినదలు!

చండి—వీరవత్సీ! నాకార్యము దుష్కార్యమని నీతలంపు. సత్కా
ర్యమేయని నాతలంపు-ఎవఁ యభిప్రాయము వాఁది-నిన్నొంపించు. కు
నాతరముగాదు నన్నొప్పించుటకు నీతరముగాదు - మనకింను వాదము
లతోఁబనిలేదు. నేనివ్వదు మిమ్ముచ్చటకు రావించుట మీవలననీతులు
నేర్పికొనవలయునని కాదు

రాజేం—కాదమ్మా! మాకు నీతులు నేర్పి రాకొమరు నునికిఁ
దెలిసికొని యాకొంచెమువనిఁ దీర్చుకొనుటకు.

చండి—మీరు చెప్పకున్నను నెఱవేఱకపోదు.

వీర—అయిన నెందులకీ శ్రమము!

చండి—నాకెక్కువ శ్రమములేకుండఁ బోవును - మీరుఁ
బ్రాణములు దక్కును.

వీర—ప్రాణములపై మాకాస యలుమాత్రము లేదని పలు
మఱుఁజెప్పికొనుట నావశ్యకము!

చండి—అగు ననావశ్యకమే - మిమ్ము మాటిమాటికీ బ్రశ్నిం
చుట మాకనావశ్యకమే! స్త్రీయనిశిశువని మీయెడమేము జాలిఁబూని
మిన్నకుండుటయు ననావశ్యకమే! ఇంతవఱకుఁ బడులనటుభూమిపైఁ
బండఁబెట్టి మీగొంతులు గొఱగొఱఁ గోయింపకుండుటయు ననావశ్య
కమే! నేవకులార! సిద్ధముగనుండుడు!

రాజేం—(మండహాస మొనర్చుచు) అబ్బబ్బ! భయము ! భయము !

గీ॥ పశువులంబోలె భూమిని బండఁబెట్టు
వారలంట! కత్తులఁబూను వారలంట!
కొరిమాకుత్తుకలఁ గోయు వారలంట !
వీరలెప్పటికిఁ మనువారలంట !

వీర—చండికా! మృగములఁదినువారు పక్షుల భక్షించువారు
మీనముల భుజించువారు మానవులలోఁ బెక్కుమందియున్నారు !
కాని మానవుల నారగించు మహనీయులమాత్రము మండబుద్ధి యగు
నవ్వించి యింతవఱకు నృజించియుండలేదు. నేఁజాలోటు దీర్చుకొను
టకుఁగాఁబోలు నిన్ను నీసేవకుల నృజించినాఁడు! కానిగదా! మమ్ముల
గోసికొని యారగింపుఁడు !

చండి—మిమ్ము మే మారగింపము.

వీర—అయినఁ గటికవాండు! పనులగొంతులుగోసి మాంస
మమ్ముకొనునట్లు మమ్ముగోసి యమ్ముకొందురా ?

చండి—కాకులకు గ్రద్దలకు నక్కలకు వేయించెదము!
తెలిసినదా ?

వీర—అ! తెలిసినది. కాని నీవు తెలిసికోవలసిన నంగఁ
యొకటి మున్నది.

చండి—ఏదది?

వీర—నినుము.

ఉ॥ కాకులొ?నక్కలొ?మఱియుగ్రద్దలొ?యేవియొమాదుమాంసమున్

మొకొనిమొక్క నిక్కముగ నాయెడఁ గూడిమిఁజేసి నాసి కా

నీకలవాణి! నీవు గతి మొంచెదవేనియు నీదుమాంసమున్

గాకులు గ్రద్దలున్ గడకు నక్కలు గుక్కలు ముట్టఁబోవిలన్.

చండి—ముట్టకపోనిమ్ము. మీమాంసమే ముట్టనిమ్ము! తుది
సారి! చెప్పెదరా? లేదా? మీకవసానము సమీపించుచున్నది—
రాజేం—మిమ్ములమార్త్రము సమీపించుటలేదమ్మా!

అ॥ వె॥ ఎల్లవారిదరికి మృతి యంతకంతకుఁ

జేరివచ్చు బాదు దూరమునకు

మృత్యువిదిగొ మిము సమీపించుటచుటేమి

మీదు దరికిరాదె మృత్యువమ్ము!

చండి—భటులారా! మీలోనిరువురు కృపాణములతో సిద్ధ
ముగనుండుడు - (అట్లుచేయుదురు) ఏరవత్ని! కడసారి వంశదేవతం
జండికను స్మరించుకొనుడు— సెలవుఁ గైకొందురుగాని—

ఏర—అందఱికడ సెలవుఁ గైకొందుము.

నీ॥ పురగిరిత్రియ వరవంశదేవతా!

యేగెదమిఁక సెలవిమ్ముదేవి!

మలహర! భవహర! మల్లవంశస్వామి!

యేగెదమిఁక సెలవిమ్ముతండ్రీ!

పొలుపార మముగన్నపురగిరీ! మారల్లి!

యేగెదమిఁక సెలవీగెదమ్మ!

ప్రాణనాయక! నీదుపాదసేవంబాసి

యేగెదమిఁక సెలవిమ్ముదేవ!

గీ॥ ధర్మము నిల్పఁదలఁచిన తల్లిగొడుగు

మృత్యుదేవతా! కృపవీడిమింగుచుంటి

వింతటనయైవఁ దృప్తివహించియెడఁద

ననరుతో రాజవంశమ్ము నిల్పుమమ్మ!

చండి—రాజేంద్రమ్మల్లా! నీవు—

రాజేంద్ర— నాకుమాటు తల్లియేవేడికొనినది. బాలవాక్యము
బ్రహ్మవాక్యమందురు కావనేనిన్ను నాశీర్వదించి మరణింతును.

చండి—ఊ! కానీ!

రాజేంద్ర—విను.

సీ॥ నీయడియాసలు నీదుకుతంత్రముల్.

నెఱవేఱకవని రూపఱునుగాక!

పైమీఁదిబట్టయే పామై కఱచినట్లు

మగఁడెనీకుం బగయగుమగాక!

రత్నంపుగాజల గాజల్లునీచేతు

లిప్పనంకెళ్లచే నెనఁగుఁగాక!

నీవుభూపతిఁజేయ భావించునీపతి

మతిలేకయతియయి మృందుఁగాక

గీ॥ కడకు నీకుఁబాఁపుఁజాపు గలుగుఁగాక!

కపియెవండానీకధ నాటక మ్మునర్చి

గూడఁజేయ నీపాత్రమ్ము నరసి జనులు

చేరి ధూ! ధూ! యని యుమి నెదరు గాక!

చండి—భటులారా! కిక్కుఱుమనకుండఁ బొడిచివేయుడు.

భటు—(వీరపత్నినిగాజేంద్ర మల్లునిఁబొడుతురు.)

వీర— } మలహర! మలహర! (ప్రాణములు విడుతురు)

రాజేంద్ర— } (యవనికి జాఱును)

షష్ఠరంగము.

ప్రదేశము—అరణ్యము.

ప్రదేశము: ధీరమల్లుడు.

ధీర—(అత్మగతము)

క! సత్యున్ సుతుఁడున్ భృత్యులు

గతియించినవార్త వడియెఁ గర్లములందున్

క్షితిపగిగతి యేమయ్యెనా?

మతివడిఁకెడు వ్రతపుఁబూర్తి మాపటికగుటన్.

ఈవార్త నిజమేయైయుండునా? ఇంక నొకమానము గడుపున్న దని వినియుంటినే? ఇకనో దీనికింత తొందర యేలకలిగె? రాజు తొందరపడుచుండుటచే నాపీడ వదలిగమకొండమని యిట్లు సంకల్పించుకొననేమో? నిజమేకాకున్న సంతకపురమున రహస్యముగ నాయూలుబిడ్డలఁ జంపినవార్తఁ దెలిసికొనిరాఁగలిగిన జాణలగు చారు లనత్య వార్తలఁ గొనివత్తురా? అయ్యో! ఉదయమున శ్రీనిగరాధీశ్వరఁడగు వీరమల్లునకు రాకొమరు సప్పగించినవెంటనే బయలుదేరి వత్తమన్న నాదార్భాగ్యముంబోలె వర్ష మారింభమై నన్నడ్డగించె ఈబెట్టివపు వార్తయు సప్రసాదంబు దెలియరాదయ్యె? తెలియున్న నీవర్షము నన్నడ్డ గించియుండునా? దైవమా! ఇప్పుడేమి చేయవలయు? ఏటుదాఁటుచోఁ బ్రవాసావేశమున నావారువము గొట్టుకొనిపోకుండఁ దక్కించుకొని యొడ్డునఁ బడితిఁగాని విధిచాలమి హయము సర్పముచేఁ గలుగఁబడి గతింకె. పురగిరి యింక నిచ్చటకు నైదుకోశముల దూరముననున్నది ఇప్పటికే రేయి మొదటియామము గడచినది కాలినడక నీయంధకారమున నీముండ్లడొంకలలోనఁబడి యెప్పటికీ నేఁ గురిగిరి జేరువాడ ను? అర్ధరాత్రిమైన నాకూరకృత్యము నెఱవేటును. అప్పుడు నాకృత్యము

వ్యర్థము. గాజుదక్కుట యబద్ధము. కానిమ్ము! మలహారుడున్నాడు. (పరిక్రమించును.)

(తుపాకి మోస్త్ర, తుపాకిగుండు దవిలి ధీరమల్లుడు పడిపోవును.)
(భోజమల్లుడు పోవేళిండుచున్నాడు.)

భోజ—(అర్జుగతము) అక్కటా! నే నేమిచేసితిని. పులియనుకొని ననుని జంపితిని.

ధీర—(అర్జుగతము) ఏడు భోజమల్లుడు. చండిక మన్నించు భటులలో నొకడు. నేని తెలియజేసిన జండికకప్పగించును. ఏమి చేయునో!

భోజ—(అర్జుగతము) ఈనార్త యధికారు లెరింగిన ముప్పు దప్పదు. వీని నిందేయుంచిన దెల్లవాణినెనుక నేరైన జూతురు. గుఱుమిగానున్న యీపాదలలో బడివైచి పోయెద—

(ధీరమల్లు నీడుకొని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

సప్తమిరింగము.

ప్రదేశము - పురగిరి - అంతఃపురమునఁ బూజా

గృహము- ప్రవేశము- దేవింబూజించుచుఁ గూర్చుండి చండిక బాపుననిలిచి మద్యపాత్రముఁ జేఁబూని గిరిరాజు.)

గిరి—ప్రియసి! చండికా సమారాధన మింకెంత సేపు? మన్మథ సమారాధన మింకెప్పుడు? పూజాగృహ నివాసమింకెంత సేపు? కయ్యా గృహప్రవేశ మింకెప్పుడు? నీవ్రతము నెఱవేలు టింకెప్పుడు? నామహారథము సమకూరుటెప్పుడు ?

చండి—దగ్గఱకు వచ్చుచున్నది ?

గిరి—ఏది? నీయధరము నాయధరమునకు గ్రనుదూరముగ నే యున్నదే? నాకరయోగమునకు నీప్రసయోగ్య మింకనుదూరముగ నే యున్నదే? నాకాయమునకు నీకాయమింకను దూరముగ నేయున్నదే!

దగ్గటకువచ్చినదేది? ఏదియిట్లా లేదు. ఈమధుపాత్ర) ఘోషటిమూర్తిని
నానోటికి దగ్గటగానున్నది

చండి—(అత్తుగతము) నాకరవాలము చేరువనేయున్నది! నీకు
మత్స్యపు సమీపముననే యున్నది.

గిరి—మనోపాఠి! దగ్గటకుఁ దనంతఁదానేదియు యాజేమో?

గీ॥ పూవుమధువమ్ము తెంతకుఁబోవయెపుడు.

పూవుతెంతకు మధువమే పోవుఁగాని.

చేడపురుషుని పొంతకుఁజేరరాదు

చేడపొంతకు పురుషుఁడే చేరవలయు.

కావున మేమే చేరవచ్చెదము.

చండి—అఁగుము. తొందరపడకుము -

గిరి—

గీ॥ అఁగుమాఁగుమటంచు నన్నాపనేల?

తెప్పవైఁగొట్టిటుద్దిని తెప్పియాపు

కొవఁగరాదె నామెడఁబట్టికొని తలంకు

గొనక నీపైఁబడంగెంటు కొంటెమరుని?

చండి— (అత్తుగతము) నీకేబుద్ధిఁ తెప్పెదను. నాకుఁసవిషువు
పుట్టుచున్నది—ఈపీఠ వదలిండుకొనుటయే మంచిది (ప్ర) రాతేంద్రా!
వ్రీతముపూర్తియైనది (శిరము విగ్రహము పాదములమోపి నమస్కరించి)
నీవునిట్లు నమస్కరింపుము.

గిరి—ఈవిగ్రహమునకు నమస్కరింపవలయునా? ఇస్సీప్రమంత
పార్వతు?

అ॥ న॥ పసిడిబొమ్మనోలే నెవనిగొమ్మద్దలగుమ్మ
యెదుటనొడవకట! యిట్టిరాతి
బొమ్మకేలమొక్క? గొమ్మ! మద్యంబుండ
నెలసిల్లేకొఱకు నేద్యవలయు?

పోనిమ్మ! నీమాటమాలేమేల దీనివేయవలయును?
(పడుచు లేచుచు మాటిమాటికి నమస్కరించు చుండును)
చండి—(ఒఱిసెనుండి కరకాలంబెఱికి)

అ॥ న॥ రక్తచుండుబ్రీతి శక్తి నీకెక్కువ!
యందురాజరక్త మండునధిక
మర్మగంబొనర్తు నందికోమారల్లి!
కాంక్షలిమ్ము భక్తకల్పవల్లి!
(గిరిరాజు శిరమునఱుకుచున్నది)

(యవనిక జాటును)

చండిక

పంచమాంశము,

ప్రదేశము—మందిరము.

ప్రవేశము—చండిక.

చండి—(అత్యంతము) వేగులవాండ్రో వలన విజయోద్యమ
ల్లుడు శ్రీనగరిమున రాజరక్షణమున నున్నట్లు దెలిసె గాని యుమా
త్యునిఁగూర్చి తెలియ రాదయ్యె. దైవజ్ఞుల వలన నేమైనఁ దెలియు
నేమో? వాఁడుగో దైవజ్ఞునిఁ దీసికొనివచ్చుటకు వాచేఁబంపఁబడిన
విదూషకుఁడు అపదచారి యెవ్వఁడు?

(ప్రవేశము—సన్న్యాసి—విదూషకుఁడు)

చండి—(లేచినిలువఁబడును)

విదూ—అమ్మా! ఏరుదైవజ్ఞులు, ఏరుదేశియాత్రో గామిండు
కు నిన్న మనసట్టణమున కేలేంచి దేవ్యాలయమున నుండి జనులకు
జోష్యముఁ జెప్పి యనుగ్రహించుచున్నాడు. ఏరి క్రింది బ్రతిమిలాడి
యిటకు గొనివచ్చితిని.

చండి—ఆర్యా! పందసములు. ఈయాసన మధిష్ఠింపుఁడు.

సన్న్యా—అభీష్టము సమకూతుగాక? (కూర్చుండి) ధూరును
విరాపీతమునఁ గూర్చుండుఁడు.

చండి—(అట్లుచేసి) నేను గొన్ని ప్రశ్నలడిగెదను.

సన్న్యా—ప్రశ్నలకుగడుండఁగ నే ప్రత్యుత్తరముఁ జెప్పెదను.

చండి—(విదూషకునితో) నీవావలనుండుము.

విదూ—చిత్తము. (నిష్క్రమింతుమన్నాడు)

చండి—సెలవిండు.

సన్న్యా—విజయేంద్రమల్లుడు శ్రీనగరాధీశ్వరుని రక్షణమున నున్నాడు. ధీరమల్లుడులేడు.

చండి—ఎక్కడనున్నాడు.

సన్న్యా—చండికా నన్నధ్యమున

చండి—గతించినాడా! ఎప్పుడు? ఎచ్చట.

సన్న్యా—నాలుగు దినముల క్రిందటజీతటిలోనతిడు పురిగిడి వచ్చుచుండెను—అప్పుడొక వేటకాడు పులియని మంత్రినిఁడు పాత్రోఁ గాల్చివైచినాడు—వానిదీనగరమే—భోజమల్లుడను రాజభటుడు. చంపి నిజమెఱింగి మనుజుని జంపినవార్త నధికారులెఱిగిన దన్ను దండింతురని పొదలలోఁ గప్పిపెట్టి పాటివచ్చినాడు. మీరు విచారించిచూచుడు.

చండి—సేవకా! (సేవకుడు వచ్చును.) నీవేగి భోజమల్లునిఁ గొనిరమ్ము—

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచున్నాడు)

చండి—ఆర్యా! ఆశేవమేమియ్యెను?

సన్న్యా—కూరమ్మగముల పాలైనది. మృగములు దినుచుండఁ జూచినవారున్నారు. కానియీపురిమున నొక్కఁడుమాత్రమున్నాడు వాడేశవము మంత్రిదేమాయని సందేహించుటయు సంభవించినది.

చండి—అతిఁడవ్వఁడు

సన్న్యా—ప్రతాపమల్లుడను నొక సేనాధిపతి. అతనిఁగూడఁ గొచారించు కొనుడు.

చండి—సేవకా! (నుఱియొక సేవకుడు ప్రవేశించును) నీవరి ప్రతాపమల్లుని గొనిరమ్ము

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచున్నాడు)

చండి—అర్యా! రాజకుమారుడు నాకుఁజిక్కునా?

సన్న్యా—(అత్తగతము) ఈరక్కసి కీనగరా ఫిశ్వరుని పైకి
వాడి వెదలి నిర్జించి రాజొమును జిక్కించుకొన యత్ని మొనర్చును
గాఁబోలు? ఇదియంతటి నాహాసిక—కీనగరాఫిశ్వరుని గెల్పుట య
పాద్యమేగాని కూలదైవ మెట్లుచేయునో! దీనిబోత్సాహింపరాదు.
(ప్రకాశముగా) కీనగరాధీశ్వరుని గెల్పుట యనాధ్యమః. మీమనో
రథము నెఱవేఱదేమో!

చండి—చూచెదనుగాక.

సన్న్యా—చండికానుగ్రహమున్న నొక వేళ జయము సమకూ
రవచ్చును. రాజకుమారుడు చిక్కివచ్చును. కాని మీరొక పనిఁ జే
యవలయును.

చండి—ఏదది?

సన్న్యా—రాజకుమారుడు చిక్కినఁజండికకు బలియొసాగవల
యును—ఈపురగిరి దేవ్యాలయమున అమావాస్యనాడర్థికారత్రమున -
అట్లు చేసినఁ జండికకు మీయందధికానుగ్రహము గలుగును, మీకో-
రికలన్నియు నేఱవేఱును. నాటికి నేను వత్తును ఎనిముగియువఱకు నీ
సంగతి మన యిరువురకుఁదక్క నెవ్వరికిఁ దెలియఁగూడదు.

చండి—తప్పక యట్లు చేయుదును—

(ప్రవేశము భోజమల్లుడు నేవఱుడు)

భోజ—అమ్మా! వందనము

చండి—టయీ! నాలుగు దినములక్రిందట నీవు వేటకు
బోయితివి.

భోజ—(భయముతో) ఆ - ఊ. హూ. లేదుతల్లీ! కాదు.
బోయితిని తల్లీ!

చండి—ఎన్నిపులులఁ జంపితివి?

భోజ—చంపలేదు—కింటబడలేదు—

చండి—పులియని నరుని జంపితివా?

భోజ—(భయముతో వక్షఃకుచు) అమ్మా! ఇదియసత్యివా
నేనన్న గిట్టనివారు కల్పించినది.

చండి—మూర్ఖుడా! అవణకేమి! నీవునరుని జీతటిలో
యని భ్రమించి తుపాకి గొల్పలేవా! నిక్కమెరింగి యదరుని బొద
లలోఁగప్పిపెట్టలేవా? నిజము చెప్పుము - నిన్ను తమింతును

భోజ—అమ్మా! నిజమే - రక్షింపుము - (పాదముల బడ
బోవును)

చండి—(తొలగి) తమించితిని - పొమ్ము! ఇంక నైన మెలకు
వతో మెలంగుము.

భోజ—చిత్తముశలీ! బుద్ధివచ్చినది - చీకటిలో వేటాడును.
(చెంపలు వేసికొనును)

చండి—పొమ్ము.

భోజ—చిత్తము - [నిష్క్రమించును]

[ప్రవేశము, సేవకుడు. ప్రతాపమల్లుడు]

ప్రతాప—దేవిగారికిజయము.

చండి—సేనాధిపతీ! ఈపీఠమునఁ గూర్చుండుము.

ప్రతాప—[కూర్చుండును]

చండి—సేనాధిపతీ! లక్ష్మణపురినుండి యెవ్వడువచ్చితివి?

ప్రతాప—అమ్మా! మూడుదినములు నేటికి.

చండి—వార్తలేమి?

ప్రతాప—అమ్మా! లక్ష్మణపురిలో గార్తలేమి? పుట్టింటనున్న
నాభార్య గొనివచ్చుటకు బోయితిని. కాని మార్గమున నొక విఠ-వీరె
వ్వరమ్మా!

చండి—నందేహింపకుము. వారుమనకావులు -

ప్రతాప—నేనెద్దులబండి గట్టించుకొని నాసఖితో నచ్చుచుంటిని - దారిలోఁ బులియొకటి యొకశనమును భక్షించుచుండెను - నుపాకింపి దానిజంపితిని - నిజము దేవుఁ డెఱుఁగునగాని నాచేతనో యాశవముఁ జూచినప్పుడునాకు ధీరచుల్లా మాత్యుల వాడు జ్ఞప్తివచ్చిరి -

చండి—తలభక్షింపఁ బడినదా!

ప్రతాప—కొంత కొంత.

చండి—మఱియొత్తాయను ననుమానము నీకెట్లుగలిగె?

ప్రతాప— అపొడవు , నాలావు, నావిశాలవక్షస్థలము, నాయాజాను బాహువులు నాకాలిగోల్లతీరుజూడనాకట్టి నందేహము గలిగినది -

చండి—అయిన నీవార్త మాకేల వెఱుకే యెఱింగింపఁజాలితి?

ప్రతా—అమ్మా! నాకు దారిలోనేజ్వరము వచ్చికొనినది- నేడు వదలిపది- నేడు మీదర్శనమునకు వత్తిమని యుద్దేశించుచుండఁగనే మీరంపినసేవకుడు వచ్చెను.

చండి—మంచిది. నీవిఁక బొమ్ము.

ప్రతా—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

చండి—మహానుభావా! మీవాక్యములన్నియు సత్యములు- మీరు దైవసములు. మిముంబోటి దేశయాత్రాప్రార్థింప నిందేయుండుడని వేడికొనుట దగవుగాదు గాని మాయందనుగ్రహముంచి యుప్పుడప్పుడు దర్శన మిప్పించుచుండఁ బ్రార్థించెద. మీకు వలసిన-

సన్న్యా—అమ్మా నాకేదియువలదు-నాయందు మీకుగారవమున్న నేనిందనుకఁ జెప్పిన సంగతి మఱవకుడు.

చండి—దేవా! మీ కూజ్జ జవదాటుదునా! అట్లే చేసెదను.

సన్న్యా—నేనిక నేగెద—

చండి—చిత్తము.

(సన్న్యాసి నిష్క్రమించును)

చండి—(ఆత్మగతము) ఔరా! ఎంతటి ప్రభావము.

దివ్యదృష్టి! కాని శ్రీనగరాధీశ్వరుని గెల్పుట యనాధ్యమనుచున్నాడు. మనోరథము నెఱవేఱజేమో యనుచున్నాడు! ఆ! ఏమి? చండికా సుగ్రహమున్న జయము సమకూరుననియెక్కా? చూతుంగాక? ఆవిజయేందుని మాయించిన గాని నాకు నిజారాదు.

ఆ॥ వె! మూతవసున వేత్తములు? జిహ్వాకింపాన

యేవదార్థమైన? నెట్టి వైభ

వములునైన మదికి బ్రమదమ్ము గూర్చునే?

ప్రబలవైరి యొకడు బ్రదికియుండ!

అది గాక యావిజయేందుని మట్టు వెట్టిన గాని నాప్రాణే శ్వరుని సింహాసీతి నెక్కించుటకు ఏలులేదు. ఒక్కవేళ నెక్కించిన ముఖ్యోద్యోగులు దండనాయకులు సైనికులు నాపట్టు గావున జనులేమియు కేయలగుగాని నాధున కెట్టి బుద్ధిపుట్టునో? తన యన్నకొడుకుండ దనకేలరాజ్యమని నాధుడు నామనోరథమును వ్యర్థమునసినం కేయలగుడు—కాన వాని మ్రోదించి గాని కారనండి కాంతుని విడిపింపరాదు. అంతదనుక గిరిగాజు మరణవార్తయు వెల్లడింపరాదు. అతడు రోగశయ్యపై సుదృఢవనియు, నతనికి మాటు చండియే రాజ్యకార్యములజక్కజెట్టుచుండుననియు, వ్యాపింపజేసిన వార్తలందనుకనలులేయుండుగాక! ప్రభావదండనాయకునితో సంప్రదించి దాడికి బ్రయత్నములు చేయించెద. (నిష్క్రమించుచున్నది.)

ద్వి తీ య రం గ ము

ప్రదేశము. శ్రీనగర పాఠశాలము,

ప్రదేశము. నన్నాస్తి

నన్నాస్తి—(ఆత్మగతము)

శ్రీనగరము ముట్టించిన చండిక కూపిరిదిరు
గకుండనామంతులనెల్లఁ బోతాహించి
పోరానర్పఁ బంపితిని. పురగిరిసేనల నీసామంతులు నిర్జింపలేరుగాని
యిరుదెసల శత్రువులనిర్జించి చండిక శ్రీనగరదుర్గము సాధించుటమా
త్రమిఁకనసత్యము - కొనియారాకాసి పట్టుదలయుఁ జాకచక్రమును
నచ్చెరువు గలిగించుచున్నది - ఏమాత్రమును వెనుదీయక పోరునల్పు
చున్నది? మఱియునన్నన్న! దానిశౌర్యమెంతని కొనియాడవచ్చు! సత్య
ముగఁజండిక చండిక, చండిక సమదళాలైన దురుకుతారిక! ఎట్టిదైనవిప్ప
ట్టునదీనికీడయుము గగనకుసుమము. అట్లని యేకటిలో పాయమున నైనఁ
దనకార్యము సాధించుకొనునేమో? శ్రీనగరాధీశ్వరుఁడుదుర్గరక్షణమున
మదినిల్చి రాజకుమార సంరక్షణమునఁ గొంతయైన నేమఱియుండును
ఏవేళకేమో? ఈవేషమునఁబోయిన నన్నెవ్వరిడ్డగింప రుగాని శత్రువు
లచే ముట్టడింపఁబడిన కొటతలుపులెట్లు తెఱతురు? చింతయేమి?
ఈగమీపముననే కొటకుఁబోవుటకున్న గుప్తమార్గము శ్రీనగరాధీశ్వ
రునిసలన మున్నఁదెలిసికొని యుంటినిగదా? ఆమార్గమునఁ జొరయెదను
[పరికిమించుచున్నాడు]

[నేపథ్యమున ఆగ్రా]

నన్నాస్తి—టాహూ! పితావ మల్లుడా! రమ్మ

ప్రతా—[ప్రదేశము] మీయాజ్ఞ నజివేర్పఁబడినది. మీగు
చెప్పినట్లు మాగృహ మధ్యముననుండి దేవ్యాలయమునకు విగ్రహము

పాతముల సమీపమునకు గుప్తమార్గము రహస్యముగఁ ద్రవ్వించితిని-
మనము సులభముగ రాజాశ్రయమున రక్షించుకొనవచ్చును.

సన్న్యా—ఎవరి కనుమానముగలుగకుండఁ బైబండ నెప్పటి
వలె వేయించితివా!

ప్రతా—అ!

సన్న్యా—యుద్ధవార్తలఁ బట్టిమనకట్టి శ్రమముగలుగక పోవ
చ్చును - అయిన నెందునులోటు గలిగి చుకొనరాదు - మంచినవలెజేసి
తివి. ఒకమాట - నేనాయుధమున నీభండింగలిసికొన నగారవ
ముగనీవునన్ను బండినెక్కించుకొని పురగిరిజేర్చిన వార్త బండివాఁ డెఱిగి
యుండెను. వాఁడాసంగతి నెఱింగిపడుండఁ జూచుచుండవలయును. మఱి
యుమనరహస్యము లేవియు ననుమాత్రమైన వెల్లడిగారాదు. మనము
నోరథమంతయు భగ్గుమగును.

ప్రతా—శేవా! నేనంత తెలివితక్కువ వాడనుగాను - బండి
వాడు విశ్వాసపాశ్రితు. మీకిందు సందేహమువలదు.

సన్న్యా—సరికాని యాయుధమున నీవురా లేదేమి?

ప్రతా—జ్వరము వచ్చుచున్నదను నెవంబున సెలవు గొంటిని

సన్న్యా—పోద్దుగుంతుచున్నది నేనుదిరుగఁ బురగిరిలోనిన్నుఁ
గలసికొందును - ఇంక నీవేగుము.

ప్రతా—చిత్తము - [నిష్క్రమించుచున్నాడు]

సన్న్యా—[అత్యగతము] గుప్తమార్గమునఁ బోవుటకు దివ్యశక్తి
యావశ్యకము. అయిన దివ్యాంజన మున్నదికదా! దానిగనులకుం
బెట్టుకొనిన సంధికారమేమి! దివ్యటికొఱకుఁ బ్రయత్నమేల? ఏగెడ.

(నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

తృతీయరంగము

ప్రదేశము - శ్రీనగరదుర్గమున కీవలిప్రదేశము. విజయనగరము.

ప్రదేశము - చండిక - పురుషవేషముతో.

చండి—(అత్మగతము)

అ! నా చెఱ్ఱుపైనిబెక్కు చెఱ్ఱులుదోపడి

కట్టఁద్రొంచినట్లు గట్ట! రివుమ

హీశ్వరునకుఁపుమ హీశ్వరులదోడ్పడి

నన్నుమిపుఁలనొంచు చున్నవాఁ!

ఈవంక సామంతులతో నెమర్కొనుచు నావంకఁ గోటముట్ట
డిని పీఠవగరా ధీశ్వరునిసేవల మార్కొనుచు న్నానైవ్యము విసిరిపోవు
చున్నది. జయము గగనకునుమముగాఁ గన్నట్లుచున్నది -

.డి! బండుగుల! సుహృద్భవము బంటులభద్రగజప్రజంబుల!

స్వందనబృందముం మరగనంచయము! దెగటార్చుకొంటినిం

దండును నెందు నేనియు జయం బొనఁగూడదు, చిక్కిఁబోయెదరా

బృందను, దేవిధంబున మనోవ్యధలాలునో? కోర్కెదీరినో?

దుర్గమరులచేఁ జిక్కునప్పుడు రాజబంధువులు దిప్పిందుకొనుటకు పంనే
కపారులు వచ్చుటకుఁ బోవుటకునీకోటకు గుప్తమార్గము లుండకుండు
నా? ఉన్నఁబొదలచే గప్పఁబడియున్న యాప్రదేశమునఁ దప్పకయుండి
వలయును. అట్టిమార్గము నొకచానిం గనిపెట్టిన నెదోమాయనీపి
విజయోద్యునిఁ దప్పించుకొని రావచ్చునుగాని యెందువెదకిననుమది
మనుజులపందడి?

[ప్రదేశము - ఇరువురుభటులు]

మొదటిభ — టరీ! ఇచ్చటనే. ఇదిగో! బండ.

రెండవ— లేవ నెత్తుము -

మొదటి—[ఎత్తివేయను] రమ్మ - లోనబ్రేవేళి చి. మరల
మూముదిమా.

రెండవ—మెల్లగమా టాగుమా. శత్రువులువిన్న జీటు -

చండిక—[అత్తగతము.] ఓహీ! ఏమియదృష్టము! [కరవాలు
నొటనుండి వెటికిమెల్లగ, బిక్కమించును]

మొదటి—ఓరీ! ముందుగనీవు లోనబ్రేవేళి వుము.

రెండవ—[దిగవద్యక్తుడగును]

చండిక—[తిలకెగవేయును]

మొదటి—మఱాత్కా! ఎవడవునా! [కత్తిపినురును]

చండిక—[నప్పించుకొని] యమభటుడరా! [తిలకెవే
యును] [అత్తగతము] ఓహీ! ఏమియదృష్టము!

ఆ! వె! దేనికొకనీవు దేవులాగుదునంటి

నదిదనంతలభ్య మయ్యెదదిర!

ఓంకొకకుఁజెట్టు బ్రాహ్మణయన్నించుచో

గాలిఁగేలబడిన కరణిగాగ!

వీరుచీరమల్లుని చెంతనుండి సామాతులకడకు నందెకముగొని
పోయిరిగాబోలు. సామతులకు ప్రత్యుత్తిరము కొఱకెదురు చూడు
చుండును. వీరికడ జాబులేమన నుండనేమా! (వెదకిచూచి) లేవు -
నోళ్ళుండగ వార్తలకు లేఖలెందులకు? ఇంకనానేన కడకుంబోయి
దివ్యాంజనమును జొక్కుపొడియఁ గొనివచ్చెద. ఈగుప్తద్వారము
కడఁగొందఱు భటులఁగావలియించి యొకభటుని దోడుదీసికొని
లోనబ్రేవేళించెద - మీఁదఁ జండిక యేయున్నది.

(సక్రమమించుచున్నది)

చతుర్థరంగము.

(ప్రదేశము - శ్రీనగరాధీశ్వరుని యంతఃపురమున
నొకమందిరము.)

(ప్రవేశము—సెజ్జపై విజయేంద్ర మల్లుడు శయనించుచుండును
ఇరువురుభటులు ఖడ్గపాణులై కావలిగాయుచుండురు)

ఒకఁడు—ఓరీ! సామంతులకడకుఁ బోయిన పందేశహరు లింక
రాలేదు

రెండవ—వచ్చుచుండురు - (ప్రక్కఁజూచి) బండగదలు
చున్నది - ఎత్తుము

ఒకఁడు—నీవును దోడ్పడుము. (ఇరువురు బండఁదొలఁగింతురు.
చండికయుభటుఁడును దటాలునబైకివచ్చి కుత్తుకలునొక్కి భటులఁజం
పుదురు)

చండిక— ఇది యంతఃపురములోని మందిరము. (కిటికిమండి
చూచి) ఓహో! బయటఁగొండలు భటులు పంతుకొనియున్నారు -
ఒకఁడుఖడ్గపాణియై కావలిగాయుచున్నాఁడు - ఇచ్చటఁగావలియేల?
(సెజ్జవంకఁజూచి) ఇందుశయనించిన వారెవ్వరు (వకిలిచి - అశ్మగ
తము) ఓహో! అదృష్టము.

కం॥ పెదకంబోయిన తీవర

పదమునకుం దవిలివట్లు పట్టునడియెనీ

పదపమున నినువునంపద

యదిరా! విధివ్రాతయున్న లదెయిడిఁజేరు

(విజయేంద్రునిపైఁ జొక్కుపొడిఁ జల్లి) భటుఁడా! ఏని నెత్తికొని

ముందుమార్గమునఁ బ్రవేశించుము - మూత్రవైచి నేవత్తును-

(భటుడట్లు చేయును - చండిక లోనఁబ్రవేశించి బండఁదొలఁగి మూత్రమును)

...
 (ప్రశ్నశ్రీము—సన్న్యాసి—వీరమల్లుడు భటులు కొందఱు సైనికులు
 సన్న్యా—ఏమిది? వీరు చంఁబడిరా?

వీర—(భయముతో) సెజ్జపై విజయేందుగ్గిడేడి? హా! హా
 సర్వము భగ్గుమైనది.

సన్న్యా—మనమువచ్చిగదా తాళముఁ దీయించితిమి? ఎవరె
 ట్లు వచ్చిరి? విజయేందుగ్గిసెట్లు గొనిపోయిరి. వీరి నెవరు చంపిరి? ఇం
 దేమైన గుప్తమార్గములున్నవా?

వీర—వారిపురు పడియున్న స్థలముననే యున్నది. సైనికుల
 రా మీరామార్గమునఁ బోయి వెదకిరండు. (సైనికులునిష్క్రమింప)

సన్న్యా—అమ్మాము శత్రువులెల్ల తిరిగిరి.

వీర—హా! ఈమార్గమున నేడియపురు భటులు సామంతుల
 కడకఁబడిరి. వారుగాలేదు వారిని నిర్బంధించి తెలిసికొని శత్రువు
 లు వచ్చిరేమో! మూర్ఖులారా! ఈయిరువురఁ జంపుచుండ నందడి
 గాకయుంచునా? ఇవమాలవలె నిద్రించుచుంటిరా?

భటు—(వగతుచు)అయ్యా! మేము మేల్కొనియే యుంటిమి—
 మాకేనందితిము విఁబడలేదు.

సన్న్యా—శ్రీనగరాధీశ్వరా! గుప్తమార్గమున్న యీమందిర
 ముననే విజయేందుగ్గినుంచవలయు ననియేమి? అంతపురములోని మం
 దిరమని యుంతువుగాక వారి సీమార్గముననే పంపనే?

వీర—అర్యా! సామంతుల సేనాపాఠముకడకు సీమార్గమే
 దగ్గఱ—నాకాగ్భాగ్యమింతచేసివడి?

సన్న్యా—కానిమ్ము చింతపడకుము—

వీర—అర్యా! చింతపడకు మనుచుంటిరా! ఇంక నేనేమొగం
 బున జీవింతును. నాగుర్విధి యెంతచేసె?

చ. కరినివహంబులక నుభట కాండమాలసి రథసంచయంబులన్
 హరులను సంగరస్థలిని సర్పణసేసితి, వేయస్వక్ష్మిం
 పరలభితిఁ గార్పితిని, వారకయంతటి మతలందిమున్
 హర హర! బాలు రక్కసికి చప్పఁగఁ జెప్పితి, మాటఁదప్పితిన్.

సన్న్యా—వీరమల్లా ! గడచినదానికి వగవ నేమిఫలము? కా
 కొమరుని రక్షించుకొని వచ్చు భారమునాది చండిక యవసరము దీ
 రిశది గావున ముట్టడిఁజాలించి ప్రరగిరికింబోవును. మీరు పోతూనేన
 తాళములేదు. అమవసనాటికి సామంతులనందఱఁగలిసికొని నాఁడర్థరా
 త్రీముగడచునరికిఁ బురగిరి దుర్గము ముట్టడింపుము— నాఁడే నిన్ను నేను
 నచ్చటగలిసికొందును. ఆయుధము విజయేందుని రక్షించుటకుఁగాను—
 పురగిరి సింహాసన మెక్కించుటకు—నేనచ్చి కలసికొనువఱకు యుద్ధమా
 రంభింపకుము—మఱవకుము.

వీర—చిత్తము—దేవా ! విజయేందుని జూడఁగలుగు భాగ్య
 ము దిగి నాకు లభించునా !

సన్న్యా—సింహాసన మెక్కించుభాగ్యముగూడ లభించును. చిం
 తపడకుము,
 (అందరు నిష్క్రమింతురు)

పంచమ రంగము

ప్రేక్షకులు దేవాలయము

(ప్రేక్షకులు బంధింపఁబడి దేవిముందుఁ బడియున్నవిజయేంద్రమల్లుడు,
 భద్రముఁదాల్చి చండిక. పాయుధులగు కొందరు ధనులు సన్న్యాసి)

(దేవినిన్నిధిని దీపము వెలుంగుచుండును)

చండి—దేవా ! ఎందులకింక వాలస్యము ?

సన్న్యా—ఏమియు లేదు. కాని అమ్మా ! సింహాసనము మీర
 క్కెదరా ?

చండి—ఏలయట్లడిగెదరు ?

సన్న్యా—వీని నెవరు నఱకెదరు ?

చండి—నేనుండ నొరులేల ?

సన్న్యా—సింహానివ మెవరెక్కెదరో వారు వీని 'వధింపవలసి' యుండును.

చండి—నాప్రాణనాథుడు నాకంతము నైన ఖండించును గాని యాహలవాపశుత్తుకఁ గోరునేరఁడు.

సన్న్యా—అట్టివాఁడెట్టి కార్యములచే నార్జింపఁబడినసామ్రాజ్యము నెల్లు సమ్మతించును ?

చండి—సమ్మతించును—మీడు మరొకరినినాదానే రాజవంశమున మిగిలినవాఁడు—అట్టివో సీసామ్రాజ్యమేమి చేయును. ఇతరుల కంటఁగట్టునా ?

సన్న్యా—(అత్మగతము) అట్టివాఁడెక్కడ నంగీకరింపఁడు. నిక్కముగఁ జూడిక దేవురొనుటయుఁ బ్రచండుఁడు తిరస్కరించుటయు సంభవించునేమో ? అదయేసత్వమైన రక్తపాతము లేకుండనే కార్యము గడముట్టును నాఁడు న్యాయస్థానమున ప్రచండుఁడు గనంబటచిన 'పశ్చాత్తాపము' బాడఁ బ్రచండుఁడెట్టి వాఁడనియేతోఁడు. కానిమ్ము మలహరుఁడున్నఁడు.

చండి—దేవా ! ఏమియోహించుచుంటిరి.

సన్న్యా—అమ్మా ! ఏమియు లేదు. సింహానివ మెవరెక్కెదరో—

చండి—ఏమి విన్నవము గలుగునో ? నాకెంతవారు 'ములగబెత్త' మువలె బులుక్కున విటుగునా ? వీనిశిరము తాఁబెట్టిచిచ్చవలెఁ దెగకపోవునా ? చూతునుగాక.

సన్న్యా—అమ్మా ! అట్లేశానిండు కాని యొకవిన్నవము—వీనిన

ధిండువేళ మనమిరువురముదక్క నిలిచులుండఁ గూడదని నాఁకువచిం
చితిని—వీరందఱేల ?

చండి—ఎవరయిన శత్రువులడ్డగింతురే మీ యని పాయము
గొని వచ్చితిని.

సన్న్యా—అయిన వీరు ద్వారము మూసి యవల నుండురు.
సందేహమా ?

చండి—ఏలసందేహము—పొండు ద్వారము మూసి యవల
నుండుడు

భటు—చిత్తము. (నిష్క్రమింతురు)

చండి—దేవా ! ఏలయాలస్యము.

సన్న్యా—కానిండు

చండి—(కరవాలు నెత్తును.)

సన్న్యా—(చండిక మొగమున మచ్చుఁజల్లును)

చండి—(వడిపోవును)

సన్న్యా—(అత్తుగతిము) దురాశ్వురాలా ! ఇప్పుడు నీకెవ్వఁడు
దిక్కు ? (మొలనున్న ఖడ్గము వెఱికి)

సీ. కడుపునకన్నంబుఁ గట్టబుట్టమొసంగి

నన్ను రక్షించిన నాడుస్వామి

నన్ను వన్నంబోలెఁ గన్నతండింబోలెఁ

బరమకృపంజూడు పట్టమహిషి

ఘోరిసర్పమునైన నె గుఱుమ గుచ్చమునలుల

నాయాజ్ఞఁ దలదాల్చు నాలతాంగి

నాయుంత్రిమునయందొ నాకిన్ని నీతి

ముక్తి నొసంగునామహాబలి

గీ. సరమహాతులను నాభృత్యవరుల బొట్టఁ
బెట్టుకొనిన యాజగజంత బెట్టిదముగఁ
గజకుఁగత్తిని గండలు గండలుగను
గోసి యిడద నక్కలకును గుక్కలకును.

(శాంతించి) ఇస్సీ ! ఏమి చేయుచోవుచుంటిని?

చం. పురగిరి భూపవంశమునఁ బుట్టితి, గట్టితి, దా)హాగిన్ మొలన్
గరమునఁబట్టితిన్ నిశిత ఖడ్గము, వైరిభటు వ్రజంబు నం
గరమునఁ బాఱఁగొట్టితిని, గట్ట మఱిట్టిడ నేను నేడిట
దగుణినొకర్తుకన్ దునును ధర్మమే ? యింతమహాగ్ర) కర్మమే?

ఈపిశాచిని బంధించుకొని పోయినఁ గత్తితో నవసరము లేకుం
డఁ గార్యము గడముట్టునుగాని పరవతి నంటుకొనుట యెట్లు ? అది
యూఁగాక మోసమున నిర్బించితి నందురు. ఆమస్కిర్తియేల ? రాజపు
త్రుని రక్షించుకొని పోయి పిచ్చుట దీని దుర్మదమడంతుఁగాక-
(గుప్తమార్గముపైని బండఁదొలఁగించి రాజపుత్రు నెత్తుకొనిపోనఁ బ)
వేళించి బండ నెప్పటి నూదిరి జరపికొని నిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము—భటును—)

. భటు—ట్రీ ! రంకు మోసము! మోసము!

(భటులువరుగెత్తుకొనివత్తురు)

2వ భటు—ఏమిరా !

1వ భటు—ఏమున్నది ? దేవిగారొక్కరే యున్నారు.

3వ భటు—నే జెప్పలేదా ? ఇంతతడవైనవారు రాకై రేదో నం
భవించినదని—

4వ భటు—చారెటువోయిరిరా ?

1వ భటు—ఇక్కడ నీబండ నందిచ్చియున్నదేమి ? తొలఁగింపును

4వ భటు—ఓరీ ! ఇది గుప్తమార్గము. (ఎత్తివేయుదురు)

1వ భటు—అదొంగలికే పోయియుండును. కొందఱు పోయి

దకి రండు—(కొందఱు భటులు గుప్తమార్గమునఁ బ్రవేశించి

(నిష్క్రమింతురు)

1వ భటు—ఓరీ ! దేవి మూర్ఖిల్లి యున్నది. నీళ్ళు దెండు ?

(ఒకఁడు నిష్క్రమించి చెంబుతో నీరముఁ గొనివచ్చును.)

1వ భటు—(చండిక మోమున గొంచెము నీళ్ళుచల్లి) అమ్మా ! అమ్మా !

చండి—(వృత్తి గలుగలేది) ఓరీ ! మోసము ఆమాయ జోగి యేడిరా ? విజయొందుకేడిరా ?

1వ భటు—అమ్మా ! ఇదిగో ! గుప్తమార్గము ! మిమ్ము మెచ్చుచే మూర్ఖిల్లి జేసి వాఁడు రాజకుమారునితో నికే పోయి యుండును. భటులఁ బంపితిమి ?

4వ భటు—ఇదేమి ? పీట నుడి వచ్చుచున్నాను.

(భటులు పోవేమి పరుగుత్తుకొని)

భటులు—అమ్మా ! ఆపాయము

చండి—ఏమిగా !

భటులు—శ్రీవగరాధీశ్వరుఁడు కోటముట్టడించివాఁడు

చండి—అ! వాఁడెంతకు సాహసించె—మీరు పోయినదెదిరా ?

ఒకఁడు—అమ్మా ! ఈగుప్తమార్గము దుర్గద్వారమునకు నెవరొకఁడునున్న పై తాపముల్లని గృహములోనికున్నది—అగృహమున నెవ్వరులేరు. దుర్గము కడకుబోయి ద్వారరక్షకుల నెవ్వరొకఁడు పంపిండు మఱికొందఱు నెవ్వరొకఁడు నెక్కి యంతకుప్పున్నబతుకొని యిరుని చెప్పితి. మేము వారి నెంటుబతుకు కట్టేయిమిద నీదా ర్థనచ్చును. కోట తలుపులు బిగింపఁబడినంతనే ఈక్షిప్తములుచచ్చివచ్చెను.

చండి—ముట్టడిఁ బ్రారంభించిరా !

మణియొక ధటు—లేకు కొంతదూరమున విడిసియున్నారు. ఎప్పుడారంభింతురో ? మన ప్రధాన దండనాయకుఁడు సైన్యముతో దుర్గముఁ జేరి మీరాక కెదురు చూచుచున్నాఁడు.

చండి—గోరుచుట్టుపై రోఁటిగోటు! ఈగుప్తమార్గము ప్రాతాపమును గృహములోని కన్నదా ! ఆహా! వాఁడే యీశోగిపై నా కెక్కువ విశ్వాసము గలిగించినాఁడు. ఈమాయల బడదారియే మంత్రియేమో ? కానిమ్ము శత్రువులు చేయి మిగులువఱకు సేనాధిపతిని తొందర పడవలదని చెప్పుడు నే నిప్పుడే వచ్చెదను. పోండు.

(అదట నిష్క్రమింతురు)

షష్ఠరంగము.

ప్రజేకము - ఒక పాదము.

ప్రవేశము. చండిక. ప్రచండుడు.

ప్రచం—పాపాత్మురాలా! చండికా! చవిడినాటి చందమామంబోలె నీముగముఁజూచిన ఘోరపాతకమబ్బును - నాకేహ్యము పుట్టుచున్నది - నాయెదుటనుండి తొలంగుము.

చ । జాలినదండీభంగినను నాశనయగ్రిజఁ, గన్నతల్లియు

బోలె గృహంగనుంగొనకు భూపసతిగ వధియించి, పాపపు

శ్రీలను రాజ్యలక్ష్మిదలఁ జేర్చగ వచ్చి తెనాకు? నీవయీ

నేలను నత్రిగట్టుకొని నింగినుయ్యెలవైచి యూఁగుమా!

జా! దురాత్మికా! ఎన్నిపాత్యలు గావించితివి? ఎన్నిమోసము లొనర్చితివి? ఎన్నిపాపములు గావించితివి? ఎక్కడికాంతవు? ఒగజంతివురా !

చండి—ప్రాణనాథా! నన్నింతదూషింతువా! నన్నింటి యీన దింతువా! నాకష్టమునట్లు వ్యర్థముగవంతువా! నామశోభమునట్లు

భగ్గు మొనర్తువా! నేనేమిచేసితిని. మోసగించితిఁగాక! పాతివ్రత్యముఁ జేయుకొంటావా! నేనెందులకుఁ బాపాత్మురాలనైతిని - నామొగమేల చూడరాదు? నాయవరాధమేమి? ప్రాణనాథుని పారతంత్ర్యముఁ బరిత్యజింపించుటకు, కారాగారమునఁ జిక్కినకాంతునిఁ గొట్టిఁజేర్చుకొనుటకు, బానిసీఁదుగానున్న పరినిభూపరినిఁ జేయుటకు, బ్రయత్నించుట పాపవృద్ధిమా! నీతిబాహ్యమా తగనికార్యమా! పూరకృత్యమా! ప్రాణనాథా! నిపుచెఱఁజిక్కిన నాటంగోళ నన్న మొల్లక కందములూ దులతోఁ గాలముగడిపి, యేభోగములనొల్లక యీశ్వరీర మెట్లు కృశించి నదో కనఁబడుటలేదా? నాథా నాహృదయము నాహృదయేష్వరున కెఱింగింపవలయునా? నిజమే! హత్యలపై హత్యలు దోషములపై దోషములు మోసములపై మోసములు, పాపములపై పాపములు నేరొనర్చితిని! కానిహృదయవల్లభా! ఎందులకుఁజేసితిని! నాకొఱకా! నాపాట్ల నింపుకొనితేవుటకా! ఈసిరులనెల్ల నాపుట్టిల్లుఁ జేర్చుకొనుటకా! ప్రభిష్ట నై ప్రకాశించుటకా! ఈపురగిరిరాజ్య సింహాసనముక్రిందఁ బడినదిగి చచ్చుటకా! ఎందులకు? నాథా! యెందులకు?

ఉ॥ ఎన్నిమహిమాగ్రీ కృత్యముల నేరొందిన, నెన్నితంత్రీముల్ వన్నిన, నెన్ని పాపములు వారకచేసిన, నెన్ని ప్రాణముల్ మన్నననొందిన నరియె, మద్ధితముందలపోసికాదు, విద్యన్నుల్! నాథ! తావకహితమ్మునకే నిజమింతనమ్ముమా!

ప్రచం—చండికా! నీపాతివ్రత్యమునకు నీవితిహితవర్తనకు నేనుపందేహింపను.

చండి—ప్రాణేశ్వరా! మీదాసి ధన్యుకాలైనది.

ప్రచం—నీచేసిన దోషములు మోసములునాకొఱకే! కాననా దుష్టుత్వములకుఁగలుగఁబోవు నారకము, నేననుభవించును. కానియిహి

పరశురాజ్యమునే ననుభవించఁజాలను! ఈనెత్తుటికూడు నేభుజంపనోపను
నేనీశీరీటము ధరింపఁజాలను,

అ! వె! అగ్రజన్మమాంస మక్కటా! నానోటి

కెట్లువోవు? నాల్కయెట్లుగోలు

సగ్రజన్మరక్త మాదలనెటుదాల్తు?

సగ్రజన్మపుత్రై నతివనేను ?

చండి—అయిన నీపురగిరిరాజ్యము పతులచాలఁ బడవలసినదా!
ఈశీరీటమురులు దాల్పవలసినదా!

ప్రచ—ఒరులేల? భర్తదారకుఁడు విజయోద్ర మల్లుఁడు
లేదా?

చండి—(బ్రహ్మగతిము) వాఁడుబ్రీదికి యున్నాడని యంగీక
మండనేమో? లేడనిచూతును(ప్ర) వాఁడుమాత్రమైక్కడనున్నాడు?

ప్రచ—ఏమివానిగూడ మిగ్గిరివా! పిశాచి! భూతమా!

చండి—నేనుమింగ లేదు -మహామారి!

ప్రచ—అమహామారియీమహామారియే!అయ్యో! అయ్యో

ఈ! ఎక్కడ దాపరించెనొకొ? యీధునభూతము వాడుజేత మీ

రక్కసి,అంపెలాడి, శిశురాగ, పిశాచి, గయాళిగంప, యీ

టక్కులమారి, మారి,చెడుధాకిని, శాకిని, యుగ్రభంగి మా

చక్రనిరాజవంశమును సర్వము నుర్వరఁ గల్పదైతమా !

ఓపూజ్యురాలా!

కా! నాయన్ని ననుగన్నతల్లివడినా నాకింతపిండంబిలా

నేయంబాలిన ముద్దులయ్యునిబయ్యు వేమున్ను కేతేతితో

మాయంజేసితి యాశరమ్మున నను మ్రోదించు పుణ్యాత్మురా

కా! యేలా? దివ్యశేషము విడువ, మేలా? చేటునేకూటజే?

చండి—హా! వ్యాదయేశ్వరా! నాయాశ్శాలతిక సంభకంతకు
ముక్కలు ముక్కలుగ ఖండించుచున్నాడవు! నన్నేఖండింపరాదా!

సీ! నానాథునికే భూమినాథునిఁ గావింపఁ

గొంతెమ్మగోర్కెలు గోరికోరి.

మోసముల్ గావించి దోసమ్ములొనరించి

పనివడితంత్రిమూల్, పన్నిపన్ని

ఆనలమెప్పించి బాసలఁగుప్పించి

గొఱగొఱగొంతులు గోసికోసి

మందులఁబెట్టించి మచ్చులఁజల్లించి

చెన్నంటిచెయ్యుటఁ జేసిచేసి.

గీ! కదవభూములరక్తము గార్చికార్చి

రాజ్యమార్జించియున్ విధిచాఁతఁజేసి

కడకునునిరాశఁజచ్చు నీకట్టెయ్యభుము

లెల్లఁబోవనీవ వధింపవేహృదీశ!

(కాళ్లఁబడి) నాథా! ఖండింపుము - నన్నుఖండింపుము -

ప్రచం—(తొలగినిలిచి) చీ! పాపాత్మురాలా! నిన్నుఁజంపిం

గూడఁ బాపము! ఆనలఁబోమ్ము

చండి—ఏమినాథా! నీయన్నను నీవది నెను నీయన్నకొడుకును

జంపినమారిన మృండించి ఁగఁదీర్చుకొనరాదా!

ప్రచం—చీ! నీవేమురిఁబెట్టుకొని చావుము - నేనడవులకుఁ

బోదును (పోబోవును)

చండి—ప్రాణేశ్వరా! వలదు - కొంచెమునిలుపుము - (పాద

ములఁబడిఁబోవఁ బ్రచండుఁడులిన్ని నిష్క్రమించును చండిక నేలంబడి

మూర్ఛిల్లును)

...

...

...

...

...

చండి— (స్మృతిగలుగలేచి దిక్కులుపరికించుచు) హా! పాశ్చాత్యరా! పాశ్చాత్యరా! నన్ను విడిచిపోయితివా! ఈసాపాత్యురాలిని బరిత్యజించితివా! నాయుండలిమోహముఁ బోనాడితివా! నాయాశలనెల్ల నడుగంటించితివా! నాయీపాడుశరీరమును మాత్రము మిగిల్పితివా! పాణనాథా! పాణనాథా!

సి. సీపారిలొత్తొమ్ము నీక్షింపఁగా లేక

కలఁగుచుఁ గన్నీళ్ళు గార్చికార్చి

స్వాతిగల్గిమిప్పింప సకల శప్తములంది

యుడుగక చెమ్మట లూడ్చి యూడ్చి

హమాజ్య మార్జింప నంగర ఫలికెక్కి

యెడలి కొన్నెత్తురు గోడ్చి యెడ్చి

ఫలము దక్కెనటంచుఁ బదవి చిక్కెనటంచు

నెఱిమోదబాష్పముల్ నింది నింది

గీ. కడకు నాయాశలన్నియుఁ గంగఁ గలియుఁ

బ్రాణముల నోడ్చునుంటి నీపాదములను

ఇట్టులేని గృతార్థఁగా నీక యకట

తొచిపోయితి నాశ! యీడుష్టురాలి.

పాణనాథా! పట్టపు జేవికి విషముఁ బెట్టుమని వైద్యునితోఁ బలికిన నాచెడునాల్కు ఘోరాఘము దావకపాదక్షాళ నోదకంబుఁ ద్రావి పాపుకొందు ననుకొంటి. భద్రశాలిక సాన్నిధ్యమున బాపంబకు వ్రనుంబోలె ఖండించిన నాపాపపు హస్తము యుష్మద్వారవింద సంస్పర్శనంబునఁ బవిత్రమైనదృ క్కొందునను కొంటి. నాయొవర్చిన దోస ఘుట ఫలము, న చేసిన మోసముల ఫలము, నానల్పినపాత్యఫలము

నా నర్వాపగాధముల ఫలము, భవదీయచరణ సేవా గుకృతింబున నీ
గుడువనుకొంటి. హా! హా! ఈయానలాయాన లన్నియు నడియాన
లయ్యెనే? హా! దైవమా! ప్రాణేశ్వరున కింతయు నచ్చఱాని ఈ
పావపు బుద్ధి నా కేలగలుగ వలయు? కలుగుగాక! ఇంతటి బెట్టిదంపు
గృత్యముల రవ్వంతయు వెనుదీయక నలుపునంతటి సాహసిక్యము నా
కెందులకొదవ వలయు? ఒదపుగాక! అకలుషశార్యములఁ గామి
చుచో నెవ్వరియునుకోదగిలి యేవిఘ్న మో యొనఁగూడి నేనెఱఱా
రమృత్యువు వారెంబడక మిగుల వలయు? మిగిలి జయముగంటిగాక!
నా హృదయేశ్వరుండేల నాయెడఁగనికరము వీడి నన్నుఁదిరన్నరింప
వలయు? తిరన్నరించుఁగాక-కోరిధము వహించుఁగాక- కోరిధంబు
కృతార్థత్వంబునంద నన్నేమిటికిఁ గండలు గండలుగ ఖండింపక విడిచి
పోవలయు? హా! ఘోరదురాశా వృక్షమా! నిన్నుఁబెంచినందులకుఁ
గట్టకడకు నాకువిషఫలములు నొసంగితివా? ఓ! సాహస విశాచమా!
నన్ను సాంగముగ మింగివైచితివా? ఓదైర్యపర్యతమా! నాశిరమున
గూలితివా! ఓదుర్విధి! మొట్టమొదట నాకనముమీఁది, క్షేపకేసితు
ట్టతుడకు నన్నధోలోకమునకు దోచివైచితివా! అక్కటక్కటా! చక్ర
వర్తికేయ నెంచి హృదయేశ్వరుని సన్నాసిం జేసితినే! ఏమి? ఇప్పుడేమి
మించిపోయె? నానాథుంగలిసికొని విజయేంద్రమల్లుది, సంగతిఁజెప్పి
యాతని రప్పించి నీయిష్టమువచ్చినట్లు చేయుమన్న నానాథుడదపుల
కుఱాపు దుర్గతియు నాథుని కొఱకు నేను గృశించుచున్నదస్థితియు,
దొలంగిపోదా? అట్లెల చేయరాదు. ఏ! ఏమిలాభము? విజయేంద్రు
సింహాసీకిఁ గూర్చుండఁ బెట్టి రాజ్యభారమేరిమీఁదనో మోపి దనకతం
బున నన్నయు వదినెయు గతించిరిని నలుపురిలోఁ దలయెత్తుకొని తిరు
గనేరక నాథుడెట్లును గావలకే పోవునుగాని యీపాపాత్మురాలిని జూ
న్చించి నిట్లునా? ఇదియుంగాక, యిన్నికష్టములునడి, యిన్నితంత్రము

వన్ని, యిన్ని హత్యలొనర్చి, యిన్ని పాపములుగావించి చెప్పుటలూడ్చి
రక్తముగార్చి. కూరవరకమునకుఁ బలయొక్కిఁ, ఘోరగుష్కిర్తి కొడిగ
ట్టి, తుట్టతుడకుఁ దిరిగి బానిసతనపు బ్రతుకునకుఁ బండ్లగిలించుటయా?
చీ! చీ! పలదు. పలదు.

ఆ! వె! ప్రాణవల్లభుండు గానలకుంబోయి
యనుభవింపఁగలుగు సంచస్వేచ్ఛ
ఇంకమిగులుకార్య మేదీర్చిస్వాతింత్ర్య
మనుభవించుఁద్రోలి యమరపురిని

చీ! హృదయమా! ఇంకనుమిగిలియున్న కార్యముఁదీర్చ నుద్దేశిం
చుచుంటివా! ఏమిజాబ్బుకొనెదవు?

సీ! ప్రాణేశ్వరుండు ఘోరకానసంజులశేఁగ
నింకనీసామ్రాజ్య మెవరికొఱకు.?

మన్మనోనాథుండు మైబూషిదనలంద
నింకనీమైశ్వర్స్య మెవరికొఱకు?

నాహృదయేశుండు నారలుగట్ట నిం
కీహేమవస్త్రమ్ము లెవరికొఱకు?

కాంతుండు గూరలుగాయలు దిననింక
నీపాయపాన్నంబు లెవరికొఱకు.

ఆ! వె! ఏరికొఱకొనర్తు నింకఘోరాఘమ్ము?
నేరికొఱకుఁగార్తు, నింకరక్త -
మేడికిచ్చుదాన, నేగంగనిడుదాన,
నెందుగాల్చుదాన, నెల్లసిరులు? -

జన్మహత్యయే నామిగిలినకార్యము!

సీ ప్రాణమాసీపతి కానలకుంబోయె

కదలిపోవేగ యీకట్టవిడిచి

ఎందఱనోబలియిచ్చితిఁ జండికా!

యిచ్చెదనా ప్రాణమిప్పుడు గొనుము.

దైవమా! కూరస్వభావమా! నాయాశ

లెల్లమింగితిమింగు మిదిగొనన్న

లోకమానిందింపఁ బోకుమత్పతిభక్తిఁ,

చెనఁటిచెయ్యలను దూషింపుగాని -

గీ. పురగిరి క్షత్రియాస్వయ భూషణ! విజ

యేంద్ర! పురగిరిఁ జింతలేకేలుకొమ్ము

నీదు మృత్యువు మృత్యువున్ జేరుచుండ

రమ్ము ఖడ్గమా ! వొఱ నాయస్థలమ్ము,

(పొడుదుకొనఁ బోవుచుండ దటాలున ధీరమల్లుఁడు ప్రవేశిం

చి ఖడ్గము లాగుకొనున. నాయాధులగు మఱి కొందరు భటులు

ప్రవేశింతురు)

చండి—ధీరమల్లుడా ! నీవింకను బ్రతికిముంటివా !

ధీర—చండికానాన్నిధ్యమున-అప్పుడు నిదియేమాటఁ జెప్పితిని

చండి—మీతంత్రములన్నియు నెఱింగితిని—ప్రతాపమల్లుఁడు

నీలోఁజేరినాఁడు.

ధీర—అప్పుడందఱును జేరినారు. యుద్ధముతోఁ బనిలేకుండ నే
కొటమావళ మైనది.

చండి—ఏమి ? నాభటులవంచించి నీలోఁ గలుపుకొంటివా !

ధీర—మొదటనీవు చేసినపని యదియేగదా ! అయిన నీ

కార్యమునేజేసినదికాదు. నీభర్త—విజయేంద్రమల్లుని కొఱకే యు

ద్ధమని యతఁడు దెలిసికొని సైనికుల మావశమవలంబించఁజేసి శత్రువుల

లఱువులు దెలిపించి మమ్ముఁ బ్రవేశపెట్టి దానరణ్యములకుఁ జొచ్చినా

డు. అతడు తెలిసింపకున్న మేమే తెలిపించి యుందుము.

చండి—హా! పైమీది బట్టయే పామై కఱచినది. ఏమి? అతడు దెలిసింపకున్న మీరే తెలిపించియుందురా! నాసేవల మూయించి కోటలోఁ బ్రవేశించియుందురా! హా! ఆసాభాగ్యమును గనఁ బఱచియుండును. నాయదృష్టము చాలకపోయెను. నాదుర్విధియట్లు దగిలెను. ఓబుద్ధిమంతుడా!

కా. పాశ్రేణుండు ననుందిరస్కృతి యొనర్చి బూన్కి బోనాడితిన్ గానీ! యేన కృపాఁగి బూని యలసగ్రామస్థలిం దొక్కినన్ సేనలే మిక్కున? కోటచిక్కున? జయశ్రీదక్కునే? యితమా త్రాసం గాల్యలు నేల్లు వాధులయి రిక్తంబుర్విఁ జాల్యాకే.

ధీర—ఆసాభాగ్యము నీకులేదు ఇదిగో! సంకెలసాభాగ్యము— (భటునిచెంతనుండి తీసికొని) నేనన్నవరుసవాడను గావనేనే సంకెలలు వైతును - (చండిక చేసులకు సంకెలుదగిలించును)

చండి—ధీరమల్లా! నన్నెమిచేయం దలంచితిరి?

ధీర—విజయేందు! నడగుము

(పవేశము - విజయేందుడు. ప్రతాపమల్లుడు - వీరమల్లుడు)

ఉత్సాహము)

విజయే—అమాగ్యచందా! ఇదియేమి?

ధీర—మీఅల్లిగారికి పవమొసంగిన చేతులకు, మీతండ్రిగారి తలఁగొట్టిన చేతులకు నిలదగవా?

విజయే—తగవు -

గీ॥ నిల్లిపిమ్మటదల్లియం బట్టి యామె

కరములకు సంకెలువైచి భారనుంచి

ఏగిరిటముడలఁదాల్చి యేవే మన

సింహపీఠినిగూర్చుండు సిగ్గుమాలి?

ధీర—తామ బాముతోఁ బగఁజెట్టుకొంటయే తగదు - పజ్జుకోన్న బామలతో విశువరాదు.

విజయే—నుంచుచందా! గానినిలపిసిగొని నాకుర

ర్వతలేదా; అయినాకు గాజ్యమేవలదు -

చండిక—విజయేంద్రమ్మా! నీవునాకు మరదండనము విధించ
నిచో నేనేయాత్మహత్యః జేసికొందును -

గీ॥ మట్టువెట్టితి బావను, బొట్టుబెట్టు
కొంటినప్పను, భర్తనుఘోరగహన
ములకుగెంటితి,నింటిటి కలువమెట్టు
లాల్మహత్యనుగాకీగుటవనినేను -

విజయే—అమ్మా! ఆత్మహత్యనుఁ జేసికొందువా! వలమతల్లీ!
వలదు -

సీ॥ కసిగండువీడంచుఁ గనికరఁ జెదిలేక

తల్లియఁద్యోయింపఁ దిండినిడిచె

అడుగులంటి బ్రతిమిలాడుకొన్నఁగాని

పినతిండిని కటవకినిజోయె

కన్నయ్యఁగన్నమ్మఁ బిన్నయ్యయు లేని

దిక్కుమాలినయట్ట దీనవీని

నీవేనియ్య నిల్చిపోవరాడతల్లీ!

యేమిటికిం గతియింపవలయు?

ఆ॥ వె॥ తల్లిదండ్రీపిన్నతండ్రీ పిన్నమ్మయు

నీవయంచు నడిచె నెంచుకొంచు

అహరహమ్మనిన్ను నమ్మా!యనుచుబిల్చు

కొంచునూఱడిలుగుఁ గొంతివఱకు.

చండి—నాయనా! పాముపిల్లను ముంగిపెంచుటయా! మేకపి
ల్లను బెట్టులిపోపించుటయా! నేనాత్మహత్య గావించుకొనటయేనీకు
క్రియస్కరము - ఈసంకెలలు వదలించుము -

విజ—(తానేవదల్చి) అమ్మా!

చండి—నాయనా! చింతివిడుపుము - ఈపితాచి పోయిన నేనీకు
తాతము-(తటాలున విజయేంద్రునిచేతినున్న కరవాలులాగికొని పొడు
ద్దముని) ములహార! ములహార! (వడిపోవును. అందరుహాహా! యందురు).
అహా

విజయము—హా! హా! పట్టి! (పాశురము)

ధీర—వీరముల్లా! నివేళువూరుని నిలిపితివి. అయిన నీమైలలో బట్టాభిషేకము జేయరాదు. తరువారే జేయవచ్చును. ముందుగ గిరీటము దలనుంపుము.

వీర—అయ్యో! నేనిల్విన దేమి? మీరేయించుడు.

ధీర—(ప్ర)తాపముల్లునిచే నున్న కిరీటము విజయేంద్రుని శిరమున నిడును)

అందఱు—జయము—పురగిర్యధీశ్వరునకు జయము.

ధీర—విజయేంద్రా! ఆలు బిడ్డలలోలుపోయిన నాకింకేమున్నది. నేనడవులకు బోయెద.

విజయము—అయ్యో! మీరును బోయెదరా! నేనితి పెద్దవాడనగువలకుండగూడదా?

ప్రతా—అయ్యో! సన్నాసులై యిదివలకు సాధించిన తార్యము చాలదా! ఇప్పుడేమి సాధించెదగు

ధీర—నీసాహాయ్యమును దా? ఇప్పుడేమి సాయంబులేకుండ కుక్తినిసంపాదించెదను.

వీర—అమాత్యులంద్రా! విజయేంద్రుని ముల్లుని వేడికోలును మన్నింపుము.

ధీర—మంచిది. అటులే కుమార విజయేంద్రుని ముల్లును పెద్దయగు వలకుండి తరువారే గానలకు బోయెదను మనకిప్పుడు గావలసినదేమి?

వీర—మనయభీష్టము నెఱవేఱె గదా? అయిన నిట్లగుగాక

గీ. ధర్మమునకు జయంబు నధర్మమునకు

నవజయంబొనగూడు గా కిహాహమ్మ

జనుల బిడ్డలనటు రాజుగ నెదురొక

అవనిపతి బ్రజపితవోలె నెరియ గాన .

అందఱు—తథాస్తు! తథాస్తు! [యవనిక జాఱున

సంపూర్ణము.